THE

Mohini Rukmangada Natakam

A TELUGU DRAMA IN FIVE ACTS.

COMPOSED BY

The Late D. KRISHNAMACHARLU.

"ANDHRA NATAKA PITHAMAHA"

First Grade Pleader, Bellary.

First Edition.

PUBLISHED BY

D. K. KRISHNAMACHARLU AND Sons

Printed at

Rama Vilas Press, Bellary.

1920

PRICE—RUPEE ONE.

శ్రీ

మోహినీరుక్మాంగదనాటకము.

:o:

ఇది

బళ్ళారిలోనున్న డిస్ట్రిక్టుకోర్టు వకీలు

"ఆంధ్రనాటక పితామహ" యను బిరుదువహించిన

ధర్మవరము - రామకృష్ణమాచార్యులచేత

రచియింపఁబడి

డి. కె. కృష్ణమాచార్లు, వారిసహోదరులవలన ప్రకటింపబడియె.

మొదటి కూర్పు.

బళ్ళారి

రమావిలాస ముద్రాక్షరశాలయందు

ముద్రింపబడియె.

1920

[క్రయము రూ. 1-0-0.]

పీఠిక.

ఇదివఱకు లోకులెఱింగిన రుక్మాంగద చరిత్రమునందలి సంవిధానమునకును దీనికిని జాలవ్యత్యాసము గలదు. సంవిధానమున నీవ్యత్యాసము గల్పించినందులకు గ్రంథకర్త గారే కారణముల నుడివియున్నారు. ప్రప్రథమమున నీనాటకము ప్రదర్శింపఁ బడి నప్పు డీక్రింది విధమున నాచార్యులవారే కరపత్రములయందుఁ బ్రకటించియుండిరి.

సాధారణముగ రుక్మాంగద నాటకము నాడని నాటక సంఘములే లేవు. కథయు జనులకంతయు దెలిసినదే. అయిన నందలి సంవిధానము మాత్రము కొంచెము చింతనీయము. రుక్మాంగదు నేకాదశీ వ్రతప్రభావమున జీవాత్మలంతయు వైకుంఠము నకు పోవను ప్రారంభించి యమలోకమున నరకములు శూన్యములుకాగా యముడు నారదునితో కన్నులకు నీళ్లుపెట్టుకొని యేడ్చినది చాలక బ్రహ్మతో మొరబెట్టుకొని తన యమాధికారమునకు 'రాజీనామా' యిచ్చెదనని గోడు చెప్పకొనగా బ్రహ్మ మిక్కిలి వ్యసనపడి ఈ వ్రతము భంగము చేయుటకు మోహినియను కన్యకను పుట్టించి వ్రతము చెఱచెనని కథ. ఇదియే పలువిధములుగా నాటకకర్తలామోదించియున్నారు. నాటక కర్తలకు కథలోని బీజము మాత్రము వదలక స్వారస్యము కొరకు సంవిధానము కొరకు కథను మనసునకు వచ్చినంత మార్చుటకు స్వాతంత్ర్యముకలదు. ఈ కథలో తననగరము లకు జీవులు రాకపోయినంతనే కన్నీరుమున్నీరుగా నేడ్వవలసినంత యముని తాత లార్జించినంత గంటేమిపోయెనో? యముడు మొత్తుకొన్నంతనే నిష్పక్షపాత సృష్టి కర్తయగు బ్రహ్మకు రుక్మాంగదు సద్వ్రతము చెఱుపవలసినంత కార్పణ్యము పుట్టుటకు కారణమేమో—అంగకు ఒక స్త్రీపుట్టి రుక్మాంగదునియెడల మోహములేక మోహించి మోసగించి క్రూరకృత్యముల చేయింప నుద్యమించిన యా నారీతిలక ప్రభావమెట్టిది గనో యుక్తిశాలురందరును నూహింపవచ్చును. ఈనాటకమునగల సంవిధానము మార్పున కీక్రిందిపద్యము మాత్రమే చాలును బ్రహ్మ యమునితో ముచ్చటించుచు "నీకేమైన కొదవగా నున్నదియా" యని యడుగగా—

సీ. "సతతంబుసంగీతసాహిత్యవిద్యల గౌరవించుటకైన గాశమబ్బె
నతిశయంబుగమిత్రతతులతోడ వినోద గోష్ఠినుండుటకనుకూలమయ్యె
నెమ్మదిఁగడుభక్తినిండారమిముఁబోలు పెద్దలదర్శింప వేళగలిగె
నరుదారురీతిగా హరినామకీర్తనల్ దమిదీఱ సేయంగసమయమొదవె

నరసిచూడంగరుక్మాంగదావనీశు
సలలితైకాదశీవ్రతసత్ఫలంబు
నాకుమోదంబునకుఁగారణంబుగాక
వారిజాసన! కొదవకుఁగారణంబె".

మల్లనామాత్యకృత రుక్మాంగద చరిత్రమునందలి మనోహర పద్యములు పెక్కు లిందుఁ గైకొనఁబడియున్నవి.

మోహినీరుక్మాంగద నాటకము.

—: కథాసంగ్రహము :—

ప్రథమాఙ్కము.

రం. 1. అజామిళుని చరిత్రము నారదునివలన విని రుక్మాంగదుడు ఏకాదశీ వ్రతము పట్టుట.

రం. 2. ఏకాదశీ వ్రతమును గురించిన ముఖ్యప్రకటన.

రం. 3 పిచ్చిల వలాహాకులను నిరువురు సత్రధర్మకర్తలు. పంచాపకేశ శాస్త్రియును మధుర వైపునుండి వచ్చిన యధికారిచే బలవంతపు ఏకాదశి చేయించుట.

ద్వితీయాఙ్కము.

రం 1 యముడు విలాసముగా వైద్యనాథుడను గంధర్వునితో చదరంగమాడుట. వారసంభాషణము.

రం. 2. నందనవనములో రంభాదులయిన యప్సరసల సంగీత వినోదము. అసందర్భములైన విఘ్నములు.

రం 3. యమ బ్రహ్మల సంవాదము. విష్ణు సేనానియగు విష్వక్సేనుడు వచ్చి వైకుంఠమును వృద్ధిచేయుమని చెప్పుట. అప్సరసల మొఱ.

తృతీయాఙ్కము.

రం 1 రుక్మాంగదుని భార్య సంధ్యావళి గర్భముతోనుండుట. ఇష్టకామేశ ప్రభావమున నాయమ జాడ్యము నివర్తించియుండినందున శివస్తుతి.

రం 2 అప్సరసల నిర్ధారణము.

రం. 3 రుక్మాంగదు హరికథా కాలక్షేపము. మోహిని యకృత్రిమ మోహము. (మనోహరరంగము)

చతుర్థాఙ్కము.

రం 1 వింధ్యపర్వతములో నిష్టకామేశాలయము. మోహిని గానము. రుక్మాంగదు మోహము (శృంగార రసప్రధానమైన రంగము). శివలింగము నుభయులు స్తుతించుట

రం. 2 రుక్మాంగదు భార్యల యాలోచన. వారి నిర్ధారణము. మోహినీ సంధ్యావళుల స్నేహము (పాతివ్రత్యమును ప్రకటించు ధీరరంగము).

పఞ్చమాఙ్కము.

రం. 1 రంభాదుల యాగ్రహము. మోహిని పశ్చాత్తాపము

రం. 2. రుక్మాంగదు నేకాదశీ నియమువలని దుఃఖము. మోహినీ క్రూరకృత్యము. ధర్మాంగదుని మహౌదార్యము. శ్రీవిష్ణు నాగమనము. స్తవము.

—: మంగళం ఉత్తరరంగము :—

శ్రీ

మోహినీ రుక్మాంగద నాటకము.

———:0:———

ప్రథమాంకము-ప్రథమరంగము.

———0———

[ప్ర: రుక్మాంగదుఁడు. మంత్రి బలచేష్టుఁడు. పండితులు.]

(పండితులు శాస్త్రప్రసంగము చేయుదురు.)

రుక్మా—పండితోత్తములారా! మీశాస్త్రసంవాదము మమ్మెల్లర నానందమగ్నులఁగాఁ గావించె. ఇప్పటికిఁ గడుంగడు సంతోషమయ్యె. ఇఁక విరమింపుఁడు. సేవకా! ఈపత్రిక కోశాధ్యక్షునియొద్దకుఁ గొనిపోయి యీపండితోత్తములకు బహుమతు లిప్పింపుము.

(పైన మృదంగధ్వానము. సంగీతరవము. వీణానిస్వనము వినిపించును.)

రుక్మా—ఆహా! ఏమి యీ మనోహరగీతము! కిన్నరగానమున్నట్టులున్నదే! ఎన్నఁడు విని యుండము.

[ప్ర: నారదుఁడు.]

రుక్మా—(నారదునకు నమస్కరించి యుచితాసనమ్మైఁ గూర్చుండఁ జేయును).

నార—రుక్మాంగద రాజేంద్రా! నీకు సుఖముగలుగుఁగాక?

రుక్మా—మునిశ్రేష్ఠులారా! మీరాక నన్నెంతయు ధన్యుఁగావించె. కృతార్థుఁడ నైతిని. మునీంద్రా! ఇప్పటికిఁ గొంతసేపటికి యుండు నాకాశమార్గమున నెన్నఁడు వినని మనోహరగానము వినిపించె. ఆగాన మెంతయు వర్ణింపవచ్చును. అదియేమి గంధర్వగానమా? కిన్నరగీతమా? నాకానతీయ వేఁడువాఁడ.

నార—నరణీశా! అయ్యెడ నే వచ్చియుండి నినుదర్శించుకొని పోవు కుతూహలమున నేనిక్కడకు నే నేతెంచితిని. అదియొక చిత్రకథ. కన్యాకుబ్జపురిలోనున్న యా… ముఖుఁడను బ్రాహ్మణుని నీవు వినియున్నావుగదా?

రుక్మా—ఆహా! వినియున్నాను. అతఁడు కులముచెడెననియుఁ ద్రోవలుదోఁచి గుఱుతింపఁబడి శిక్షితుఁడైవచ్చి, మఱల దొంగలలోఁ జేరుకొని చౌర్యముఁగావించి యధికహింస యొనర్చుచు నారాజ్యమునకే వచ్చియున్నాఁడని మా యారక్షకుల యెఱుకను వచ్చియున్నందున, నేను నందునకుఁ దగినభంగి రక్షణములొనర్ప నియమించి యున్నాను. అదిప్పుడేల?

నార—అహో! అదియొక పెద్దకథ. అయ్యజామిళునిఁ బోలిన పుణ్యవంతుఁడేకలుగఁడు. అతఁడు మరణముఁజెందినవేళ యమలోకమునకుఁ గొనిపోవలయునని యముఁడును దూతలును, విష్ణువును, సమకట్టివచ్చి యెట్టకేలకు భార్యతో నతని విష్ణులోకమునకేఁ గొనిపోయిరి. ఆకాలమున సంభవించిన కిన్నరగీతము, గంధర్వగానము, నప్సరో నాట్యమును, దేవదుందుభిధ్వానమును అవియే నీవువినినవి.

రుక్మా—అహో! ఏమిచిత్రము? ఎంతయో పాపాత్ముఁడని యెంచఁబడు నయ్యజామిళునకు విష్ణులోకప్రాప్తియా? ఇదియెట్లు సంఘటిల్లు? అతఁడొనర్చిన మహా పుణ్యమదియేమి?

నార—ధరారమణా! అతనిపూర్వజన్మపాపఫలమువలన నతనికి మహాపాపుఁడని దుష్కీర్తిగలిగెఁగాక, యతనిఁబోలిన నిర్మలమానిసులుం లభించుటరది. అదిగాక యెట్టిపాపము లెన్ని యొనర్చియుండినను, దనయంత్యకాలమందొనర్చిన పుణ్యమువలన సర్వపాపములు కొట్టువడిపోయె.

రుక్మా—మునీంద్రా! అదియేమిపుణ్యము?

నార—ఎనలేని పుణ్యకార్యము మరణపువేళఁ బూర్ణవ్రతంబుగ, నేకాదశీవ్రతము సలిపి ప్రాణోత్క్రమణసమయమున, నారాయణస్మరణ యొనర్చినాఁడు.

రుక్మా—మునికులతిలకా! నీమాటలవలన నిన్ను మఱల మఱల నడుగవలయునని యెంతయో కుతూహలంబు గలిగెడు. మేమందఱము నేకాదశినాఁ డుపవాసము చేయుచున్నారమేకదా? ఆయజామిళుఁడొనర్చిన వ్రతవిశేషమేమి? అనుగ్రహించి యానతిమ్మ.

నార—రాజేంద్రా! ఆయేకాదశీవ్రత మహాత్మ్యమింతని వర్ణింపసాధ్యమా?

సీ. పుణ్యమూర్తులలోనఁ బురుషోత్తముఁడువోలె
గ్రహములలో దివాకరుఁడువోలె
నంభోనిధులలోన నమృతార్ణవమువోలె
నగములలో మేరునగమువోలె

నాశ్రమంబులలో గృహస్థాశ్రమము వోలెఁ
దరువులలోఁ గల్పతరువు వోలె
నధికదానములలో నన్నదానము వోలె
మణులలోఁ గౌస్తుభమణియుఁ బోలె

తే. గీ. స్వర్గమున భూమియందు రసాతలమునఁ
బ్రతియొనర్పఁగరానిసద్వ్రతము సకల
మంగళాస్పద మఖిలసంపత్కరంబు
క్షితితలేశ్వర! యేకాదశీవ్రతంబు.

అట్టి యేకాదశీవ్రతాచరణమున విధానములు వేలువేలుగా నున్నవి. ఏమనగా.

సీ. దశమినాఁ డేకభుక్తము చేసి మరునాఁడు
దివారాత్రములు భక్తి నుపవసించి
హరిమందిరమున జాగరమొప్పఁ గావించి
వేఁగినద్వాదశీవేళయందు
విప్రోత్తములకు షడ్విధరసోపేతంబు
గా భుజింపఁగఁ బెట్టి కనకనిష్క
తతులు దక్షిణలిచ్చి తదనంతరము సుహృ
జ్జనులతో నాముషట్పాద్రశాక

గీ. విరహితంబుగఁ బారణ వేడ్కఁ జేసి
నిద్ర దివ మెల్ల వర్జించి నియమపరత
మాపుభుక్త్యంగనాసంగమములు మాని
యుచితగతి నుండుట దియుత్తమోత్తమంబు

ఇది సంపూర్ణమగు నేకాదశీవ్రతము. దీనివలన సర్వపాపములు నశించు. మహాక్షేత్ర దర్శనపుణ్యము లెన్నియో లభించు.

రుక్మాం — మునీంద్రా! ఈదినమె సుదినము. నీవలన నీపుణ్యకథ నాలింపఁగలిగె. అజామిళుఁ డేకాదశీవ్రతము సలిపెనంటివే యన్ని సంవత్సరములు తద్వ్రతవిధానము జరుపుచుండెనే? చోరులలోఁ గలసి జాతినీతు లుజ్జగించుచున్నవాని కీవ్రతమెట్లు పట్టువడియే? ఇదియంతయు నుల్లాసముగ విను కుతూహలము నాకుఁ బొడమెను.

నారద—రాజేంద్రా! అయ్యజామిళుఁడు నియమముగా వ్రతము నాచరించినవాఁడు కాఁడు. వ్రతోద్దేశము నతనికి నుండలేదు. అయిన ఫలమాత్రము కలకాలము వ్రతము ననుసరించి జరుపువారికంటె నెక్కువగా లభించినది

రుక్మాం—ఆహా! ఇదేమాశ్చర్యము. నిరుద్దేశముగ నతఁడు వ్రతమెట్లు సలిపెను? ఫల మెట్లుగలిగెను? నిందలిరహస్యము నానతిండు.

నారద—రాజచంద్రా! ఇప్పుడు నీరాజ్యము చుట్టుపట్టుననున్న రాజ్యముల బాధించుచు మీరను భయము నుప్పతిల్లఁజేయు నామారిగాడ్య మాటనికి సోఁకినందున దశమి నాఁడు రాత్రియు నేకాదశినాఁడహోరాత్రములును, నతనికి భోజనము లేదయ్యె. ద్వాదశినాఁ డుదయమునను యుండగే యంతనాయుస్సమాప్తి యొసఁగుచు నను నబ్బెను. ఇదియే యాతఁడొనర్చినవ్రతము

రుక్మాం—మునీంద్రా! ఏమి చిత్రచరిత్రము వచించితివి. జాణ్యమునవలన నాఁ డుపవాసము మున్నంతనే, వ్రతాచరణఫలము లభించునను టచ్చెరువుగదా! దీనిరహస్యమెల్ల సవిస్తరముగ వినఁగోరెద

నార—ధరణీవరా! ఇందు రహస్యమేమున్నది. ఆవ్రతవిధానమేమనిట్లు.

> సీ. పతిశాఖ్యభ్రాంతి సంభ్రమమున నెంగిలినైన
> నాఁకటికేనైన నరుచికైన
> భామినీవిరహానలప్రాప్తి నెంగాని నైన
> నానావస్థలకైన నలుకకైన
> స్నానమోహానవేళ సమయంబునకునైన
> వ్యసనంబునకునైన వగపునైన
> దొంగల బెదిరిపీడ తెగిలియుంటకైనఁ
> గయ్యంబుకోటకైనఁ గలహమునైన
>
> గీ. సంధు హరివాసరమునాఁ డహర్నిశంబు
> చాలశక్యోపవాసంబు సంభవించె
> నేని యాపుణ్యునకుఁ గల్గు నిద్ధమైన
> యచ్చు శ్రీహరివైకుంఠనగరసుఖము.

రుక్మాం—ఆహా! యతీంద్రా! నీయనుగ్రహమువలన నాకెంతయు జ్ఞానోదయముగలిగె. నాకును నీవ్రతము సమ్యక్ప్రకారముగ నాచరించు కుతూహలము పొడమె. అయజామిళుని చరిత్ర మింకను సవిస్తరముగా నాకర్ణించు నుత్సాహమును జనించె.

నార—రాజేంద్రా! ఆయురామితో చరిత్రమంతయు సవిస్తారము నింకొకసారి వచించెద.
ఇప్పటికి వేళయ్యెనది నీకు మంగళము కానిమ్ము నేనుపోయివత్తును

రుక్మా—ఉ॥ ధన్యుఁడనైతి మీకృపకుఁ బాత్రుఁడనైతి సమస్తరాజరా
జన్యులలోన ధర్మగుణశాస్త్రవిశేషకీర్తుల నెల్లవారికిన్
మాన్యుఁడనైతి మీరు బహుమానముతో నిటు వేగుదేర సా
మాన్యులకిట్టి భాగ్యమహిమల్ సమకూరునె మౌనిచంద్రమా.

క॥ నారదగాంధర్వప్రలితరుల
నారదబోధవ్యసనముల నెగడెను సాత్త్వికంబై
నారాయణుపుణ్యవ్రత
పారాయణులకు నలఘుకృప దయచేతురా.

(నమస్కరించి మరు).

నార—ఐశ్వర్యమస్తు. (నిష్క్రమించును).

రుక్మా—మంత్రిసింహమా! వింటివే యీనారదమహర్షి చూపిన యేకాదశీ
వ్రతమాహాత్మ్యము! మనతాతలకైన, మాతాతలకైన తెలియనట్టి వ్రతరాజం
బిది, నిర్మలమానసులగువారికితో నిది యనుష్ఠానము నాకు నేఁడే నాకెల్ల
నొక సేమనముపాలిచేయుచు నా రాష్ట్రమునందున్న నగరగ్రామ జనపదములకెల్లఁ
బంపి యెల్లరు నీయేకాదశీవ్రత మాచరింపవలయునని చెప్పి చాటింపఁ బంపుము.
ఈవ్రతాచరణమునకుఁ బ్రాహ్మణులకైనను శూద్రులకైన వారికైనఁ దెలుగునట్టుఁ
జెప్పుము. బలవంతముననైన సమస్తజనులకుఁ జేయుట విహితము కావున
వైకుంఠనగరలోకమున నా యాదివిష్ణుపదపంకజముల మొక్కి సుందరస్థానమును
కల్పించి యీ వ్రతాచారము బలవంతముననైన నెల్లవారలును ఎల్లవారలకు
మొదట నొక్కింత కష్టముగానుండినను, నభ్యాసవశమున నీమార్గము సంతోషమున
నవలంబింతురు.

మంత్రి—భాగ్యము. రాజ రాజా! ఇప్పుడే యన్నియూళ్లకును భటన్ని యోగముఁ బంపెద.
(నిష్క్రమింతురు.)

—:O:—

ప్రథమాఙ్కము-ద్వితీయరంగము.

———:o:———

వీ థి.

[ప్ర: రాజసేవకుఁడు (బండిపై నగారవాయించుచు నొకభటునితో) కాగితముచేపట్టి.]

సేవక—ఇదిగో! జనులారా! రుక్మాంగద మహారాజుసభకు ననుగ్రహించి విచ్చేసియున్న మహామత్ములగు నారద ఋషివర్యులు వ్రతములలో నెల్లఁ బ్రతిలేనిదై యేకాదశీవ్రతము రాజిల్లుననియు నాదివిష్ణులోకనిశ్రేణి యనియు మోక్షసౌఖ్యపేటిక యనియు భవసన్నిపాతబ్రహ్మాస్త్ర మనియుఁ బెక్కువిధముల శ్లాఘించినందున రాజుగారు యోచించి సర్వజనులకు క్షేమమును నాముష్మిక సత్ఫలమును నొదవుటకై తా మొక్కరేకాక తమరాష్ట్రమునఁజేరిన యెల్లజనులు తద్వ్రత సంపూర్ణాచరణము పాటింపవలయునని యాజ్ఞయిచ్చియున్నారు. ఎల్లవారును చాతుర్భుక్తవర్జితముగా నేకాదశీవ్రతము సల్పవలయు. దశమినాఁ డభ్యంగనము చేసికొని రాత్రిభోజనము మాని యేకాదశిశుద్ధోపవాసము చేసి రాత్రియంతయు శ్రీహరినిలయమున జాగర మొనర్చి ద్వాదశినాఁడుదయమునకే పారణమొనర్చి యారాత్రి మఱల భోజనమును స్త్రీపురుషసంగమునుమాని వ్రతాచరణ మొనర్పవలయునట్లును నిందులకుఁదప్పినవారు శిక్షార్హులగునట్లును, రాజుగారు గట్టికట్టడ మొనర్చియున్నారు. తమరాష్ట్రజనులు విధేయులై పరమరాజభక్తిపరులై యున్న కారణమున శిక్షవలని యేభయములేకయే మనఃపూర్తిగ భక్తిమై తమయాజ్ఞ నెఱవేర్తురని రాజుగారు మిక్కిలి విశ్వసించియున్నను విధికొరకై యాశిక్షమాట వచింపఁబడియున్నది.

సీ. అభ్యంజనస్నానమాచరించి దశమి
నిలనొక్కప్రొద్దుండవలయుసుండి
హరివాసరము నిరాహారులై జాగర
మెలమిమైనిశిఁ జేయవలయుసుండి
ద్వాదశి విప్రసంతర్పణం బొనరించి
యెలమిపారణ సేయవలయుసుండి
తద్దివంబెల్లనిద్రయు రాత్రియన్నంబు
వర్జించి యుండఁగావలయుసుండి

గీ. అందఱి కిదేవిధంబు రాజాజ్ఞనుండి
నవ్యకైవల్యఫలసాధనంబుసుండి
తప్పఁగారాదు తప్పినఁ దప్పు సుండి
ఆదినారాయణునకుఁ బ్రియంబుసుండి.

(నగారవాయించుచు నిష్క్రమించును),

(యవనికదిగజాఱును).

——:o:——

ప్రథమాఙ్కము-తృతీయరంగము.

——:o:——

సత్రము. (సత్రము కావలివారిరువురుందురు).

[ప్ర: పిచ్ఛిలుఁడు, వలాహకుఁడు.]

పిచ్ఛిల—వలాహకా! ఈరాత్రి కేశవాలయమున గంగావతరణ కథ కాలక్షేపమఁట నే వినలేదా? శోభనాచార్యులను భాగవతుఁడు మాళవమునుండి వచ్చియున్నాఁడఁట, మిక్కిలి గొప్పవాఁడఁట ?

వలాహ—పిచ్ఛిలా! నేనటు వినలేదే మురభంజనోపాఖ్యానము కాలక్షేపము చేయుదురని వింటినే.

పిచ్ఛిలా—అదియెక్కడ ?

వలాహ—కేశవాలయమునందో లేక పద్మనాభదేవాలయముననో చక్కఁగాఁదెలియదు

[ప్ర: పథశ్రాంతిమైన పంచాపకేశుఁడను నధికారి-చంటిబిడ్డతో, నతనిభార్య కుముదాంబ-జలంధరుఁ డను సేవకుఁడు.]

అందఱు—(సత్రమున నాయాసమున వచ్చి కూరుచుండుదురు).

పిచ్ఛిల—అయ్యా! మీరెవరు ?

పంచా—ఇదిసత్రమేకదా ?

పిచ్ఛిల—అవు! ధర్మసత్రమే. మీ రెక్కడనుండి వచ్చినారు? ఎక్కడకుఁ బోవుచున్నారు ?

పంచా—అయ్యా మాది బహుదూరదేశము. దక్షిణ మనుగనైపున నుండు వారము. కాశీ యాత్రకై వచ్చియున్నారము.

పిచ్చిల—సంతోషము. ఆప్రక్కన రెండుగదులున్నవి అక్కడమీవస్తువులుంచుకొనుడు

(బిడ్డయేడ్చును.)

పంచా—అయ్యా! ఇక్కడ బిడ్డకుఁ బాలెక్కడనైనఁ జిక్కునా?

పిచ్చిల—అయ్యా! ఈనాఁడామాటాడకుము

పంచా—అదియేమి! ఈయూరఁబాలు దొరకవా?

పిచ్చిల—తృణజలసమృద్ధి గలిగి యనేకగోధనముచే రాజిల్లుచున్న యీరాజ్యమునఁ బాలకేమి కొరకవ? ఈసత్రముననే బాటసారుల యుపయోగముకొఱకు నిరువది పిదుకటావులుగలవు.

పంచా—అట్లయిన పాలు లేవంటివేల?

పిచ్చిల—పాలులేవని యెవరుచెప్పిరి? ఈనాఁడు పాలీఁబడదనియంటిని.

పంచా—అదియేమి?

పిచ్చిల—ఈనాఁడేకాదశియనుట తెలియదా?

పంచా—ఏకాదశియైన?

పిచ్చిల—అట్లడిగెదవేమి? చిన్నబిడ్డలు మొదలుకొని యేకాదశి నిరాహారమేచేయవలయు

పంచా—ఇదియేమి యసాధ్యమే! ప్రణతార్తిహరా! యీవస్తువులన్నియు నాగదిలో నుంచి యూరిలోనికిఁబోయి యెంతైన నిన్నిపాలు తీసుకొనిరమ్ము.

ప్రణత—చిత్తము. (అని పిచ్చిలునితో) అయ్యా! వీరు మధురలో న్యాయాధికారి. పంచాపకేశశాస్త్రియని పేరు. గొప్పయింటివారము. భార్యతో బిడ్డతో వచ్చియున్నారు నెలకు రెండువేల నిష్కములు వేతనము. ఎక్కడనైన నిన్నిపాలు తెప్పించి యిమ్ము రొక్కముకావలసియున్న నిచ్చెదను.

పిచ్చి—నీకేమి పిచ్చిపట్టెను. సర్వజనులు నేకాదశి చేయవలయునని రాజాజ్ఞ యున్నది రాజునాజ్ఞ యట్లుండఁగా దైవము నాజ్ఞయు మాకట్టిదయే యగు. నీవు రొక్కమిచ్చినను నేమిచ్చినను పాలేకాదు వంటకుఁ బదార్థములైనను నేఁడు చిక్కవు. (బాలుఁడేడ్చును.)

పంచా—ఏడవకునాయనా! యేడువకు సప్తఋషీ! సప్తఋషీ (అనియూరడించును) (పిచ్చిలునితో) ఇదియేమన్యాయమయ్యా! యీయూరిలో బిడ్డకుఁ బాలివ్వరన్న బిడ్డలు వచ్చిపోవరా?

పిచ్చిల—అయ్యో! శాస్త్రిగారూ! ఇంతేనా మీ ధర్మశ్రవణము. ఒకనాఁటి కూడు లేమికే మృతిఁజెందఁగలరా! మృతిఁజెందెఁబో యేకాదశీమరణము. అదిలంభించుట కెంత పుణ్యముండవలయు.

పంచా—ఛీ! యేమిమాటాడెదవు ఆమాటనకుము ప్రణతార్తిహరా! లెమ్ము పోయి రమ్ము. కావలసిన పదార్థములన్నియుఁ దీసుకొనిరమ్ము వంటచేసికొందము.

పిచ్చిల—నీకుచెప్పువాఁడేమి బుద్ధిలేనివాఁడా? ఒక్కపదార్థము నీయూరిలో నీనాఁడు దొరకదు. కొంచెము నాలుగుగడియలు ప్రాణము బిగఁబట్టుకొనుఁడు. తెల్లవాఱియు వాఱకముందే యమూల్యభక్ష్యములతో వంటకాఁగలదు. మీరువల దన్నను విడువక పిలుచుకొనిపోయి యారగింపఁ బెట్టెదరు. ఒక్కనాటికే ప్రాణము పోవునా?

పంచా—అయ్యా! ఈయుపదేశము నిన్నేమియు నడుగలేదు. పోవరా! ప్రణతార్తిహరా! (ప్రణతార్తిహరుఁడు నిష్క్ర.)

పంచా—అయ్యా! ఆమూల వంటచేసుకొనవచ్చునా?

పిచ్చిల—నీగుడులలోనే వంటకాఁగలదు. పండుకొనుఁడు. రాత్రి కేశవాలయమున నద్భుతరీతిగా హరికథ జరుగఁగలదు. మహానందమున జాగరమొనర్పవచ్చును. తెల్ల వాఱకముందే మీరు వంటచేసుకొన నెంచిన సర్వపదార్థముల నిచ్చెదము. సంతర్పణకువచ్చితిరా యింకనుమేలే?

పంచా—అయ్యా! ఇంకఁజాలును మాకు మీనేకాదశియేవలదు. మీపదార్థములును వలదు మీపుణ్యమును వలదు. మీయుపచారమును వలదు.

పిచ్చిల—అయిన మీయిష్టము.

[పునఃప్రవేశము ప్రణతార్తిహరుఁడు]

ప్రణ—అయ్యా! ఇదిగో వెదకితిని. అంగళ్లలోఁ గావలసిన పదార్థములున్నవి. ఈనాఁ డేకాదశియని క్రయమునకీయరు. గొల్లవాండ్రు పాలు కుండలకు నింపియున్నారు. రొక్కమునకైన, మునకమునకైన చెంబు తెల్లవాఱుటవఱకు నీయరు. వీరలనేమి పుణ్యాత్ములనవలయునో, పాపాత్ములనవలయునో; తెలియదు.

పంచా—అయ్యా! మీయూరివాండ్రు బహుపుణ్యాత్ములుగా నున్నట్టున్నారే? మీరాజెవఁడు?

పిచ్చిల—మాయూరు విదిశారాజ్యమునకుఁ జేరియున్నది. అధిక ధర్మాత్ముఁడై సము దంచిత వైష్ణవభక్తిపరుఁడై యఖిలులెల్ల నేకాదశీవ్రతము పాలింపుచు మమ్మెల్లఁ గృతార్థులఁ జేయుచున్న రుక్మాంగదుఁడు మాకధీశుఁడు.

పంచా—(స్వ) సరియే మంచియధీశుఁడే! (ప్ర) ప్రణతార్తిహరా! అక్కడనే సర స్సున్నట్లున్నది. పోయి స్నానమొనర్చి యీకడవతో నీరుగొనిరమ్ము.

(ప్రణతార్తిహర నిష్క్రమించును).

కుముదా! యీబాలుని నెత్తికొనిపోయి యూడింపుము. మనయొద్దనున్న పాత్రపోషితమైన పిండిఁ గాఁచి పాలుగానొనర్పుము.

[పునః ప్రవేశము ప్రణతార్తిహారుఁడు.]

ప్రణ—ఏమన్యాయముకొంప! ఆసరస్సునొద్ద నొకకాపలివాఁడున్నాఁడు. కడవ ముంచి తేనీయఁడు. కావలసినన్ని నీళ్లు తీసుకొని గట్టున స్నానము మాత్రముచేసి వినియోగముచేసి పోవలయుఁగాని కడవలో నీరుముంచుకొని పోనివ్వనని నిర్బంధ పెట్టుచున్నాఁడు.

పంచా—(పిచ్ఛిలునితో) ఇదేమన్యాయమయ్యా! మీయూరిలో నీరు తీసుకొననివ్వరఁట?

పిచ్ఛిల—ఎన్నిమాఱులు చెప్పవలయునయ్యా! ఒక్కటే కథగదా? ఏకాదశి నాఁడు పగటివేళ నీరు నీరెందులకయ్యా? తెల్లవాఱేఁ జేయవలసినవంటకు రాత్రిజాము పొద్దుమీఱిన పిదపఁ గావలసిన నన్నినీళ్లు తెచ్చుకొనవచ్చును. అభ్యంతరముండదు. కావలసియున్న నాచమనమునకని చిన్న పంచపాత్రతో నీరుతెచ్చుకొనవచ్చును.

పంచా—ఆచిన్న పంచపాత్రనైన నీరుతేరా! ప్రణతార్తిహరా! కొంచెము కాఁచుకొందము.

పిచ్ఛిల—ఎట్లు కాఁచుకొందురు?

పంచా—ఏల? కాఁచుకొనుటకుఁ గట్టెలైనఁ జిక్కవా?

పిచ్ఛిల—ఈనాఁ డర్ధరాత్రిదనుక పిదప నే యంగళ్లలోఁ గట్టెలైనఁ జిక్కుట.

పంచా—ఏమయ్యా! యీసత్రములో కొండవేసినట్లు వేసియున్నారే వంటచెఱకులు. అవి రెండివ్వరాదా?

పిచ్ఛిల—అర్ధరాత్రము మీఱుటవఱకు వాని నిచ్చుటకు మాకాజ్ఞ లేదు.

కుముద—నాథా! బాలుని యేతప్ప నిలుపుటకు సాధ్యమే లేదు. ఈపాడుకొంపలో నేల? ఎంతశ్రమమైనఁగాని బండిగట్టుకొని యింకొకయూరికైనను బోవుదము.

పిచ్ఛిల—కావచ్చును. అయిన నీనిర్బంధములు తప్పవలయునన్నఁ దూర్పు మున్నూఱుయామడలు, పశ్చిమమున ముప్పదియామడలు, ఉత్తరమున నిరువదియైదామడలు మాత్రము పోవలసియుండును. అంతవఱకు విదిశానాథుని రాజ్యమే.

పంచా—హా! దైవమా! దేవీ! ఇంకేమి చేయవలయును. బలవన్మృత్యుస్నానము లని వినియుండుముగదా! అట్లనే యిదియును బలవంతపు టేకాదశీ వ్రతమనుకొందము.

(లోపల భేరీధ్వని).

పిచ్ఛిల—అయ్యా! తప్పదు లెండు. స్నానభేరి మ్రోయుచున్నది. ఏటికిఁబోయి స్నానముచేసి వత్తము. (నిష్క్రమింతురు).

—: ప్రథమాంకము సమాప్తము. :—

—.o.—

శ్రీ

మోహినీ రుక్మాంగద నాటకము.

———:0:———

ద్వితీయాంకము-ప్రథమరంగము.

———0——

సంయమనపురి.

ప్ర: యముఁడు వైద్యనాథుఁడనుగంధర్వుఁడును. (చదరంగమాడుచు)

వైద్య—ఓడితినింకఁజాలును. ధర్మరాజా! ఇప్పుడిప్పుడుకదా కొన్ని సంవత్సరముల నుండి నీ కవకాశముదొరకుట ఇంతకుఁ బూర్వమీయాటలయందె యెక్కుడైన నీవుఁ గలయుండవే? ఇట్లుండియు నింత స్వల్పకాలమున నెట్టిశక్తి యార్జించితివి!

యమ—వైద్యనాథా! ఇంగులకింత ప్రశంసలయేలా! నీ పాండిత్యమునెదుట నా ప్రతిభయెంత? చూచితివా! ఇన్నిదినములు నాకుఁ బ్రొద్దుచాలదేయని యేకరుచుంటివి ఇప్పుడు పొద్దుపోవదేయని వేసరుచున్నాను.

వైద్య—ఏమి! ఒక్కరైన నీపట్టికి రారా యిప్పుడు?

యమ—ఎప్పుడో యొకప్పుడు వచ్చుచుందురు గాని, నాకవకాశముగలుగుటయే మెండు.

వైద్య—అయిన నాకింక సెలవా? పనుల నెప్పుడు గావలయు.

యమ—పొద్దింకయు నీ విందే యున్న సంతసింతును.

వైద్య—ధర్మరాజా! అవశ్య మాడవచ్చును కాని, నాకింకనొక పనియుండుటం జేసి విధిలేకయున్నది.

యమ—చాలదినములయ్యె నీమిత్రుఁడగు చిత్రకేతుని పాటవినక. అతని నింత పంపఁ గలవా?

వైద్య—చెప్పఁగలను కాని వచ్చునను నమ్మకము మాత్రము నాకుఁ గలుగదు. దినమును, రుక్మాంగదు నేకాదశీ ప్రభావమున, భూమిని నిలిచిన ప్రాణులు వైకుంఠలోకమున కరుగునప్పుడు గంధర్వులు-కిన్నరులు-కింపురుషులు పాడుచు, నప్సర స్త్రీలాడుచు, దేవదుందుభి ధ్వాన మొనర్పవలయునని తప్పని పద్ధతిగానున్నది. కావున నందఱు గంధర్వులుండియు నొక్కరికైన రెండు గడియలైన నవకాశ మొదవకున్నది. ఎంతైనఁబోయి వేడుకగాఁ గాలము గడపవలయునని చూచ్చుండెదరో వెంటనే సేవకులు పిలువవత్తురు.

యమ—అట్లనా! ఇదిరేఁ మహాశ్చర్య ప్రక్రియగా నున్నది. పోనీ! దేవేంద్రుఁ డప్పుడప్పుడు నడపుచుండిన యప్సరోవధూమణుల నాట్యములకు నన్నుఁ బిలిపించుచుండె. నాకవకాశ మేమాత్రమును జాలక యొక్కనాఁడైనఁ బోవఁజాలకుంటి. ఇప్పుడెంతయో యవకాశము గలదుగదా? పోవలయునన్న, నాట్యములే లేకుండ నయ్యె. ఒక్కమాట నీవెట్లయినఁ జేసి దేవనాథునికిఁ జెప్పి రెండుగడియ లెవ్వరినైన నప్సరలఁ బంపునఁగలవా? కావలసియున్న లేఖవ్రాసియిత్తును.

వైద్య—ఎట్లయిన విశ్వప్రయత్న మొనరించి యెవరినైన గంధర్వుని బంపఁగలను గాని, యప్సరల మాట విడచిపెట్టుము. గంధర్వులసంఖ్య మిక్కిలియగుటచే నది యెట్లయిన సాధ్యమగు. అప్సరలన్ననో యల్పసంఖ్యాకులు క్షణక్షణమును వారికిఁ బిలుపుదగిలి యొక్కరికైన నవకాశములేమిచే నెంతయుఁ బరితపించుచున్నారు. వారిలోననే వారొక్కరికొక్కరు మాటలాడవలయునన్న, శ్రీవైకుంఠ ప్రయాణోత్సవకాలమునఁ గాక, వేఱుకాలమున వారి కొక్కింతైన నవకాశమే లేదు. లెమ్మ ననిమేషలుగా నిద్రలేకుండ బ్రహ్మ సృజించినందులకు వారు మహాసంకట మింతయని చెప్పఁజాలను. మఱి నీవిత నిన్న బ్రహ్మలోకమునకుఁ బోయెదనని చెప్పి యుంటివే? అందలి విశేషము లేమియుఁ జెప్పవైతివి.

యమ—నేఁ బోవలయునని వెడలి యొక్కింత దూరము పోవఁగా దేవగురుఁడగు బృహస్పతి దర్శనము నాకులభించె. అతనితో ధర్మశాస్త్ర విచారమునకుఁ బూనుకొని సంభాషించుచుండఁ బొద్దుపోయినందున విరించి దర్శనము కాలేదు. రేపు మరల పోవలయునని యున్నాను.

వైద్య—శమనా! నిరంతరము జీవవిచారమున నున్న నీకు నిప్పుడింతకైన పని లేకుండుట విచారమునకుఁ గారణముగా నున్నదా లేక సంతసమునకుఁ గారణముగా నున్నదా?

సీ. అసిపత్రవనములయందుఁ ద్రోయఁగ లేదె
విలపింపఁ గన్యకావిక్రయులను
దారుయంత్రములనంతటఁ ద్రిప్పఁగా లేదె
దారుణక్రియ గురుతల్పగులను
కూటశాల్మలులందుఁ గుదియఁ గ్రొట్టఁగ లేదె
పాడిఁదప్పినధరాపాలకులను
గాలసూత్రములందు గడియనొంపఁగ లేదె
ఘనశక్తి విశ్వాసఘాతకులను

తే. గీ. వహ్నికుండములంబడవైవలేదె
తల్లడం బొదఁగా గృహదాహకులను
బెబ్బులులచేతనడఁగఁజంపింపలేదె
గరళమన్నములోనిడుకష్టమతుల.

యమ—గంధర్వోత్తమా! నీతోఁ నిదివఱకే చెప్పియుండలేదా? మొదట కొన్నిదినములుమాత్ర మీపనిలేనియునికి మహావిచారమునకుఁ గారణమయ్యె. ఎందఱు జీవులనో, యెన్ని నరకములనో, చెప్పరానిబాధల వారి పాపానుగుణముగాఁ బెట్టుచుండిననాకు నేఁడియుఁబనిలేక యూరక నీఁగలఁదోలు కొనుచుఁ గూర్చుండియుండవలయునన్నఁ బెన్నిధానము పోయినట్లు చింతకుఁ గారణముగానుండె. తర్వాతఁ గొన్నిదినములకు నాకార్యహీనత యనలేని సంతోషమొదవించునట్లయ్యె. నే నదివఱకొనర్చుచుండిన హింసాకార్యముల నేవగించుట కాస్పదమయ్యె. అభ్యాసవశమున నేఁడియు నిట్లేగదా?

వైద్య—సందేహమేమి?

యమ—అదిగాక యిన్నిదినములు బ్రహ్మదర్శనముగాని, దిక్పాలమిత్రదర్శనముగాని, నాకులభింపవలయునన్నఁ గష్టసాధ్యముగానుండె. ఇప్పుడెన్నిమాఱులు దర్శనము చేసికొనవలయునన్నను నెంతకాలము సంభాషణచేఁ గడపవలయునన్నను, నభ్యంతరములేదు. ఇది మిక్కిలి మోదకారిగదా?

అనుబంధము 1.

వైద్య—ఔను.

యమ—కానిమ్ము. పొమ్ము. రేపు మఱలఁ గలియుదుము. (నిష్క్ర-9.)

—:o:—

ద్వితీయాంకము-ద్వితీయరంగము.

ఇంద్రపురిలో

[ప్ర. రంభ-మేనక-తిలోత్తమ-హారిణి-మోహిని-ఊర్వశి
హేమ-సరూపిని.]

రంభ—ఊర్వశీ! నిన్న సురగురుఁడు రచించి ప్రకటించియున్న గీతమిదివఱకు మేము విన్నదానికంటె మిక్కిలి మనోహరముగా నుండలేదా? అది నేర్చుకొనుటకే మిక్కిలి కష్టముగానున్నదే. నాకింకను బట్టువడలేదు. నీవేమైన గ్రహించితివా?

ఊర్వశి—ఏమో యొకవిధముగ గ్రహించియున్నాను గాని యింకను నామార్గము ఋజుమార్గముగా నుండినట్టు కనపడలేదు.

రంభ—ఏదీ! ఇంతాలకింతము

ఊర్వ—(ప్రయత్నముచేసి) లేదే! ఇంకను గ్రహముగా రాలేదు. కొంపటికి నేర్వ వచ్చును.

హేమ—అక్కలారా! మన మోహిని యిప్పుడే గుఱుతించినట్టున్నది. నేఁడుదయము ననే మనోహరముగఁ బాడుచువచ్చె.

రంభ—అట్లనా? అట్లయిన నీమోహిని సమగ్రగాతే. ఏదీ మోహినీ! నీకా సురగురు గీతము పట్టువడియున్న నింత విందము.

మోహి—నాకు నింకను జక్కఁగఁ బట్టువడలేదు.

హేమ—నేఁడుదయమున నన్నట్టు కానిమ్ము చాలును.

మోహి—

అనుబంధము 2.

అందఱు—(కరతాళధ్వనులు చేయుదురు).

ఊర్వ—సెబాసు. మోహినీ! నీవు గాన విద్యావిశారద వయ్యెదవు. ఇన్నిదినముల నుండి విద్యావిశారదలని ఖ్యాతిగన్న మాకెవ్వరికిఁగాని రానిమాదిరి నీ యచిరకాలముననే గ్రహించితివి. ఏదీ! ఇంకొకసారి పాడుము.

మోహి—(పాడును).

హేమ—ఊర్వశీ! ఇదియే యెంతో యందముగానున్నదిగదా? నిన్నరాత్రిఁ గమ్మడు రచియించిన గీతము దీనికంటె శ్లాఘ్యమని నాకుఁ దోఁచుచున్నది.

ఊర్వ—ఏది! వినలేదే.

హేమ — మోహినీ! దానినింత విశదము చెప్పుము.

ఊర్వ — నిన్నరాత్రి యతఁడు రచించియు రచింపకయుండే యీమోహిని గ్రహించెనా? అట్లయిన నీకుఁ గొన్నినాళ్లలో రంభను గాని, మేనకను గాని, నన్ను గాని, తిలోత్తమను గాని పాటించువారే లేకపోవుదురుగదా? (అని చిఱునవ్వు నవ్వును)

మోహి — అక్కా! సముద్రముల యెదుటఁ గాలువలున్నట్లు సముచిత ఖ్యాతిసమేతలగు మీయెదుట నేనొక పదార్థమా?

ఊర్వ — మోహినీ! నేను వేడుకకుఁ బ్రశంసాపూర్వకముగ మాటలాడితిఁ గాక, యసూయచే నన్నదానను గాను ఏదీ! సంగీత మింత వినిపింపుము.

[ప్ర: శీఘ్రగమనమున దేవసేవకుఁడు]

దేవసేవ — రంభాదులారా! మీరందఱిందుఁ జేరియున్నారా? ఇదియేమన్యాయము. అదె వైకుంఠలోకమునకుఁ బోవు జీవాత్మలు నిలిచియున్నారు. వెడలిరండు.

రంభ — ప్రారంభమాయెనా! హరిణీ! నీవుపొమ్ము, ఒక్కింత సేపు.

హరిణి — (స్వ) గానము వినుటకు లేదే ఈపాడు జీవాత్మ లెక్కడనుండి వచ్చిరి.

దేవసేవక — వెడలివచ్చెదరా — దేవేంద్రునితోఁ జెప్పవలయునా?

హరిణి — ఆర్యా! వచ్చితిని కోపగింపవలదు. (దేవసేవకునితో నిష్క్ర)

ఊర్వ — ఏదీ! మోహినీ. సంగీతము.

మోహి — అనుబంధము 3 (పల్లవిమాత్రము పాడును).

[ప్ర: 2వ సేవకుఁడు]

2వ దేవసేవ — ఇంక లెండు ఇక్కడ నేల కూర్చుండితిరి. దక్షిణ వైపుననుండి జీవాత్మల యుత్సవము వెడలినది. వైకుంఠము వఱకు విడిచి రండు. లెండు. లెండు.

రంభ — వరూధినీ! నీవుపొమ్ము.

వరూ — అక్కలారా! ఎన్నాళ్లకీ యాగ్రహాచారము మనకు.

(2వ సేవకునితో నిష్క్రమించును).

ఊర్వ — మోహినీ! ఈసంగీతము బహుమనోహరముగానున్నది. ముగింపుము.

మోహి — అనుబంధము 3 (ఒక చరణముపాడును.)

[పునః ప్రవేశము 3వ సేవకుఁడు.]

3వ సేవ — లెండు. పడమట వైపువారు వచ్చుచున్నారు. ఇక్కడఁ గూర్చుండిన జరుగదు.

హేమ — నేను పోయివత్తును. (దేవసేవకునితో నిష్క్రమి)

మోహి—ఇంకమనము వెడలవలయు.

రంభ—దినదినము నిదేగోడయ్యనే మనకు ఇదివఱకప్పగసలన్న వారినాట్యముతో నెన్నఁడో యొకనాఁడు పనిపడుట. ఇప్పుడు తెల్లవాఱినది మొదలు విరామము లేకుండ పనియున్నదే? ఎన్నిదినము లిట్లుండఁగలను.

ఊర్వ—ఈ యేకాదశీవ్రతము లోకమున జరిగినన్నాళ్లు నిదేగతియే యుండఁగలదు.

తిలో—నాకుఁజూడ రుక్మాంగదుఁడు చచ్చువఱకు మనకీ గ్రహచారముండవచ్చునని యే తోఁచుచున్నది. అతని జీవము వైకుంఠమునకుఁ జేర్చినపిదప మనయప్సరల నాట్యముతో నంతపనియుండదు.

రంభ—ఇదేటిమాట! రుక్మాంగదుడు పోయినంతనే యతఁడిన్ని దినములు బహుప్రయాసమున స్థాపించిన యేకాదశీవ్రత మెట్లడఁగు. ఇంక మనకు కొనవఱకునింతే.

[ప్ర: 4వ దేవసేవకుఁడు]

4వ దేవసే—వెడలిరండు. ఉత్తరమువైపు వారువచ్చుచున్నారు.

రంభ—ఆహా! యేమివిధి.

మోహిని—నేఁబోయెద.

మేనక—మోహినీ! వలదు. ఆగీతము ముగించి పోవుదము.

తిలో.—ఔను మోహినీ! పాడుము

4వ దేవసేవ—మంచిమాటాయె మీపాటలు-మీ శృంగారములు-మీ వినోదములు మీరు లేకున్న నక్కడ పనులెట్లు జరుగవలయు అందఱు నిరీక్షించుచున్నారే?

తిలో—పడియుండని యొకగడియ?

4వ దేవసేవ—ఆగడియలో ఇంకొందఱో మీ—రాఁగలరో లెండు. లెండు.

తిలో—రంభాదులారా! ఆగీతము నేను పిదప వినఁగలను. నేఁబోవుచు మీరువినుఁడు.

[ప్ర: 2వ సేవకుఁడు]

2వ దేవసేవ—ఏమిరా! ఇక్కడవచ్చి వీరితో సరసములాడుచున్నావే అక్కడ నుత్తరవైపున గంధర్వాదులెల్ల నిరీక్షించి—

4వ దేవసేవ—అదియే వీరితోఁ జెప్పుచున్నాను. వీరలు తెలివిలేక పాటలు పాడుకొనుచున్నారు. తిలోత్తమా! రమ్ము.

(తిలోత్తమ 2వ దేవసేవకునితో నిష్క్రమించును).

రంభ—ఇంకనొక క్షణములో మనవంతు రాఁగలదు. మోహినీ! కానిమ్ము.

మోహిని— అనిబంధము 3 పాడును.

4వ దేవసేవ—బళీ! బళీ! (అని మెచ్చును).

(మోహిని పాట ముగించియు ముగింపకమునుపే)

[పునః ప్ర: శీఘ్రముగ 3వ దేవసేవకుండు.]

3వ దేవసేవ—(నాల్గవ దేవసేవకునితో) ఓహో! వారిపాటలువిని తలయూచి మెచ్చుకొనుటకా నీవిందు వచ్చినది? అప్సరలారా! లేచిరండు. సీమంతాలస్యము చేసితిరి. అక్కడ జీవాత్మల సమ్మర్దము గలిగియున్నది. ఉన్న దేవవిమానము లన్నియుఁ జాలకయున్నవి.

ఊర్వ—విమానములు చాలకపోయిన మేము మోసికొని రావలయునా?

4వ దేవసేవ—మోసుకొని రావలసివచ్చిన రా నేవలయు.

రంభ—ఇదేమిబాధ మనకు యేండ్లకొలఁది జరుగఁబోవుచున్నదే? ఊర్వశీ! ఇందులకేమి చేయవలయు.

4వ దేవసేవ—వైకుంఠమునకుఁ బోవు జీవుల మహోత్సవమునకు నప్సరో నాట్యముండవలయునని విధించిన బ్రహ్మతో మొఱఁబెట్టుకొనుఁడు. ఎవ్వరినడిగిన నేమిప్రయోజనము?

మేనక—రంభా! ఊర్వశీ! ఈ దేవసేవకుఁ డేదో మనదారికిన సాడినమాట మన కుపదేశ ప్రాయముగానే యున్నది. మనమందరమును గుమిగూడి యిప్పుడు బ్రహ్మ యొద్దకే పోవుదము. ఈ బాధలఁ దప్పింపుమని యాయనకు విన్నవించి వేఁడికొందము.

3వ దేవసేవ—మీరు మాటలతోనే జాగు సేయుదురే? అదిగో మూఁడవ మఱియొక సేవకుఁడా వైపునుండి పరుగెత్తి వచ్చుచున్నాఁడు మిమ్ములను బిలుచుటకు. రండు, రండు.

అందఱు గభసమున నిష్క్రమింతురు.

ద్వితీయాఙ్కము-తృతీయరంగము.

---o---

బ్రహ్మసభ.

[ప్ర: బ్రహ్మ-సరస్వతి-ఋషులు-సనకుఁడు-సనందుఁడు-యముఁడు-నారదుఁడు.]

అనుబంధము 5.

బ్రహ్మ—ధర్మరాజా! మఱేమి వచ్చియుంటివి? నావలనఁ గావలసిన కార్య మేమైన నున్నదియా?

యమ—ధాతా! నిను దర్శించుకొనుటకంటె నాకుఁగార్య మేమి? విరామములేక పగలును రాత్రియు జీవవిచారమువలన నున్నకాలమున నిన్ను దర్శింపవలయునన్నఁ దీఱిక యొదవుటయే దుర్లభముగానుండె. ఇప్పుడన్న నో యెడలేని విరామము నాకు లభించియుండుట మున్న నే విన్నవించితిఁగదా?

చ. ఒదవినకార్యభారమున నుజ్జ్వలజీవవిచార మెప్పుడున్
వదలక చేసి బాధ లనివార్యముగా నిఁకమున్న వానికిన్
ఇదెయవకాశముప్పుడు రహించె భవాదృశులైన వారిస
త్పదములగొల్వవచ్చుటకు భాగ్యముగా దెసరోజసంభవా.

నినుబోలు గొప్పవారి సందర్శనమునకుఁ బుణ్య సంవాదనమునకు నాకిప్పుడింత యా స్పదము కలిగియున్నది.

బ్రహ్మ—సంతోషము. ధర్మరాజా! నీకిప్పుడు పనియేలేకున్నదిగదా?

యమ—బొత్తిగా లేకున్నదని చెప్పుటకు లేదు. ఇన్నాళ్లుండిన పనిలో శతాంశమైనలేదు.

బ్రహ్మ—ఇదియంతయు రుక్మాంగదు హరివాసర వ్రతాచరణ మహాత్మ్యమేగదా?

యమ—అన్నిటికిని నీవేకదా కర్తవు? నీవువ్రాయక వ్రతాచరణమున జీవులకెల్ల వైకుంఠగమనము లభించియుండునా?

బ్రహ్మ—వినఁజమనా! ఈ కార్యలోపమువలన నీకేమైన మనసునకుఁ గొదవగానున్నదా?

యమ—అయ్యో! కమలాసనా! అట్లెన్నటికైన నుండునా? కార్యమువలన వేసట గొనక చేయుచునే యుంటి. కార్యము లేకున్న మఱియు మేలయ్యె. భగవత్కైంకర్య

కర్యమునకుఁ దన్నామ స్మరణకు నినుబోలు విజ్ఞుల సందర్శించుకొనుటకు నపూర్వ గీతిగా నాకు విరామ మొదవినందులకు మనమున సంతోషము వొడముఁగాక కొదవ జనించుటకుఁ గారణ మేమి?

సీ. సతతంబు సంగీత సాహిత్యవిద్యల
గారవించుట కవకాశమబ్బె
నతిశయంబుగ మిత్రతతులతోడ వినోద
గోష్ఠి సేయుట కనుకూలమయ్యె
నెవ్వరిఁగనుభక్తి నిండారమిముఁబోటి
పెద్దలదర్శన వేళఁగలిగె
సరస రాగగీతిగా హరినామకీర్తనల్
తమిదీఱ సేయఁగ సమయమొదవె

తే. గీ. నరసిమాడంగరుక్మాంగదావనిశు
సలలితైకాదశీవ్రతసత్ఫలంబు
నాకు మోదంబునకుఁగారణంబుగాక
వారిజాసన కొదవకుఁగారణంబె.

బ్రహ్మ—మిక్కిలి సంతసించితిని.

యమ—నేనొకటి విన్నవించెద. నీమనసునకుఁ గొదవగలిగెనాయని నన్నడిగితివే యందునకుఁ గారణము మేమియని యడుగవచ్చునా?

బ్రహ్మ—మరేమియులేదు. జీవవిచారములేక నరకములన్నియుఁ బాడుపడియుండినది చూచి నీకు సంతాపము కలిగినదని నే వినుటచే నామాట యడిగితి.

యమ—ఎట్టివారికైన జీవహింస చేయుటకు లేకపోయెనే-నరకములవారి బాధించుటకు లేకపోయెనే యని సంతాపము వొడముట కాస్పదమగునా? ఈ మాట నీ కెవ్వరు చెప్పిరి?

బ్రహ్మ—ఎవరో ప్రస్తావవశమున వచించిరి.

నారద—కృతాంతా! నేనే చెప్పితిని. కొన్నినాళ్లకుముందు నేను నీలోకమునకు వచ్చి వినోద సంభాషణము జరుపుకాలమున నేకాదశీ వ్రత ప్రభావము ముచ్చటించుచు జీవులు పాపమొనరించినను దత్ప్రభావమున నా లోకమునకు రాకున్నారే యని విచారము జనించెనని నీ వనియుండలేదా? అదియే వచించితి.

యమ—ఆమాటయేగాని నేనన్న వృత్తాంతమేమి నీవుచెప్పిన వృత్తాంతమేమి! పద్మాసనా! నేనన్నమాట యిది. జీవులు పాపమొనరించినను, నా పాపమునకుఁ దగిన శాంతివడయక యేకాదశీవ్రత ప్రభావమున నాపాపముమాఱి పుణ్యముగలిగి వైకుంఠమునకుఁ బోవుచుండుటశోచనీయ విషయమనియు, గుణాత్ములగువారికి నావ్రతమును మాత్రము నమ్మి యితరవిషయములఁ బాపమొనరించినను బాధకము లేదనియు నెక్కడ తోఁచునో యని భీతికాస్పదముగా నున్నదనియు నేనాడితి గాని ననుసంధించి నీపుత్రుఁడగు నీ నారదుఁడు జీవవిచారము చేయుటకై నేనేమో దుఃఖించునట్లు వచించియున్నాఁడు అతని స్వభావమేకదా?

నారద—నాస్వభావమేమియు కాదు. నీదురాపమే? నీమనమున నేమనుకొంటివో కాని వెలికిమాత్రము జీవులకు నరకబాధలు పొసఁగుటకు లేదయ్యెనేయని నీవు దుఃఖించినట్టు నాకుఁదోఁచెను. ఉన్నమాటయే చెప్పితిని.

[ప్ర: ఒక ఋషి.]

ఋషి—కమలాసనా! విష్ణులోకమునుండి సేనానియగు విష్వక్సేనుఁడు వచ్చియున్నాఁడు.

బ్రహ్మ—(లేచి) మనమందఱము పోయి పిలుచుకొని వత్తము (ఋషులతోఁ బోయి విష్వక్సేనునిఁ బిలుచుకొనివచ్చి పీఠముపైఁ గూర్చుండఁబెట్టును)

విష్వ—ధాతా! మీకెల్లరకుఁ గుశలమా?

బ్రహ్మ—సేనానాయకా! అందఱికిని గుశలమే. నీవిందు విచ్చేయుటచేఁ గూడ మహస్సు వేయనుగ్రహించినట్టులయ్యె. ఏదో ఘనకార్యముండవలయుఁ గాక లేకున్న మహామహుఁడవగు నీవు వచ్చియుందువా? ఆనతిచ్చిన యదెట్టి కార్యమైనను శిరసావహించి చేసెద.

విష్వ—కమలాసనా! ఘనకార్యమేమియు లేదు. ఒకానొక పనికై నీతో నాలోచించి రమ్మని కమలానాథుఁడంపియుండ వచ్చియున్నాఁడను. రుక్మాంగదుఁ డేకాదశీవ్రత మాహాత్మ్యమున జీవులెల్ల వైకుంఠమునకే వచ్చుచుండుట నీ వెఱుఁగుదువుగదా? ఆ వైకుంఠము వైశాల్యమున లెక్కింప నలవిగాని విరివిగలిగియుండియు నిండుచు వచ్చియున్నది. మిద్దెలు మేడలెల్లఁ గ్రిక్కిఱిసియున్నవి. ఇంకఁ గొన్నినాళ్లు మాత్ర మీరీతిగనే జీవాత్మాగమనము జరుగుచుండెనా? చోటులేకుండెడు. కావున ముందునకు ముందే తగిన ప్రయత్నమును జేసి యాపట్టణము నింకింత పెంచుటయో లేదా మఱియొక వైకుంఠమును గల్పించుటయో యీవిషయమున నిన్నడుగవచ్చితి.

బ్రహ్మ—సూత్రవతీనాథా! సంకల్పమాత్రమున మాదృశులఁ గోట్లకొలఁది సృజింపఁగల యా వైకుంఠనాథునకు నిదియొక్క యోచనయా? నన్నింత పెద్దచేయు తలంపతనికిఁ గలిగెఁగాక.

అనుబంధము 6.

ఇటులకు యోచన యాకించవలదు? నేచెప్పఁగలనా? ఆమహామహుఁడెట్లొనర్చుమని యాజ్ఞయిడిన నట్లొనర్చుటకు సిద్ధముగా నున్నాఁడను.

విష్ణు—ధాతా! అందువలనఁగాదు. ఆమహాత్మునకు నెంత సామర్థ్య ముండినను సృష్టిక్రమమంతయు నీవలనే జరుగవలయునుగదా! కావున నీతో నాలోచించుటకు వచ్చియున్నాఁడు. విశ్వకర్మ యెన్నియోగృహములు సౌధములు నావైకుంఠమునఁ గట్టియున్నాఁడు. ఎన్నికట్టినను జాలకున్నది. ఇప్పటికేమో చాలినంత ప్రదేశమున్నది నిక్కమే! ఇంకఁ గొన్ని యేండ్లు మాత్రముపోయినఁ జోటుచిక్కదు. నూతనగృహనిర్మాణమునకు నెడముచాలదు.

బ్రహ్మ—వేత్రధరా! అసూర్యాదివిష్ణు వేమొనరింప నాజ్ఞయిడిన నాకార్యమొనర్చుటకు సిద్ధముగానున్నాను

విష్ణు—ఇప్పటికి మాత్రము విశ్వకర్మకంటెవానిని మఱియొకని సృజింపుమనియు నింకఁ గొన్ని యేండ్లకే వైకుంఠాలయ నిర్మాణ మవశ్యముగా నుండుననియు శ్రీధరుఁడు వచింపుమనినాఁడు.

బ్రహ్మ—భాగ్యము మదినుంచుకొనెద.

యము—అబ్జనాభ! ఇది చిత్రముగదా! నాలోకమెల్ల నివసించువారులేక పాడుపడుటకుఁ గారణమయ్యె అంతో మఱియొక్క లోకము నిర్మింపవలసివచ్చె.

[ప్రవేశము: ఋషి.]

విధాతా! దేవలోకమునందున్న యప్సరస్త్రీలందఱు వచ్చియున్నారు.

బ్రహ్మ—మిక్కిలి మేలయ్యె. మంచిసమయము. రాక రాక శ్రీధరప్రతినిధియగు నీసేనాని వచ్చియున్నాఁడు. యముఁడును గార్యాంతరములేక యాసీనుఁడై యున్నాఁడు. రమ్మనుము వారి నాట్యమో గానమో జరిపింతము.

(ఋషి నిష్క్రమించును).

[ప్ర: రంభ-ఊర్వశి-మేనక-తిలోత్తమ-మొదలగువారు
బ్రహ్మకు నమస్కరించి]

అనుబంధము 7.

బ్రహ్మ—అప్సరలారా! రండు. మీలోకలోకము వచ్చుటకే కష్టముగనుండునే. ఉన్న యప్సరలెల్ల నొక్కసారియే వచ్చియుండుట వింతయగుఁగదా?

మేనక—దేవా! ఒకవిన్నపమొనర్ప వచ్చియున్నారము. ఆనతిచ్చిన విన్నవింతుము.

బ్రహ్మ—ఏమది?

మేనక—స్వామీ! భూలోకమునుండి వైకుంఠమునకుఁ బేరులుగట్టి పోవు జీవాత్మల వెంట నప్సరసో నాట్యముండవలయునని నీవే విధించితివో యింకెవ్వరు విధించిరో తెలియదు కాని నావిధమును మేమిప్పుడు కంటగించుచున్నాము. పగలును రాత్రియు విరామము లేక మాకెల్ల నాట్యకార్యమే యేర్పడినది. మేము మితసంఖ్యావారమే కదా యుండుట? ఆసంఖ్య యెంతమాత్రమును జాలకయున్నది. కావున మావిన్నప మింతయే. వారివెంట నాత్సనమునకుఁ బోవుటకు మాయవశ్యకత తప్పించితివా బ్రతుకు కొందుము. ఒండేని యింకను నెక్కువ సంఖ్య యప్సరలనైనను సృజించి పుణ్యముఁ గట్టుకొనుము. ఈ రెండింటిలో నొక్కటి యొనర్పకుంటివా మాకు బ్రతుకులేదు. మేము నిర్జరులమే యమరలమే నిక్కము. ఐన నింత యలవిలేని వ్యాయామము మాకుఁ గలిగియున్న మా నిర్జరత్వమును, మా యమరత్వమును, మాకు లేకుండిన మేలని యనిపించుచున్నవి. అనుగ్రహించి మము రక్షింపుము.

బ్రహ్మ—అప్సరలారా! కూర్చుండుడు.

రంభ—ఆచార్యా! విధాతా! మేమెక్కడ కూర్చుండఁగలము.

అనుబంధము 8.

ఈ యింత సేపటికే మేము లేనందున జీవవైకుంఠయాత్రా ప్రస్థానమున కల్లోలకల్లోలమై యుండును. ఎందఱు దేవసేవకులో మాకొఱకు వెదకుచుందురు. మేము నితరాప్సరసుల వేఁడికొని కొంతకాలము మాత్ర మవకాశము వడసి వచ్చితిమి. మాకేమి యాజ్ఞ యొసంగెదవు.

బ్రహ్మ—వనితామణులారా! మీకు మిక్కిలి శ్రమగలుగుట నేనొప్పుకొందును. ఐన నిందున నాయత్నమేమియు లేకయున్నది. వైకుంఠమునకుఁ బోవువారికి మీ నాట్యము తప్పక యుండవలయుననుట నే రచించిన విధానముకాదు. ఆదినుండి వేదములతోఁగూడ నుద్భవించిన విధానముగానున్నది. అది మార్చుటకు నెప్పటికిని సాధ్యము కాదు.

అనుబంధము 9.

ఇంక నూతనాప్సరసో నిర్మాణమునకా! అది నాకు సాధ్యమా? మీ జననమన్న నెట్టి యసాధ్య కార్యమువలన లభించినది. దేవాసురుల యుద్ధ నెపంబున నెల్ల దేవతలు నెల్లరాక్షసులుఁజేరి యేకమై మంధరమును మోసితెచ్చి విశ్వప్రయత్న మొనరించుచు శ్రీహరికిఁ గూర్మావతారము కలుగునట్టుచేసి యసాధ్య ప్రక్రియగా క్షీరసాగర మథనముఁ గావించి యింత ప్రయత్న మొనరించినఁగదా మీ జననము గలిగె? ఇప్పుడింకెట్లు చేయవలయు. ఈ రెండును నాచేతఁగాని పనులే.

ఊర్వశి—అయిన మాభాగ్య మింతయేకదా ? సంకల్పమాత్రమున జగత్సృష్టి మొనర్పఁగలిగి నీవే మా కష్టములకుఁ బ్రతిక్రియ కావింపఁజాలకున్న మా దురదృష్ట విశేషమే కదా ? ఇంకెవ్వరిని వేఁడుకొనఁగలము.

బ్రహ్మ—తరుణీమణులారా ? విధి విధానమున నన్ని కార్యములు జరుగనే వలయుఁ గదా ? దాని కెవరేమి చేయఁగలరు. మీకష్టము నిరంతము నుండఁగలదా? కాలము నిరీక్షించి యుండుఁడు. మీకష్టముల కంత్యము కానేవలయు. ఏవిధానము గాని యెల్లకాలము నొకరీతిగా నుండదు. పోనిండు. శోచింపకుఁడు. నాపై ననుగ్రహమున నిదే విష్ణుసేనాని యీనాఁడు విచ్చేసియున్నాఁడు. శమనుఁడును గార్యాంతర ప్రసక్తి లేమి ననుఁజూడ నరుదెంచి యున్నాఁడు. మీరును యాచింపకయే వచ్చియున్నారు. ఏదీ మా వీనులకు విందు నాట్యముతోఁగూడ గానము నింత వినిపింపుఁడు.

ఊర్వ—దేవా ! మాకెల్లరకు నిరంతర గానమున రాసుగొంతును, నిరంతర నాట్యమునఁ జచ్చుకాళ్లును లభించియున్నవి. ఐనను మహాత్ముఁడవగు నీ వాజ్ఞయిడిన వలదనఁ జాలుదుమా ? శిరసావహించెదము.

అనుబంధము 10.

—: ద్వితీయాఙ్కము సంపూర్ణము :—

——:o:——

శ్రీ

మోహినీ రుక్మాంగద నాటకము.

---:o:---

తృతీయాఙ్కము-ప్రథమరంగము.

---:o:---

రుక్మాంగదు నగరు.

[ప్ర: గర్భవతియగు రుక్మాందురాణి సంధ్యావళి పడకపై పండియుండ రుక్మాంగదుఁడు ప్రక్కనఁ గూర్చుండియుండును.]

రుక్మా—ఇప్పటికి నేధన్యుఁడ. ఈతన్వి యింత నిద్రించియున్నది. ఏమపాయము కలుగునోయని భీతిల్లియుంటిని. ఆపద్బాంధవుఁడగు వాసుదేవుని నమ్మి తదనుగ్రహామే యెల్లవేళలఁ గోరు భక్తులకు నేకీడుఁగలుగునే? అదిగో మెదలుచున్నది.

సంధ్యా—(మెల్లఁగలేచి కూర్చుండి) నాథా! ఎంతసేపైనది నీవువచ్చి?

రుక్మా—దేవీ! కొంతసేపైనది. ఇప్పుడు దేహము లఘువుగా నున్నదియా?

సంధ్యా—ఇప్పుడేమియు నున్నట్టులేదు. ఈ నిద్రవలన బాధయంతయుఁ దీసిపోయి నట్లున్నది.

రుక్మా—తరుణీ! భగవద్భక్తులమగు మనకు నెన్నటికిని జేటుగలుగదు. నేను మిక్కిలి బెగడుపడియుంటి. పూర్ణ గర్భభారము ధరించియున్న నీ వవశ్య కరణీయమగు చతుష్పక్షి వర్జైకాదశీ వ్రతము నాచరించియుండుటచే నించుక యాయాసమునకుఁ గారణమయ్యె. వైద్యుని ప్రభావమున మొన్నటినుండి క్రమక్రమముగా నీకారోగ్య స్థితియన్నుఖమయ్యె. నేఁడు నిద్రయువచ్చె. ఇంకేమియు భీతియులేదు. తరుణీ! మొన్న నీవు మాటలాడిన మాటలు తలఁచుకొన్న నిప్పటికిని నాకన్నులకు నీరు వచ్చుచున్నది.

సంధ్యా—నాథా! నేను బ్రతుకుదునని నిక్కముగా నమ్మియుండలేదుకదా? కావున నాతీరున మాటలాడితి.

రుక్మా—రమణీ! సంతానములేక యన్ని దేవతలఁ గొలిచి తత్ప్రార్థన ఫలముగ నీవాపన్న సత్త్వవై యుండినందున నీడులేని సంతోషము వహించి నాకెన్నఁడు కుమారుఁడు కలుగునని మితిమీరిన కాంక్ష నెదురు చూచుచున్న నాకు నీయాయాసముగాంచిన

లోకమే మునిఁగినట్లుండెడి ఇప్పుడింత దైవానుగ్రహము గలిగినందున నూఱటకుఁ గారణమయ్యె. మనోహారిణీ! వింధ్యాద్రిలోనున్న మునయిలు వేల్పగు చంద్రవశాళీశ్వరునకు నయుత కుంభాభిషేక మొనర్చెదనని మ్రొక్కుకొంటిని. ఆమహాత్ముని ప్రభావమువలననే నీకు నిరామయత కలుగఁగలదు. ఎక్కువగ మాటలాడిన నీకాయాసమవును. నేనుపోయివత్తును మనకింత సమ్మదము గల్గించిన యీశ్వరు నుపాసింతము,

సీ. కదలిపాఱని తేరు వదలిపాఱని పేరు
జరుపఁగా మొఱుపఁగా నెఱుఁగ లేని
సానవెట్టనియమ్మ మేనఁబుట్టినసొమ్ము
పట్టఁగాఁ బెట్టఁగాఁ బుట్ట లేని
కంతుగందపుఁబూఁత వింతచందపుమేఁత
పూయఁగా మేయఁగా డాయ లేని
మింటఁబుట్టినధార మంటఁగుట్టనిచీర
[illegible] దాల్ప లేని

తే. [illegible] విలాసంబు [illegible]
[illegible] నాకగము [illegible]
[illegible] సమూహములనుఁ
[illegible] మీశ [illegible].

(నిష్క్రమించును).

—:0:—

తృతీయాఙ్కము-ద్వితీయరంగము.

—— 0 ——

అమరావతిలో మేనకయిల్లు.

[ప్ర: రంభ-మేనక-ఊర్వశి-తిలోత్తమ-హారిణి-హేమ-వరూథిని-మోహిని.]

ఊర్వశి—బ్రహ్మపైఁ బెట్టుకొనిన యాశనిల్పియు నిన్ననే తీఱెఁగదా? ఇంకేమి చేయుదము.

రంభ—ఏము చేయుటకు నేమియుఁ దోఁచకున్నది. అరుక్మాంగదుఁడు చచ్చువఱకు మన బాధ యిట్లె యుండఁగలదని నే నెంచుచున్నాను.

ఊర్వశి—చచ్చినపిదపమాత్ర మతఁడు విత్తిన యీ వ్రతబీజము పెరిగి వృక్షము గాక నిలుచునా? ఎప్పటికి మన కిదేగతియని యెంచవలయును.

మేనక—అట్లేలగును. రుక్మాంగదుని యాజ్ఞకు భయపడి జనులు విధిలేక యీ వ్రతాచరణ మొనర్చుచున్నారు గాని, అతనిపిదప నెట్టి యాచరణముండఁజాలదని నే నన్మెద.

తిలో—నాకు నట్లె తోఁచుచున్నది నిన్న బ్రహ్మను సందర్శించినపుడు రుక్మాంగదుఁ డింకను నెన్నిదినములు మనియుండఁగలఁడో యదియైన విచారింపక పోయితిమి. అదిగో! అప్పుడే జీవయాత్ర మొదలు పెట్టినది. దేవ సేవకుఁడు పిలువవచ్చుచున్నాఁడు హారిణీ! నీవుపొమ్ము.

(హారిణీ-నిష్క్రమించును).

ప్రవేశము: [హరిభజన మొనర్చుచు] నారదుఁడు.

(అందఱు నమస్కరించి పీఠమిత్తురు.)

మేనక—నారదా! నీయాగమనము మమ్ము ధన్యులఁగాఁ జేసె. ఎక్కడకుఁ బోవుచు వచ్చితిరి? మాయెడ మీ కెంత యనుగ్రహము!

నారద—అప్సరోమణులారా! విమానారూఢుఁడనై యట్టె పోవుచుంటిని. మీ రెల్ల నీ మేడపైఁ జేరియుండ నాకచ్చెరువు జనించి వచ్చితి.

మేనక—అచ్చెరువేల?

నారద—మీరొకరొక రొక్కొక్క లోకమును స్వాధీనమునం దుంచుకొనుటకు సమ
ర్థులు. తపోనాశన మొనరింప వలయునన్న, నా కార్యమున మీ యహంపూర్విక
యత్యద్భుతము. మీ రొకరితో నొకరు కలియువారుగారు. ఇట్లు కలసియుండ
టచ్చెరువే గదా?

మేనక—ఆమాటకా! మాకేమియు నొకరియెడ నొకరికి స్పర్ధ లేదు. అసూయయు లేదు.
నారదఋషీంద్రా! బ్రహ్మసభలో మేము మొఱపెట్టుకొన్న కాలమున, నీవు నుం
టివే. ఈ రుక్మాంగదుఁడు మాకెక్కడ దాఁపురమాయెనో? అతని యేకాదశీవ్ర
తము మాపు మారణ మంత్రముగా నున్నది. బ్రహ్మయు మా బాధలఁ దీర్పఁ దినచేఁగా
దని యొప్పఁ జెప్పె. ఋషిచంద్రమా! నీవును మాఱట బ్రహ్మమే యగుదువు. దీని కేమై
నఁ బ్రతిక్రియ దోఁచియున్న దయచేసి చెప్పరాదా?

నార—వనితామణులారా! మీకు నే నేమి చెప్పఁగలను? నా సంగతియు సమీపమునకు
వచ్చునట్లున్నది. ఈలోపల విష్ణుదూతలు జీవములనూరేగించుకొని పోవునపుడు
గొప్పవారి జీవాత్మలకు గంధర్వులు చాలక నన్నును దుంబురుని బిలువ సమకట్టి
యున్నారు ఎట్లో యీనాఁటికిఁ దప్పించుకొని యున్నాము.

మేనక—అట్లయిన వనితామణులారా! మనరూప ప్రభావమున నా రుక్మాంగదు
నిర్జించి యీ యేకాదశీవ్రతము మాన్పవలయును. ఇదితప్ప నుపాయాంతరమె లేదు.
నేనే పోయెదను.

ఊర్వశి—మేనకా! నీకేటికింత శ్రమ? నేఁ బోయెదను.

తిలో—విశ్వామిత్రుఁడు మొదలగువారిఁ బోలిన గొప్పవారైన మీవంటివారికి శ్రమ
యివ్వవలయు. ఈ రుక్మాంగదునంతి వానికి మీరేల? మే మెవ్వరైనఁ బోయెదము.

మోహిని—అక్కలారా! నా విన్నప మొక్కటి కలదు. మీరెల్ల జగత్ప్రసిద్ధిఁ గాంచిన
వారలు. రూపమున నేమి, ప్రభావమున నేమి, మిమ్ముఁ బ్రశంసింపనివారే కలుగరు.
నేనన్ననో పేరుమాత్రము మోహినియని యున్నదిగాక, నా సమ్మోహన ప్రభావ
మెవ్వరు వినియుండలేదు. ఈ రుక్మాంగదునకు నేనచాలుదు. నన్నంపుఁడు నేఁబోయి
మీ కెల్లరకు ఖ్యాతిఁ దెచ్చెద.

మేనక—మోహినీ! నీవంతకుఁ జాలుదువనుటకు సందేహమేమి. ఏదీ! నీ చాతుర్య
మైనఁ దిలకింతుము. నీవేమి చేయుదువు? ఎట్లీ కార్యము సాధింతువు? వచింపుము.

మోహినీ—వచింప వలసిన దేమున్నది? నా మోహవాగురలలో రుక్మాంగదుఁ జిక్కిం
చుకొని నే నాడించు నాట్లాడఁజేసి యీ వ్రతము మాన్పఁ బ్రయత్నించెద.

మేనక—చూడ్డు మది కార్యము. ఇంకెక్కువగా నేమి చెప్పవలయు?

రంభ—సఖీ! మోహినీ! ఇదివఱకు దేవేంద్రుఁడు తపస్వులయెడకు మమ్ముఁ బంపు
చుండుఁగదా? అతని కార్యముకొఱకు మేము ప్రయత్నించి యతులనెల్ల మాటు

కొలిపి దేవేంద్రునిచే మెప్పులు వడయుచుంటిమి యిప్పటిపనియన్న నట్లుకాదు. స్వంతకార్యము. రుక్మాంగదు జయించితిమా మన శ్రమలెల్లఁ బరిహారములగు. ఎంత నేర్పరిగాఁ గార్యము సాధించెదవోసుమా ?

మోహినీ—అక్కా! అప్సరలలోఁబుట్టి యింతకార్యము సాధింపలేక మీకందఱికి నపకీర్తి తెచ్చెదనా? మీరేమియు యోచింపకుఁడు ఆరుక్మాంగదుఁడన్న నెంతివాఁడు. వాని ధర్మార్తి నిటుగాఁ జేయఁజాలకున్న నేనొక యచ్చరనా?

నారద—రంభా! ఈ మోహిని తానన్నంతపట్టును జేయఁగలదియే మిక్కిలి చాకచక్యమునుగలది. మోహినీ! ఎట్లయినఁజేసి నీవీకార్యము సాధింపనేవలయు. నీవు మాకును నుపకారము చేసినదానవగుదువు

మోహినీ—నారదా! నీ యాశీర్వాదమున్న నాకిది యెంతకార్యము ?

మేనక—అదిగో పలువురు దేవసేవకులప్పుడే పళ్లు వెత్తుచు వచ్చుచున్నారు. ఈ జీవాత్మల యబ్బగంటంతయు మాయొద్దఁ బూడిచిపెట్టినట్లు మమ్ము బాధించుచున్నారు. ఇంక మేము పోవలసియేయున్నది. మోహినీ! ఇక్కడికార్యములు మే మెల్లెనఁ జూచికొందుము రుక్మాంగదు మఱలుపు కార్య భారమంతయు నీపైననే మోపియున్నారము. రండు-చెలులారా! పోవుదము

(మోహిని తప్ప నందఱు నిష్క్రమింతురు)

మోహిని—నేనును బ్రహ్మాకృతిఁ జెందుట కిదిగదా సమయము! మొదట నతనియూరికి వేషాంతరమునఁబోయి యతని వృత్తాంతమంతయు నరసెద.

తే. గీ. రంభకును మేనకకును నూర్వశికి ధరణి
నెందు నెనలేని ప్రఖ్యాతి యొసఁగెఁగాన
యూర రుక్మాంగదునివ్రతం బడఁగఁజేసి
మోహిని యటన్న విఖ్యాతి నొనయుదాన.

పిదప నందులకుఁదగిన విధాన మాలోచించెద.

(నిష్క్రమించును).

— o —

తృతీయాఙ్కము-తృతీయరంగము.

—o.—

విష్ణుదేవాలయము.

[ప్ర: మోహిని (పురుషవేషమున).]

మోహిని—ఏమి జనులు కలసియున్నారు? పదివేవు రుండవచ్చును. ఈదిన మేకాదశి యగుట జాగరమునకు రుక్మాంగదుఁడే వచ్చునట్లున్నది విష్ణుదేవాలయమునకు. కావున నింత జనసమ్మర్దము కలిగియున్నది ఆహా! రుక్మాంగదుఁడే యీ వేషమున వచ్చుచున్నాఁడు? జాగరము నాఁడిట్లనే కాఁబోలు. అదియేమి హరికథా కాలక్షేపమున కుద్యమించినట్లున్నది. ఔరా! తెలిసె. ఈ రాజేంద్రుఁడు జాగరమునాఁడు తానే హరికథ చెప్పుటయుఁ గలదని తోఁచెడు. ఇది యాశ్చర్యకరమైన విషయమే? చూచెదఁగాక యెట్టి వేడుక జరుగఁగలదో? (ప్రక్కనఁ గూర్చుండును).

(వెనుక యవనికనెత్తఁగా- మృదంగాది వాద్యములవెంట రుక్మాంగదుఁడు హరికథోద్దేశమున గాన మొనర్చుచుండును జనములునుందురు. రుక్మాంగదుఁడు హరికథా కాలక్షేప విధానముగా నుపన్యసించును. పిదప ముందటి యవనికపడును).

మోహిని—(ముందటికివచ్చి) ఆహా! ఏమి యీ రాజేంద్రుని విష్ణుభక్తియు గానవైశద్యమును, నద్భుతముగా నున్నవియే! తానే యిట్లుపన్యసించుచు జనులకెల్ల ముక్తిమార్గము గఱపుచుండ జనుల యాత్మలు వైకుంఠమున కరుగుటయరుదా? ఈ రాజేంద్రవరేణ్యుఁ జూడ నేను పైవేసికొనియున్న కుహక మోహామంతయుఁదీఱి నిక్కంపు మోహా ముప్పతిల్లుచున్నది. అయినను జూచెద. ఈరాజు నెట్లు మరులుకొలుపవలయునో యావిధానమే తోఁచకున్నది. అతనియింటికి నేనేపోయి కనిపించుకొంటినా, పలుచఁదనమునకుఁ గారణమగు. ఇంకెట్లు చేయవలయు? ఆరాజు నను జూచు విధానమైన నెయ్యది? ఇతనికి గానమునందు మిక్కిలి ప్రీతియగుటచే గానములముననే యితనిమనసు గరఁగింపవలయు. దైవభక్తి మెండగుటచే నేనును నెక్కుడుగా దైవభక్తి గలిగియున్నట్లు నటించి మదికెక్కవలయు.

[ప్ర: (మాటలాడుకొనుచు) నిరువురు పౌరులు.]

1. పౌర—ఒరీ రాజుగారు మాత్రమే వెడలుదురఁట అమ్మగారు పోవరఁట. వినలేదా?

మోహిని—(స్వగతము) రాజుగారెక్కడకుఁ బోవుదురు. అమ్మగారేలపోరు?

2. పౌర—అమ్మగారును బోయియుండిన మాకేకాక మనయూడువాండ్రకు సహితము వాయనములు లభించుచుండెను.

1 పౌర—ఒక్కొక్క ఘటమున కొక్కమాడవంతున దక్షిణలిచ్చెదరు వినలేదా?

2. పౌర—తెలియును లెమ్ము నేడు క్రొత్తగఁ జూచెదమా? ఎప్పటికి నిట్లేకదా?

(మోహిని ముందటకువచ్చి).

మోహిని—బ్రాహ్మణోత్తములారా! రాజుగారెక్కడకుఁ బోయెదరు? ఎప్పుడు పోయెదరు?

1. పౌర—నీది యేయూరు?

మోహిని—నేను పరస్థలమునుండి వచ్చియున్నవాఁడను.

1. పౌర—ఎంత పరస్థలమైనను మాఘమాసములో శివరాత్రి వచ్చుచుండఁగా, మా రాజుగారు వింధ్యాచల ప్రాంతమునఁ జంద్రమౌళీశ్వరుని కయుత ఘటాభిషేకము చేయించుమాట తెలియదన్న నేమనవలయు.

మోహిని—ఔనయ్యా! నేను దూరదేశమునకుఁ బోయియుంటిని గాన వినలేదు శివరాత్రి మూఁడుదినములుమాత్రమున్నదే. ఇంకెప్పుడు వెడలెదరు.

1. పౌర—మారాష్ట్రములోనుండి యీ వృత్తాంతము తెలియదన్న నీ వెవఁడవో? నీతో మాకేమిమాటలు పోమ్ము.

(పౌరులు నిష్క్రమింతురు).

మోహిని—ఇంతమాత్రము తెలియవచ్చెఁగదా? నేను ముమ్ముందుగా నక్కడకే పోవుదును. (నిష్క్రమించును).

—:[తృతీయాఙ్కము సమాప్తము.]:—

———:o:———

శ్రీ

మోహినీ రుక్మాంగద నాటకము.

:0:

చతుర్థాఙ్కము-ప్రథమరంగము.

o

విధ్యపర్వతములోని యిష్టకామేశ్వరాలయము.

[ప్ర: మోహిని.]

మోహిని — మొన్న నే చతుర్దశి. ఆయుంత కుంభాభిషేక మీ స్వామికి జరిగినది. పూజా విధానములన్నియు ముగిసినవఁట. ఈనాఁటివఱకు నాకా రాజేంద్రుని జూచుటకాస్పదము కాలేదు. నేఁడీ స్వామియొద్దకు నా మహీశుఁ డేకాంత సేవకు వచ్చునఁట. ఇప్పుడు తప్పిన నింక సంవత్సరమువఱకు సమయ మొదవదు. సంగీతకళానిధియు, భాగవత శిఖామణియు, ధర్మమార్గ ప్రవర్తనాపారీణుఁడును నైన యీ రుక్మాంగదుపై నాకేల యింత భక్తిపూర్వకమైన మోహము సంభవించినది! కపటమోహము పూని నాలుగుదినములు కార్యము చూచుకొని ప్రతిభంగ మొనర్చిపోవ నుద్దేశించి యున్న నాకు నిటు నిక్కంపుమోహమున్న నే నేమి కార్యము చేయఁగలను?

(లోపల రుక్మాంగదునిధ్వని " మీరక్కడనే యుండుఁడు ".)

మోహిని — అదిగో! వచ్చుచున్నాఁడు. ఇంక నా కార్యమునకుఁ బ్రారంభింతును.
(అని వీణ పెట్టుకొని).

సీ. అంభోజభవ సురేంద్రార్చితచరణాయ
మరణదూరాయ నమశ్శివాయ
పద్మాప్తకోటిప్రభా దివ్యదేహాయ
మఘసంహారాయ నమశ్శివాయ
డమరుత్రిశూల ఖడ్గ కపాలహస్తాయ
మథితదోషాయ నమశ్శివాయ
గగనకల్లోలినీకలి తోత్తమాంగాయ
మౌళిచంద్రాయ నమశ్శివాయ

తే. గీ. మౌనిసంసేవితాయ నమశ్శివాయ
మదనదర్పహరాయ నమశ్శివాయ
మధువిరోధిశరాయ నమశ్శివాయ
మంత్రరూపాత్మకాయ నమశ్శివాయ.

ప్ర॥ రుక్మాంగదుఁడు (దూరమున).

రుక్మాంగ—(గానము నాలకించి) ఏమి యీ గానచాతుర్యము! ఇట్టికాలమున, నెవ్వరీ యుమేశపూజకు వచ్చియున్నారు? ప్రత్యక్షముగాఁ గోకిలయే గానము నేర్చి పాడుచున్నట్లున్నదే! ఇంకెంత విందును.

మోహిని—

కం॥ శూలిన్ గపాలమస్తక
మాలిన్ నయశాలిఁ జంద్రమౌళిన్ గ్రతుని
ర్మూలిన్ సుగుణాలిన్ శుభ
శీలిన్ సారంగచర్మచేలిన్ గొలుతున్.

రుక్మాం—ఆహా! వీనులవిందైన యీ గానమింతానంద మొసఁగుచున్నదే! [illegible] యెవరో తిలకింతునా? పూజాభంగ మొనర్చితినని యీనారికిఁ గోపము గలుగునో?

మోహి—సీ. నీటఁదేలుశరంబు పాటసోలురసంబు
ధరియింపభరియింపఁ దలఁపఁడేని
ఉబ్బిపాఱెడియేరు బెబ్బులిబలుతోలు
జడలందునొడలందుఁ బడయఁడేని
యుగముఁగాల్చినచేఁదు జగము గెల్చినజోదుఁ
గడిసేయఁ బొడిసేయఁ గలుగఁడేని
అలివేణివలిచంటి నెలలేనివలియింట
నుండఁగాఁబండఁగా నోపఁడేని

గీ. ఈసువత్తురె మీసాటి కితరమూర్తు
లవనిమండలి దేవవేశ్యాభుజంగ
త్రిపురసంత్రాస జాహ్నవీపీఠవాస
క్లేశభవభంగ యిష్టకామేశలింగ.

రుక్మాంగ — ఆహా! ఏమి యీస్వరవైఖరి! ఎందెందును నేను వినియుండలేదుగదా పూజాభంగమైననుమానె. ఇంకేమైననుమానె. పోయి చూచెదను. (మెల్లఁగా లోనికిఁబోయి మోహినినిజూచి, దిగ్భ్రమము నభినయించి యొక్కింతసేపుండి వెలుపలికివచ్చి). అహా! ఎవ్వరీతరుణీలలామ! శచియో! రతియో! ఎవ్వరో యెఱుఁగఁగదా? ఇది యేరాకన్నియయో యప్సరసయో యుండవలయు. కాకున్న నేను చూచినవెంటనే నాకీతరుణిపై నింతవ్యామోహము పుట్టునా! ఇక్కడనేయుండి యీలలన పూజావిధానమైన పిదప నిక్కడకువచ్చినా నెట్లయినఁ జేసి మాటలాడించి చూచెద.

సీ. కంబుచెందనిసుధాకరపూర్ణబింబంబు
మోమసిపాఱకయున్న మెఱుఁపుఁదీఁగె
పంకంబునందుఁ గీడ్పడనిమృణాళముల్
కవవిచ్చిచననిజక్కవయుగంబు
వికసించిమొగడనివిమలాంబుజాతముల్
కర్కశంబులుగానికరికరములు
చిలుకముక్కంటనివలఁతిబింబఫలంబు
తేటకాంతిఁ బాయనిదర్పణములు
గీ. అనఁగ నాననంబు నంగంబు హస్తముల్
చన్నుదోయి వాలుగన్ను లూరు
లలఁతిమోవి చెక్కు లలరు నియ్యరవింద
గంధి యెచటనుండు కాంతయగునొ.

ఆతరుణి యప్పరవెలఁదియైయున్నఁ బూజావిధానమైనపిమ్మట నన్నే యంతర్ధానముఁ జెందిన గతియేమి? లోనికిఁబోయి యిప్పుడే మాటలాడించెద యేల భయపడవలయు! (లోనికిఁబోవ నుద్యమించి) వలదు. వలదు. అది దుడుకుతనమగు. దేవాలయమున దైవధ్యాన మొనర్చుచున్న యీతరుణీమణి యెవ్వరైనది యెఱుఁగక ప్రార్థనాభంగ మొనర్చి మాటలాడించుట పాడిగాదు. ఈయెడనేయుండి తిలకించుచుండెద. ప్రార్థన నిలిపినా పోయి ప్రశ్న మొనర్చెద. ఇంతలో నంతర్ధానమయ్యెనా దినదినము నిందేయుండి యన్ని యేండ్లయినను మానక యీతరుణీమణుల సందర్శన మిచ్చుకొఱకు మానకుండెద.

మోహి—సీ. గంగానదీజూట కైరవాప్తకిరీట
శమనకవాట పశ్యల్లలాట
వ్యాఘ్రాసురాఖేట వనజాసనకరోట
విబుధపర్వతకూట వేదపోట
మృత్యువక్త్రచపేట మిహిరపాదాశాట
జితకాలకూట యానతవిరాట
దూరీకృతారాట త్రుటితకుంభినిశాట
వరభక్తసంఘాట వజ్రఖేట

గీ. వాజ్నిరాఘాట దురితపావకకృపీట
ఘనభుజాస్ఫోట భూమిపంకజవరాట
తాపసస్తోత్రవాచాట దక్షపాట
భీమశివలింగ హాటకస్తోమపోట.

(కొంచముారకుండి) ఆహా! ఆ ధరణీశవరుఁడు నన్ను దిలకించి యట్టె వెలికిఁబోయె. మరల రాఁడయ్యె. ఏమికారణమో? నేనేపోయి దర్శించుకొందు. (వెలుపలికి రాఁ బ్రయత్నింప)

రుక్మా—(స్వగతము) ఆహా! గానము నిలిపినట్లయ్యె. ఇంకఁబోయి విచారింతును. (లోపలికివచ్చును).

మోహి.—ఎవరుమీరు?

రుక్మా—తరుణీ! నేను రుక్మాంగదుఁ డనుపేరఁబరఁగు ధరావిభుఁడ. ఎండినచెట్టు నైనను జిగిరించి యెలర్చురీతి మనోహరగానమున నీయుమానాథు స్తుతించుచు దిక్కులనెల్ల మిఱుమిట్లు నించుతేజమున విలసిల్లు నీవెవ్వరవు? (స్వగతము) హృదయమా! సంభ్రమింపకుము. అయ్యో! ఈ తరుణీమణి తానెవ్వరని చెప్పుచు న్నదోగదా?

మోహి—రాజేంద్రా! నే నెవ్వతెనైనదియు నెఱిఁగి కార్యమేమి? జనసంచారములేని యీ శైలభూమి భాసిల్లు నీయిష్టకామేశుపూజకే తెంచియున్నదాన నిక్కడను జనసంచారముండు భంగి యెఱిఁగితి. రాజేంద్రా! నీ విక్కడకేలవచ్చితివి?

రుక్మా—కామినీ! నేను నేఁడు క్రొత్తగా వచ్చినవాఁడనుగాను. ఇప్పుడు బహుదిన ములనుండి ప్రతి యయిదు సంవత్సరముల కొకసారి శివరాత్రినాఁ డీదేవునకు నయుత

ఘటాభిషేకమును జేయుచుండుటచే మొన్న శివరాత్రి యభిషేకమునకు శివదర్శనమున కేతెంచితి భామామణీ! నీవు దేవవనితవేయగుదువు కాని యితరముకాదు. ఈయెడకు దేవత లెవ్వరును వచ్చినవారి సందర్శించి యెఱుఁగ. అనుగ్రహించి చెప్పుమా నీవెవ్వరవు? ఏల యిక్కడకు వచ్చితివి?

మోహి—రాజచంద్రా! నేను మోహిని యను పేరఁబరఁగు నప్సరసను. నేనును దేవదర్శనమునకై—

రుక్మా—ఆహా! కాంతామణీ! నీవప్సరసవు కాకుండిన నోరులకు నిట్టి రూపవైభవ ముండునే? నీసందర్శనము లభించుటకు నెన్ని యజ్ఞములో యొనర్పవలయుఁగదా? నేనెంత ధన్యుఁడనైతిని. రమణీ! మనసున నున్నమాట నిక్కముగా వచింతునా? నిన్ను జూచినప్పటినుండియు నెనలేని వ్యామోహము నాకుఁగలిగె. నీవనుగ్రహింపకున్న నాజన్మమే నాకువలదని నిస్పృహ జనింపఁగలదు. అనుగ్రహించి నీ యాశ్లేష సుఖము నాకు నొసంగుదువా?

మోహి—(స్వగతము) ఒకింత వేడుక యొనర్చెద. (ప్రకాశము) రాజేంద్రా! ఇదియా పురుషులమాట? ఎన్నఁడును జూడక యాకస్మికముగఁ జూచినంతనే మోహించుచు, మోహించుటయే కాక మోహించితివని కొంకులేక వచించుచుఁ దారతమ్యము గణింపక యాతీరున సరసపు మాటలాడుట రాజధర్మమా?

రుక్మా—రమణీ! నీయాన నిక్కమువచించెద. నిన్ను మోహింపకుండుటకు నిన్ను దర్శించిన పురుషుల కెవ్వరికైన సాధ్యమగునా? నిన్నుఁ జూచినప్పుడే నాకు దిగ్భ్రమముగలిగి పరవశతప్రాప్తించె.

సీ. చక్రవాకులమించు సవతురాదనిపించు
వలిగుబ్బచనుదోయి చెలువుచూచి
నిండుచందురుకాంతి నిరసించునల్లంత
మొలకనవ్వులముద్దుమోముచూచి
యింద్రనీలపురంగు నెరపుసేయఁగడంగు
కుటిలకుంతలములకొమరుచూచి
మరుబాణములయేపు నెరపుసేయఁగనోపు
నిడువాలుగన్నుల కడిమిచూచి

గీ. పొలఁపుమీఱిన నెలవంక బొమలఁ జూచి
రమణఁ దళుకొత్తు బింబాధరంబు చూచి
తలిరులనుబోలు మృదుహస్తములను జూచి
వలవకుండంగ నెంతటివాఁ డనబల.

నీవెవ్వరి వనితవో! యెవ్వరి గృహిణివగుదువో యను సంశయము వొడమినంతనె బాప భయమున మేనునఁ దొట్రుపాటుగలిగె. నీవప్సరవై యుండఁగూడదా యని మిక్కిలి కోరితి. నీవప్సరవేయై యుండుట నాభాగ్యమే కదా! పౌండరీకాది యజ్ఞములొనర్చినవారికిని ఘోరయుద్ధమున మరణము జెందినవారికిని గాక నినుబోలు నప్సరల సహవర్తనము లభింపదనుట నేనెఱుఁగుదును. అయినను మదనువాఁడి బాణములదాడి కోర్వఁజాలక యీప్రార్థన మొనరించెద, రమ్ము. నన్ను ధన్యుఁ జేయుము. నాకుఁగల యైశ్వర్యమునెల్ల నీస్వత్వముగా నే భావించి నా కేలికసానివి గమ్ము. రమణీ! నీవు తడసిన నేనోర్వ

చ. మొగిఁ బిసాళిత్తుమ్మెదలమ్రోఁకకు గంధపుగాలి రాకకున్
మిగిలె తానున్ పోఁకకుచు మామిడిమోఁకకుఁ జంద్రు కాకకున్
చిలుకలపల్కులకున్ విరులఁ బేర్చిన కమ్మని యుచ్ఛ్వాసికకున్
జకితమృగాక్షి మారశరజాలముఁ గృహామంతి నాదరింపుమా.

కుసుమకోదండుఁడు మదనుఁడు. ఏదీ! నీమనోహరా లింగనమిమ్ము.

మోహి—రాజేంద్రా! ఇట్లొనర్చుటవలన నీగౌరవమునకు హానికలుగదా? కన్నవారిగా పీచి పిలిచినంతనే కలియఁగల కామిని యగుదు ననుకొంటివా? ఊరకుండుము. నాకుఁ గోపముగలుగు. నాదారిని బోనిమ్ము.

యక్షు—మారనారాచములఁ దూలి కడగానని యాపదఁ బ్రాణములఁ ద్యజింపనున్న నన్ను నీయధరామృతపానమునఁ జేసి రక్షించుటకంటె నీకింకొక దారిగలదా? కామినీ! నన్నుఁ దెగడకుము. అరగంటఁ జూడకుము. నిన్నే నమ్మియున్నాను. నీకంటె నితర మెఱుంగను. నాకుఁ గలవన్నియు నీకే యర్పించెద.

మోహి—ధరణీధవా! నన్నిట్లు బాధపెట్టసాగితివి. దేవలోకమున విచ్చలవిడిగాఁ దిరుగాడుచు దేవేంద్రు ననుగ్రహమునకుఁ బాత్రులమైయున్న నన్నుఁ బోలిన యచ్చరలు భూమికిదిగి నీ వెంత రాజవైనను నిన్నుఁ బోలిన యొక్కరి వశమున మెలఁగుట దగునా? ఏల నెఱవేఱని కోరికలు? నన్ను విడువుము. నీకు శుభమగును. పోయివచ్చెద.

రుక్మా—తరుణీ జనవతంసమా! నీకిట్టి నిర్దయయుండునే? నీవనుగ్రహింపకున్నఁ బ్రాణములు పాయుదునని చెప్పుమాట యతిశయోక్తి గాదు. ఔపచారికముగాదు. నాయాన నిక్కము. ఏల నన్ను నిరాదరణ మొనర్చి పోవనెంచెదవు.

అనుబంధము 11.

నిన్ను నమ్మిన యొకప్రాణిని ప్రాణాపాయమువలనఁ దప్పించుటకు నింత యుపేక్షయా? నీ చరణములంటి వేఁడెదను. నినుమానను.

మోహి—ఆహా! రాజన్యా! ఇదియేమి నీయపేక్ష. దేవవనితనైన నేను నీతో నెట్లు మెలఁగనేర్తు. అంతఃపురమున నెందఱో నీకుఁ దరుణులున్నవారే వారి కనుచర భావమున నేనెట్లుండనేర్తు. ఇది కానిపని. నీకుఁ దెలియదా? ఊరక దేవదర్శన మొనర్చి నీదారిఁబొమ్ము.

రుక్మా—రమణీమణీ! నీవె నన్నింత కటాక్షించితివా! నాయువతులఁ బుత్రుని నా సర్వస్వమును నీయాధీన మొనర్చువాఁడ. నీమాట జవదాటక మెలఁగువాఁడ.

మోహి—రాజేంద్రా! మోహమునఁ గన్ను గానక కార్యసాధనమునకై యేమేమో వచియింపవచ్చుఁగాని యవియన్నియు జరుపుటకగునా? నీవపేక్షించినది క్షణిక సౌఖ్యము. అది లభించినవెంట నే యభిలాషలన్నియుఁ గడముట్టిఁబోవు. తరువాత నొకవిధమగు మోహముండఁగలదా? ఏల తెలియనివిధంగి మాటలాడెదవు. అన్న మాటంతయు నీకు జరుపుటకు సాధ్యమగునా?

రుక్మా—కామినీ! నాసదుద్దేశము సంశయించిన మాటలాడి నీవు నాకెంతయుఁ దప్పొనర్చితివి. అదే! అంగన్న యిష్టకామేశు పాదపద్మములాన వచించెద. నీమాట నేజవదాటువాఁడఁగాను. ఏల నన్నింత పరీక్షించెదవు? నను నీకృపకుఁ బాత్రుని గాఁ జేయుమా?

మోహి—ధరణీవరా! నీకెందఱో తరుణులుందురే? పుత్రుఁడును నున్నవాఁడని నీవాడిన మాటవలనఁ దెలిసె నీదారలతోఁగల యుపభోగము చాలదా? చూచిన వారి నెల్లను రూపులైన మాత్రమున నే యేమి? ఇటు కలయఁగోరుట ధర్మమా? ఈ యాచరణము నీభార్యలు సమ్మతింతురే? నీకుసుఖమా? నాకుసుఖమా? వదలుము నీకోరిక.

రుక్మా—మోహినీ! నాభార్యలెల్ల నేఁగోరినవెంట నే నీకుఁ జరణదాసులుగా నుండుటకు నామోదింపఁ గలరు. నాపుత్రుఁడు నీపుత్రుఁడేయగుఁగదా? ఇంకేల నీవిషమ పరీక్ష? ఎట్లును నను కృతార్థుఁజేయక నీవుఁ దప్పదు. ఆపరమేశునాన వచించెదను. నిన్నుమానిన వనితాంతరప్రసక్తి నే నిచ్ఛయింపను.

మోహి—పరమేశా! ఇష్టకామేశా! నినుదర్శించి పూజయొనరింప వచ్చియున్న నాకు నెట్టి తగులము ఘటించితివి?

రుక్మాం—వనితామణీ! ఇంకఁ దామసింపకుము. నన్ననుగ్రహింపుము. పూర్ణాభిలాష వశమున వాంఛించిన నీకౌఁగిలి దయచేయుము.

మోహి—అయిన నీవు నన్ను విడువవు?

రుక్మాం—నిన్ను విడుచుటకా యింతసేపునుండి నేనిట్లు ప్రార్థించుట?

మోహి—రాజచంద్రా! అప్సరసలగు మాకు మానవసహవాసము నూతనము కాదు. అయిన నన్ను నీవు గారవించినన్ని నాళ్లును వనితాంతర ప్రసక్తి నీవు మానెదవనియు నాయాజ్ఞ నీవుండఁగలవాఁడవనియు నీవు నమ్మకమగు ప్రమాణ మొసంగితివా నేను నీమాటకు సమ్మతింతును.

రుక్మాం—(మోహిని చేతులుబట్టుకొని) రమణీ! నన్ను కృతార్థుఁజేసితివి. నను ధన్యుఁజేసితివి. నీ వేరీతిఁ బ్రమాణముచేయుమన్నను జేయుదును. నాపుత్త్రునాన వచించెదను అదే! ఆలయముననున్న యిష్టకామేశునాన బాసఁజేయువాఁడ. నీవు నన్ననుగ్రహించినన్నినాళ్లు పెఱవనితలఁ గాంక్షింప నీవేమిమాటచెప్పినను నించుకంతైన జవదాఁటక జరుపువాఁడ. ఇంకనైనను నన్ను నమ్మితివా? నీయాలింగనము నేయార్జించితనని యెంచవచ్చునా? (ఆలింగనము చేసికొనఁబోవ).

మోహి—(తప్పించుకొని దూరముపోయి) నిలు మింత త్వరయేల? నీవు ప్రమాణవాక్యము నాయిష్టకామేశునొద్దనే వచియింపుము. పిదప నూరికిఁబోయి నీవచనముల కన్నిటికి నామోదించితినని నీపట్టపుమహిషి యెవ్వరో యామెతోడను నీపుత్త్రవతియగు నీకాంతతోడను బలికింపుము. పిదప నీయిష్టానువర్తనమున నేనుండుదాన.

రుక్మాం—రమణీ! సమధిక వ్యామోహామునఁ దల్లడిల్లుచున్న నీ వేమి పరీక్ష చేసినను నెట్టి ప్రమాణము గోరినను సమ్మతించువాఁడనే. అయిన మఱల నూరికిఁబోయి పుత్త్రవతియగు నాయగ్రమహిషి తోడను సమ్మతించినమాట పలికింపుమనుటకు నీయాలింగనమునకు నంతరాయము కల్పించితివే యిదెట్లు సహింతును.

అనుబంధము 12.

మోహి—నీవు నన్ను జూచి చూడకముందే యింత మోహపుమాటలాడితివి. నీ మోహము క్షణభంగురమగు నేమో యనుభీతిచే నీకింత వకాశమిచ్చితి. అదిగాక తత్కాలమున నుద్భవించిన యంధ మోహమున నీవు నను జేపట్టుట నీమహిషి కయిష్టమైన నప్పుడు మానవుడవు నీకెట్టి దుస్థితియు నెట్టి దుఃఖమును గలుగఁగలదో నీవెఱుఁగ నేరవా? అది నీకు లేకుండఁజేయుటకును నీసమయము నభిలషించితి.

రుక్మాం—కానిమ్ము. నీయిచ్చవచ్చినచొప్పున నెఱవేర్చెద. ఎట్లును నీయిష్టానువర్తనమున మెలఁగనెంచియున్న నన్ను నీవెట్లేలుకొన్నను విహితమేకదా? పోదమురమ్ము స్వామి దర్శనమునకు. (లోనికిఁబోయి) మోహినీ! ఈపరమేశు నెదుటఁ బ్రమాణము చేయుమన్న నీయపేక్ష నిర్వహించెదను.

మోహి.—నాథా! నాకేమియుఁ బ్రమాణమువలదు. నీమాటకంటె నిదియొక యెక్కువయా? ఊరక నీమనసరయఁ గోరి యడిగితిఁ గాక. నీవు మాటయిచ్చి యుండిన నే చాలు.

రుక్మా.—మనోహారిణీ! నీవెట్టి యుదార దయాగుణభూషణవు. నిన్నుఁ జేపట్టుట నాకెంత ధన్యత. నీవు వలదన్న మానితిఁ గాక నే నాడిన మాటకంటె నీయెడ నొనర్చు ప్రమాణము నాకెక్కువ యనుపించదు. చెప్పినది చెప్పియేయున్నాను. మనకింత సమ్మదమావహింపఁ జేసిన యీయుమామనోహరు నిష్టకామేశు నుతింతము.

సీ. దంభోళిధరసతీ తాంబూలపేటీషు
దహనబింబాధరీస్తనభరేషు
శమనశుద్ధాంతయోషాఫాలభాగేషు
నిఋతిసాధ్వీముఖనీరజేషు
కంధినాయకబాలికాకర్ణపత్రేషు
గంధవహాంగనాకచభరేషు
రాజరాజాంతఃపురస్త్రీకరాగ్రేషు
కరకంఠభామినీకటితటేషు

గీ. చంద్రశకలంతి హారంతి చందనంతి
విశదహాసంతి హీరంతి విచికిలంతి
దర్పణంతి దుకూలంతి తవయశాంసి
క్లేశభవభంగ యిష్టకామేశలింగ.

సీ. కోటిమన్మథరూప హాటకాచలచాప
చటులబాహాటోప శరణుశరణు
శ్రుతిచతుష్టయఘోట శుభ్రగంగాజూట
జలజాసనకరోట శరణుశరణు
వ్యాఘ్రాసురధ్వంస వర్ణితమీమాంస
చంద్రఖండవతంస శరణుశరణు
భుజగేంద్రకేయూర భువనత్రయాధార
సద్భక్తమందార శరణుశరణు

గీ. సతతకరుణాఘనాపాంగ శరణు శరణు
సామజాసురమదభంగ శరణు శరణు
శైలకన్యామనస్సంగ శరణు శరణు
శరణువిశ్వేశశివలింగ శరణు శరణు.

మోహిని—(ముందఱికివచ్చి స్వగతము) ఆహా! ఈరాజవరుపై నాకెంత మోహము జనించినది. ఈయనకుఁగల దైవభక్తియు స్తోత్రనైపుణ్యమును జూడఁ నవకాశము కలిగినంతనే నాయెడ మోహ మెక్కడ తిరుగునో యను భీతి నాకు జనించుచున్నది. అట్లతఁడు ప్రీతి మఱలించిన నే నెట్లోర్వఁగలదానను. ఏమి చేయుదును. (ప్రకాశము) రాజేంద్రా! ఏమేమో దీర్ఘాలోచన చేయుచున్నట్లున్నావు.

రుక్మాం—ఏమియులేదు. నావీనులకు చల్లఁగ నాథా! యని సంభోదించితివి కాని నీకౌఁగిలి యైన నొక ముద్దయిన నాకీక మసలఁ జేసితివేయని చింతించుచుఁ దీఱని యభిలాష వశమున నిన్నడుగుదునా వలదాయని యోచించుకొను చుంటిని.

మోహి—కౌఁగిలికి ముద్దునకు మాత్రము నాథా! నన్నింత యాచింపవలయునా! నీ వపేక్షించిన కార్యమెల్ల నేనును నొనర్పవలసిన దాననేగదా?

రుక్మాం—అట్లయిన నే ధన్యుఁడ. కడుధన్యుఁడ. (అని యాలింగనముచేసి ముద్దిడును.)

(యవనిక పడును.)

——.o ——

చతుర్థాఙ్కము-ద్వితీయరంగము.

---o---

రుక్మాంగదునంతఃపురము.

[ప్ర: కోమల-చంద్రకాంత (రుక్మాంగదుని భార్యలు.)]

చంద్ర—కోమలా! ఇంక మన మెట్లు సహింపఁగలము? ఎన్నఁడేని మన్నను రాజు మనయందు తిరుగువాఁడా? ఆ కాంతను మరులుగొని ఘోరవ్రతము మొదలిడియున్నాఁడు. దీని కేమి చేయుదము?

కోమల—చంద్రకాంతా! దీని నూరక యిట్లే పోవనిచ్చి బ్రతికినన్నాళ్లు మనకు దుఃఖము గలదే! రాజునకు భోగిను లెందఱో యుండుగాక మన్మథతుల్యుఁడైన నితఁడు గలియఁగూడదని ప్రమాణము చేయించుకొను నే? దేవాలయములోని వెలయాలగు నా కామిని కిట్టి సాహస మొదవెఁగాక.

చంద్ర—కోమలా! మనమిప్పుడు మనోదార్ఢ్యము నూపకున్న మన కార్యమంతయుఁ జెడిపోవు. మనమెల్ల విజృంభించిన మముల్ల మాత్రము నిలువఁగలవాఁడా యా రాజేంద్రుఁడు? మన కా మోహినియే భీతిఁ గొంది కళవళించి పరువెత్తునట్లు చేయఁగాలమా?

కోమల—చంద్రకాంతా! మనమెల్ల నీ రాజేంద్రుని సన్నుతించుచును సంధ్యావళిని మున్నిడుకొని ప్రయత్నము సల్పితిమా కార్యసాధనము కాఁగలదు. ఆమెతోడ మేము చెప్పినట్లు చేయుదము. అదే యీ యంతఃపురమున నయ్యవ నేఁడు వచ్చుచున్నది. పోయి యెదుర్కొందము. (అని యిరువురును రంగము నుండి వెడలుదురు).

[ప్ర: సంధ్యావళి]

చంద్ర, కోమ—అక్కా! నమించెదము (నమస్కరింతురు)

సంధ్యా—(ఇద్దరిని కౌఁగిలించుకొని) చెల్లెలారా! సుఖమున్నారా?

కోమల—అక్కా! ఎట్లు సుఖము జనింపఁగలదు?

సంధ్యా—ఏల యిట్లాడెదరు?

చంద్ర—అక్కా! ఏమియు వినలేదా? మన నాథుఁడు మోహినికి కింకరుఁడగుట లేదా? వృత్తాంత మేమియు వినలేదా?

సంధ్యా—ఏమి? ఏమి? నాథుని కేమైన నాపద గలిగెనా? సుఖముగ నున్నాఁడని యెఱుఁగుదు వింటినే!

చంద్ర—అక్కా! అట్లయిన నీ వెఱుఁగవు. సవిస్తరముగా వివరించెద, మన నాథుఁడు ఢిల్లీ కామేశు సేవకుఁబోయియున్న కాలమున మోహినియను నప్సరను దిలకించెనఁట. మోహించెనఁట. అదాఁ తన్ను మానిన వనితాంతర ప్రసంగము విభునకుఁ గలుగ రాదనియుఁ, దనమాట నెన్నఁడును జవదాఁటరాదనియు, విభునితోఁ బ్రమాణ మొనరింపించి, తన పాణిగ్రహణమునకు నీవు ముఖ్యము సమ్మతింప వలయుననియు, నీసమ్మతి వడసిన పిదపనే పాణిగ్రహణము గావింపఁ వలయుననియు నింతవర్థము జరిపియున్నది. మా ప్రమాణములు మా భాగ్యమంతయు నిప్పుడు నీచేనున్నది. నీవు మాత్రము సమ్మతింపక పోతివా యేగా మోహిని చెప్పినిముఖమున వచ్చినదారి వట్టుకొని యూరేగిపోవఁగలదు. దృఢమానసమున నీవీ కార్య మొనర్పవలయునని నీ చరణముల పైఁబడి వేఁడువారము. (ఇరువురు నమస్కరింతురు).

సంధ్యా—ఎవ్వరు చెప్పిరి మీకింత వృత్తాంతము?

చంద్ర—ఒకరని చెప్పఁదునా? ఊరంతయు నీగతినే నిండినది. నా దాసివలన నీ వృత్తాంతమంతయు నేనెఱిఁగితి.

సంధ్యా—నిక్కమే యుండవచ్చు. మన నాథుఁడు మోహినీ సంగతివచ్చి నది మొదలుగను కాఁబచ్చినను, దన శుభదినము నాకేమియు మనస్కరించి వేఁడని చెప్పలేదు మాత్ర మింతవరకుంగూడ విడిపించుకొని యుండెడి. ఇట్టివాఁడు నా నగరులోఁ జెప్పఁగూడని చిక్కుపనులుగల యొక కాంత వచ్చియున్నదనియు నామగఁడు నాఁటి వినతల్లియని చెప్పెననియు నాతోఁ జెప్పె. నా మనస్సు సంశయముతోడనే రాకున్నాఁడని యిప్పుడు తోఁచుచున్నది.

చంద్ర—అక్కా! చెప్పితిని ఆమాటయు నీ వెఱుఁగుదువు. నేఁడో-రేపో నాథుఁడు నీసమ్మతి యడుగ రాఁగలఁడు నీవు మాత్రము కాదనరాదు.

సంధ్యా—చెలులారా! మీరేమన్నను మిట్టిమాటలాడెదరు నాథుఁ డపేక్షించిన కోరక జరుపుటకంటె సతికింకొక్క పనిగలదా? అందమైయుండిన భంగి మిగుల నున్న నది పాతివ్రత్యమునకే భంగము గలిగించుఁగదా? యోచించుఁడు మీరు చెప్పి నట్లొనర్చుట కానిపని. అవశ్యము నా సమ్మతి యొసఁగెద.

కోమల—అయ్యో! సోదరీ! ఎవతెయైన కాని తాను విభునకు మెచ్చులాఁడి యైనఁ గావలసిన సొమ్ములు, వేఁటభిలాషములన్నియుఁ గలిగించుకొన వచ్చుఁగాని విభుని శరీరమునకుఁదన కంటె హెచ్చుగు స్వాతంత్ర్యము గల యితని భార్యల యొద్దకుఁ బోవరాదని ప్రమాణము చేయించుకొనునే. అదియొక్క సతియా? దానియెడఁ గృపఁజూపవచ్చునా?

పతివ్రతయగు భామిని యిట్టి ఘోర ప్రమాణముఁ గోరునే? కన్నవారిఁ గలయు వేశ్య యగుటఁ జేఁగదా! అదింత సాహసమున కుద్యమించినది.

సంగ్యా — చెలులారా! మీరెల్లఁ దప్పక పొరపడితిరి. మన నాథుని మోహము నా కర్షించెనని యీకాంత యెడఁగలిగిన యీర్ష్యచే నిట్లాడెదరు గాక యొక్కింతయుక యుక్తాయుక్తములఁ బరిశీలించితిరా మీకుఁ బశ్చాత్తాపబుద్ధి కలుగకపోదు. ఆ తన్వి ప్రమాణము గోరినది యెట్లుండినను మననాథుఁడు ప్రమాణము నిచ్చినదిగదా ముఖ్యము నాసమ్మతి యిప్పించెదనని విభుఁ డెంత గౌరవముతో నిచ్చినమాట తప్పఁజేయ నగునా? నాపై నెంత ప్రీతిగా నాయెడ నెంత విశ్వాసమో యుంచియున్న నాథుఁ డామాటఁ దప్పనుండునా? ఆ విశ్వాసమునకు నేనె భంగము దెచ్చు కొందునా? అది యెట్లుండవలెను. ఏవేళయందుఁ గాని యెట్టికార్యము పట్లఁగాని నాథుఁ డేమభిలషించినను నామాట నడపుట పతివ్రతయగు మానినికిఁ దీఱరానిపని. అందునకుఁ దప్పి పాతివ్రత్యమునకు భంగముఁ దెచ్చుకొందునా? నాచేతఁగాదు. నా పరిహాసమునకు నే నవశ్యము సమ్మతించెద. మీరింకొండాడకుఁడు.

[illegible] — [illegible]! నీ కేమో మాటలాడెదవు గాని, విశ్వాస భంగము గాని పాతివ్రత్య భంగము గాని [illegible] నీవు సమ్మతి [illegible] నీ నాథుఁ [illegible] సాహసము [illegible] నేను సమ్మతింపనని చెప్పిన, నేమా [illegible] దోషము గలుగదు. నా [illegible] జరుపలేకపోయిన దోషము సిద్ధించునని నీవాడ నెంచితివా? [illegible] ఆ దోషము నీవు సమ్మతింపకుండుటవలన గాఁగల [illegible] ఏమియున్నదగునో? అసలు మహాపాపము. [illegible] పతి [illegible] ఘో[illegible] [illegible] లభింప నున్నపుడు పతి [illegible] గదా? అది [illegible] కంటె నికృష్ట [illegible]. అది [illegible] నా [illegible] కంత [illegible] నీ [illegible] యోజింపకున్నావా? [illegible] యుక్తా యుక్తములరయక [illegible] నీ సమ్మతి [illegible] నప్పుడు [illegible] అనర్థ! [illegible] తేవే? అనుగ్రహించి మామాట పాటింపుము.

సంగ్యా — తరుణీమణులారా! మఱియొకమాట మీరే యోచించుకొనుఁడు. పాతివ్రత్య మెట్లుండుఁగాక యీ మోహిని [illegible] గాని [illegible] లేకున్న మన నాథుఁ డిట్టి ప్రమాణముఁ జేసియుండునా? నే సమ్మతి యొసంగని కారణమున నయ్యది [illegible] తీఱకున్న నతని మన సెంత నొచ్చునో? అతనికెట్టి యాపద గలుగునో? అది

కొంచెము విచారింప నలయుదుఁగదా? నాథుని కష్టమైన నాపదగలిగిన మన మెవ్వరు
గాని భరింపఁగలము?

అనుబంధము 14.

కోమల—అక్కా! నీవూరక లేనిభీతి తెచ్చిపెట్టుకొనియెదవు. ఏమో సమయ
గౌరవమున మోహిని యుట్టెయుండ, నప్పటికి కేదో ప్రమాణ మొసంగెఁగాని యా మో
హిని లక్షింపక పోయిన యావిభుని కెట్టి యాపదలైన రాఁ గారణము లేమి? అది వెడలి
పోయినంతనే యొక వర్తలేక రెండు దినములు కొంచెము మనోవిచారము కలుగవచ్చు
నని యెంచుకొన్నను నాఁగ కాలమున నే యొదిగాలోచన మతఁడు విడువఁగలఁడు. ఇట్టిపనికి
సాహసించి సామాన్య స్త్రీ లక్షింపక పోయినంతనె లోకము మునిఁగిపోవునా?

సంధ్యా—అక్కలారా! మీరింత మొక యోచించుకొనుఁడు. ఆ మోహిని సామాన్య స్త్రీ
యంటిరి. ఎంతటిపని యైన సాహసింపఁగలది యంటిరి. ఒకవేళ నాథుని మాటకు
నేనసమ్మతింపకున్న నాకొంత మనసు త్రిప్పి తన పాణిగ్రహణమునకు నా సమ్మతి
లేకున్నను నొప్పుకొని విభుని జెట్టపట్టుట కభ్యంతర మేమైన నున్నదా? అప్పుడు
నే నెట్టిదాన నగుదును? విభుని మాట త్రోసివేసినదాన నగుటగాక విభుని మనసున నం
జనించు కార్య మొనర్చినదాన నగుటగాక యింకొన్నఁడును విభుని ప్రేమ నవడ నెంతకష్ట
లేనిదాన నగుదును. ఆ మోహిని నామనసెరయఁగోరి నాసమ్మతియును సెలయు గల్పించి
యుండినను గల్పించి యుండవచ్చుఁగదా? దానికె స్వైరైన దమాలెనము చెప్పుకొందునా?
మన నాథుఁడొక వేళ నేకారణము లేకయే పట్టుఁగ నెల్లి మాపెక నిరాకరణ
మొనర్చిన మన మేమనర్పఁగలవారము? నే సమ్మతి యీయకున్నఁ గారణములేని
నిరాదరణమునకుఁ గారణ మొకటి కల్పించి యిచ్చినట్లగు. సమ్మతి యిచ్చిన పిదప
నెప్పటికైన నా మోహినికే యనుగ్రహము గలిగి మతిలి మనవిభుఁడు మన్నింపరిఁపుమాకు
నాస్పదము కలుగవచ్చును. కాని సమ్మతి యివ్వకున్న నా మోహిని కనుగొంచినను
విభుని యనుగ్రహము వడయుట దుస్తరము. తరుణీమణులారా! యోచింపకొలఁది
యూరక సమ్మతింపుటకు నెన్నియో కారణములు కనపడుచున్నవి. చూచితిరా!
నాథుఁడిప్పటికెవచ్చి రెండుదినములయ్యెండియు నాసమ్మతి వడయుటకైన, నన్నుఁ
జూపరాకున్నాఁడు. ఆమాట దుగుటకుఁ గొంకి కర్తవ్యము లేక యోచించునట్లున్నది.
నాథునికెట్టి తొందరపాటు కలిగించుట నాకుఁబాడియా? కాగితము లేఖినియుం
నిండు (అని యక్కడనున్న కాగితమును లేఖినియు గ్రహించి జాబు వ్రాయును).

కోమల—అక్కా! ఏమి జాబువ్రాసితివి?

సంధ్యా—(జాబు చదువును).

"సీ. అనఘులౌరుక్మాంగదావనీశ్వరులకుఁ
దనుముఖ్యదాసిసంధ్యావళిసతి
చరణంబులకుఁ బ్రమ్రొక్కి సలుపువిజ్ఞప్తులు
ప్రాణేశమీరువింధ్యాద్రిసీమ
మోహినీకాంతను మోహించుటయు నామె
వనితాంతరాసక్తి వదలుమనియు
దీనికినాసమ్మతినిబొందుమనియుఁ బ్ర
మాణంబుగైకొన్నమాటవింటి

గీ. సంతసంబునిండెఁ జాలగౌరవమయ్యె
మీకుమదిసఁ బ్రీతిమీఱనిదిగొ
లిఖితమూలమన్నలీలనాసమ్మతిఁ
బంపియున్నదానఁ బ్రాణనాథ.

నాథా! ఇష్టకామేశు సన్నిధి నప్సరస్త్రుణియగు మోహినీ కాంతకును నీకును గలిగిన సమయ నియమములెల్ల వింటిని. ఆ కాంత నిన్నుఁ జేపట్టుటకు నాసమ్మతియొక్క నియమముగాఁ గోరియున్నదని వింటి. ఈ యాచరణము నా కెంతయు గౌరవము గలిగించు నందులకు సంతసించుచు నీవడుగుటకు ముందే నాసమ్మతి యొసఁగా నా మోహినీ కాంతఁ దప్ప నీ యితరకాంతలయొక్క సంసర్గ మొనరించకుండుటకు నే నొప్పుకొంచునను సమ్మతి నోటచెప్పుటకంటె వ్రాఁత మూలమున వచించుటయే యొప్పునని యీకమ్మ వ్రాసియున్నదాన.

నిరతము నిన్ను దైవముగా భజించు,
సంధ్యావళి."

చంద్రకాంతా! ఈకమ్మ యీక్షణమున నెవ్వరితోడనైన మన నాథు నొద్దకుఁ బంపుము.

చంద్ర—అక్కా! కొంచెము యోచించుకొనుము.

సంధ్యా—అటులైన నేనెవ్వరితోడనైనఁ బంపెదను.

చంద్ర—కోపగింపకుము. ఇట్లిమ్ము (జాబుతీసుకొని లోనికిఁబోవును).

కోసల—అక్కా! నీవూహించినది యుక్తమనియే దీర్ఘాలోచన మొనర్చిన నాకుఁ దోఁచుచున్నది. ఇంకే కారణము కాకుండినను నీవు వచించిన తుద కారణము కలుగు కదా యదియేమన్న మోహిని తిరువాతి నీసమ్మతి నలవని చెప్పఁగల కారణము. అది మిక్కిలి సమర్థమైనదని నాకుఁ దోఁచుచున్నది.

సంధ్యా—అంతకంటె ముఖ్యకారణము నాథునాజ్ఞ జరుపుటయే. చెలియా! పాతివ్రత్య ధర్మాచరణమున నెంత మేలు కలదు. సావిత్రిదేవి తన పాతివ్రత్య ప్రభావమున మృతపతిని బ్రతికించుకొనియె. ఇంక నంతకంటె నెక్కుడగు కార్యముకలదా?

[పునః ప్రవేశము: చంద్రకాంత.]

సంధ్యా—పంపితివా సఖియా! యాజాబును?

చంద్ర—అప్పుడే పంపితిని. నాథుఁడింటికి వచ్చునేమో యని నిరీక్షించుచు నింతవఱకు మసలితి.

సంధ్యా—నాథుఁడింటికేల వచ్చునను కొంటివి?

చంద్ర—వింధ్య ప్రాంతమునుండి మఱలివచ్చినపిదప నిద్రఁ జెందుటయును, నీసన్నిధి నడయుటయును మొగములేక యింటివంకను దిక్కులోఁ జూచ సంకోచించు నాథునికి నీవాజాబు పంపుట తొలఁగియౌఁగా వానికిఁ బ్రాపుపనిచ్చినట్లయ్యెఁగదా కాబట్టి పరుగెత్తివచ్చునను కొనుచుంటిని.

[ప్ర: మోహిని (తెలుపటికి ప్రక్కన జాబు చేపట్టి).]

మోహిని—(స్వగతము) ఆహా! ఇదియేమి ఋణానుబంధము. నాకృత్రిమ మోహమంతయు యథార్థ మోహమ్మై పరిణమించె. రత్నాంగను పట్టినపిమ్మట సమ్మతిగోరయుంటిఁ గదా? అది యనుగుమనుటకే నాకు నోరెగయకుండెఁ! నేనడిగినచ్చినగదని యరా రాజేంద్రుఁడు పలుమారు చెప్పినను, నామె యొప్పదనియు నప్పుడు శంకను సన్నిధానమున నొనర్చిన ప్రమాణమునకు భంగముకలిగిన నేనెక్కడ నతని మానిపోవలసి వచ్చునోయను భీతిచే నాము నోహరు మంగళాంగ దర్శనమైన నిరంతరము నొనర్చుచుందునని వలదని యూఁపుచు వచ్చితి. ఇప్పుడట్లడుగుటకుముందే సంధ్యావళీదేవి యీజాబు పంపవలయునన్న నెంత మహోదారగుణము? ఎంత పారమార్థికము? ఎంత పరోపకార పరత? ఎంత యాత్మతిరస్కారము? ఇట్టి మహోదారతిలకను దర్శించుకొననే వలయుఁగదా?

(లోపలివైపుఁజూచి)

ఏమంటివి దాసీ! అక్కడనే కూర్చుండియున్నారా? ఈయువ్వరిలో సంధ్యావళి యెవరు? ఓహో! అమూల్యయున్న యీమెయా? మోము చూచిననే మహాత్మ్యము తెలియుఁగదా? (సమీపించి) సంధ్యావళీదేవి!

సంధ్యా—(స్వ) ఆహా! ఎవ్వరీ తరుణీమణి. చూడ్కికి మిఱుమిట్లు గొలుపు తేజముఁ గలిగియున్నదే? ఈమె మానవవనిత యగునా? దేవవనితయగునా?

మోహి—అమ్మా! ఈజాబే నీమహోపకారగుణమంతయు నాకుఁజాటిచెప్పె. మీనాథుఁడు నాయొద్దనుండిన కాలమున మీదాసి తెచ్చియిచ్చె అతఁడు నాచేతికిచ్చె చదివితి. నీపరోపకారసారస్యత నెఱిఁగితి. నిన్ను దర్శించుకొను కుతూహలము వొడమి నాథుని యనుమతివడసి యేతెంచితి నే మోహిని యను నచ్చరఁ జేడియను.

సంధ్యా—(శీఘ్రముగ లేచి) అమ్మా! మోహినీదేవీ! నానాథునికి నంతనురాగము గలిగించిన నీవు నాకెంతయుఁ బూజనీయవు. అమ్మా! నీవీయెడకు రావలసియుండెనా? ఒక మాట చెప్పియంపియుండిన నే వచ్చియుందునే? నీయనుగ్రహ విశేషము మమ్ము మా నాథుని భాగ్యరాశియుంగ దేవతలకైన భజనీయవైయున్న యప్సరస్తరుణివగు నీవు నాథునిఁజెట్టపట్ట వలయునన్న, నతని భాగ్యవిశేషమే కాదా? ఇంక నీయట్టి దగ్గొప్పకాంతామణితో మాకెల్లగను సపత్నీత్వము చేయవలయునన్న మాభాగ్య మెంతయనవచ్చును! కొనియాడఁదను.

మోహి—(నవ్వుచు) అమ్మా! నిన్ను దర్శించుట నాకు భాగ్యోదయమే. నీవు వ్రాసినకమ్మ చూచినవెంటనే, నీగుణము నాకెంతయు తెలిసినగాని భక్తిపొడమె. నాతప్పు లున్న క్షమింపుము. వింధ్యపర్వతమునయున్న నిష్టకామేశు భజించువేళ నీనాథుని సందర్శనము నాకు లభించె. ఎనలేని మోహాబ్ధి మునిఁగితి. ఊరక చెట్టపట్టక వనితాంతరప్రసక్తి మానుటయే కాక యేమడిగినను కాదనక యిచ్చుటయొక సమయముగా నభిలషించి ప్రమాణము చేయించుకొంటిని. ఒకయెడ మోహాతిరేకమును మఱియొకయెడ నీవు సమ్మతింపకున్నఁ బ్రమాణభంగమును నిష్ఫలభంగమును నగునని భీతియు బాధింపఁ దొట్రుపాటుపడుచున్న నీనాథుఁ బంపి ఫలమ్ము గట్టుకొంటివి. ఒక సమ్మతి యిచ్చితివి గదా? ఇంకొక సమ్మతి నిమిత్తమయి నను నేఁడిటకు నేయవచ్చితి. అదియేమన్న—

సంధ్యా—అమ్మా! సందేహించుట ఏమనుము. నీయాజ్ఞయేమైనను నెఱవేర్చెదను. నీ వడుగుటకుముందే యెట్టిదయినను నాయంగీకారమున్నదని నమ్ముము.

మోహి—అట్లయిన ధన్యనైతి. నాప్రార్థన వచించెదను. స్వామి సన్నిధిఁ బ్రమాణ మొనర్చియున్నందున నీసమ్మతిపడయక నాథుని పాణిపట్టుటకు శక్యము కాకుండెఁ గాక యది నెఱవేర్చినపిదప నాకూరిమి సమయము నే మాటుటకు నాకుఁబూర్ణస్వాతంత్ర్యము గలిగె? కావున నే దండనుండువఱకు వనితాంతర ప్రసక్తి మ్మాన

వలయునన్న సమయము చేసై వదలుకొనెన. నన్ను మీలోఁ జేరినదానిఁగాఁ దలంచి మన యందఱి యెడ నేకరీతిగా మననాథుఁడు వర్తించుటకు నీసమ్మతి కావలయునని ప్రార్థించుచుదాన.

క్షేమ { (మోహినికి నమస్కరించి) అమ్మా! మోహినీదేవీ! నీవు మాతల్లివి మమ్ము
చంద్ర { నానంద పయోరాశి ముంచితివి.

సంధ్యా—కాంతాలలామా! నీకెంత మహోదారగుణము! మాయెడ నక్కటికము కలిగి ప్రమాణమునైన మఱలించి యింతనుగ్రహింతువే! ఎంతటి ధీరగుణము! మమ్ము నీ చెల్లెండ్రఁగా దాసులఁగా నేలిన నదియేమాకుఁ బరమార్థము.

అనుబంధము 15.

(యవనిక దిగజారును.)

—:o:—

చతుర్థాంకము—తృతీయరంగము.

---:o:---

ఉద్యానవనము.

[ప్ర: మోహిని-రుక్మాంగదుఁడు.]

రుక్మా—అలివేణీ! చూడు మప్పుడే సాయంకాల మగుచువచ్చె. ఆచక్రవాక దంపతులకు లభింపనున్న వియోగమునకై యవి యప్పుడే తపించుచునటులున్నది.

మోహి—నాథా! ఇప్పుడు వచ్చినట్లున్నదే మనమీ యుద్యానవనమునకు! మధ్యాహ్నమున వచ్చితిమి. అప్పుడే సాయంకాలమయ్యెనా?

రుక్మా—మోహానుబంధమున్నందున మనకుఁ బ్రొద్దే తెలియదయ్యె. ఈప్రొద్దుచేత మన మోహము మరెంతయు ద్విగుణీకృతమైనది?

మోహి—అటుగాదు. మన మొక్క-యాట యాడితిమిగదా? దానివలనఁ బ్రొద్దు తోఁచకపోయినది.

(గోపల భేరీధ్వని)

నాథా! ఏమి భేరి మ్రోగుచున్నది? ఇదేమి రణభేరియా?

రుక్మా—కామినీ! ఇఁక మూఁడు దినములు నన్ను విడువుము. ఈదినము దశమి. సాయంకాలమైనది గనుక యేకాదశీ వ్రత నియమమును జాటించుచున్నారు. ఇప్పటినుండి విష్ణుధ్యాన మొనర్పవలయును. రాత్రి భోజనములేదు. రేపంతయు నుపవాసము. రాత్రి జాగరము. మఱునాఁడు సూర్యోదయమునకే పారణ. పగలంతయు నిద్ర లేకుండ నుండవలయును. మఱల రాత్రిభోజనము వర్జింపవలయును. ఈ మూఁడు రాత్రులును నీవియోగము నాకెంత చింత పుట్టించిననుఁ జేసినను హరివాసర వ్రత నిష్ఠ మానని నాకు విధి లేదు. ఇప్పటికిగియే కడముద్దుగా నుండుఁగాక (అని యాలింగనము చేసికొని ముద్దిడఁబోవ.)

మోహి—(దూరముపోయి) నాథా! ఇదియేమి పిడుగు పాటు తెచ్చితివి. ఇట్టివ్రత మొందైనఁగలదా? నీవేమో సులభముగ మూఁడుదినములంటివి. అవి నాకు మూఁడు యుగము లౌట విచారింపవైతివే? సర్వసుఖము లనుభవింప నాస్పదము గలిగించునట్టి వయసున్న కాలమున నిదియే మేకాదశి? విడువుము. ముసలితనము వచ్చినప్పు డేకాదశి నియమము లన్నియు నింక రెండునాళ్లెక్కువగా నుపవాసము నుండియైన నడిపింతువుఁట? ఇప్పుడేటికి వదలుము. నాకౌఁగిటికిరమ్ము.

రుక్మా—మోహినీ! నేనెట్టి మాటకైనఁ దాళుదుఁగాక, యీవ్రతమును మాత్రము నీవు చులుకనగ మాటలాడితివా నేనోర్వను.

మోహి—ఇదియా నీసరసము? సుఖరీతి దేవలోకమున మెలఁగుచున్న నాకు లేని యాశలు గల్పించి, లెక్కలేని ప్రమాణములుచేసి యిటు కొనివచ్చినది నీవేకాదశీ వ్రత మొనర్చి నీ శరీరము శుష్కింపఁ జేసికొని నామోహము శుష్కింపఁ జేయుట కా? ఇది నేనుమాత్ర మెట్లోర్తును? నాథా! ఏల యీ భ్రాంతి? వదలుము. అలపూఁ బొన్నుపై వినోదక్రీడల మెలఁగుదము రమ్ము.

రుక్మా—మోహినీ! ఇంకొండనకుము. ఇది నా చేతఁ గానిపని.

మోహి—రాజేంద్రా! నామాట లించుకైన జవదాఁటనని నా చెట్టపట్టితివే? ప్రమాణ మొనర్చితివే? పురుషులయొక్క మాటనిలుకడ నిప్పుఁడుగదా నాకుఁ దెలిసినది? ఘోరప్రమాణ మొనర్చి పదిదినములైనఁ గాలేదే?

రుక్మా—మనోహారిణీ! నీచరణములపైఁబడి వేఁడికొందు నన్ను మసలింపకుమా? నీమాట యెట్టిదైన నొనర్తునని ప్రమాణ మొనర్చినది నిక్కమే. ఆ ప్రమాణమునకై నా ప్రాణమైన నాకంటె నెక్కువగు నేపదార్థమైన నొసంగెదఁగాని యీ యేకాదశీ వ్రతము మాత్ర ముజ్జగింపను. అనుగ్రహించి యీ యుద్దేశము మానుమా?

మోహి—నాథా! ఒక పనికిరాని యేకాదశినాఁ డుపవాసముచేసి సగము చచ్చుట మానుమని వేఁడి నందులకు నీప్రాణమే యొసఁగెదనంటివి. ప్రమాణమైనఁ దప్పెద నంటివి?

లయగ్రాహి.

ఆలయమునందుఁగల బాలురు కుటుంబినియు
జాలిఁబడుచుండఁ జని శైలగుహలందున్
బేలవలెనుండియుఁ గపాలముగ శాసమును
గేలనొకదండమును వేలితుదదర్భల్
పోలధరియించి మృగజాలములఁగూడిఫల
మూలములుపర్ణములు గాలిభుజియింపన్
జాలిచరియించు మునిలీల నుపవాసముల
నేలమదిఁగోరెదు నృపాలకులచంద్రా.

ఇంత న్యాయ మెందైనఁగలదా? విడువరాని ప్రాణమే విడుచుట కొప్పువాఁడ వింక నన్నవలీలగా విడువఁగలవుగదా! ఇంక నే నేల యిందుండవలయు.

రుక్మా—(కోపమున) తరుణీ! అప్పుడే చీఁకటిపడియె. నేను హరిభజన మొనర్ప వలయు. ఇంకఁజాలు నీ మోహప్రసంగము, ఇంతజ్ఞానమా? భగవద్విషయమున భక్తిగలవారి నెట్లయిన నింకింత భక్తి వెలయునట్లు చేయుటమాని చెడుమార్గమునకుఁ ద్రిప్పఁ జూచుట పాడియా? ఇంతూరకుండుము. నీమాట జవదాఁటువాఁడఁ గానని నేనొనర్చిన ప్రతిజ్ఞ కర్థమిది కాదు.

మోహి—(స్వగతము) ఆహా! నేఁ గడుదూరము పోవనిచ్చితి. ఈ విభునెడ నాకుఁ గల మోహ మగ్గలముగదా! ఎట్లు మానిపోవఁజాలుదు? (లేవఁబోవ).

రుక్మా—ఏమి లేచెదవు? (చేయివట్టి నిలిపి) నీవును నాతోఁగూడ నేకాదశీ వ్రతము నాచరింపుమా? పోయి స్నాన మొనర్చిరమ్ము. భగవద్ధ్యాన మొనర్తము.

(యవనికపడును.)

—: చతుర్థాఙ్కము సమాప్తము :—

———:0:———

*

శ్రీ

మోహినీ రుక్మాంగద నాటకము.

—:0:—

పఞ్చమాఙ్కము-ప్రథమరంగము.

—0—

పర్వతసానుదేశము.

[ప్ర: రంభ-ఊర్వశి-మేనక-తిలోత్తమ.]

రంభ—చెలులారా! కొంచమైనను దాక్షిణ్యముచూపక మనము బుద్ధిచెప్పవలయు.

ఊర్వశి—రానిమ్ము. దానిఁబట్టిన దయ్యము నేవిడిపించెదను.

[ప్ర: మోహినిని బిలిచికొని వరూధిని.]

వరూ—అక్కలారా! ఇదిగో యీ మోహినిని బిలిచికొనివచ్చియున్నాను. రుక్మాంగదు నిద్రపుచ్చి వచ్చియున్నది.

(మోహిని యందఱికిని నమస్కరించును).

ఊర్వశి—చాలును నిలుపుము నీనమస్కారములు. నీ విక్కడినుండిపోయి యెన్నిదినము లైనది చెప్పుము? ఆట్లేల తలవంచుకొని యున్నావు? ఏలపలుకకున్నావు?

రంభ—ఏమే మోహినీ! సిగ్గులేదా? చెప్పుము మూఁడు నెలలు కాలేదా?

మేనక—ఇంకనైన రుక్మాంగదుని పొందు తృప్తిఁడెనా-లేదా!

తిలో—అక్కడ నెవ్వరు విటులు దొరకక యిక్కడకుఁ బరుగెత్తివచ్చితివా? లేక నీ ముద్దుమోము చూచి నీపనియంతయు నేనే చేయుచు నీకు సెలవిచ్చితినా?

రంభ—కాదే మోహినీ! నీతలదన్నిన వాండ్రెందఱోయుండఁ బదిదినముల లోపల రుక్మాంగదు వ్రతము చెఱుచు యుక్తిశాలిను లెందఱోయుండ నేనీ కార్యము చేయుదునని ముందుఁబడి వచ్చితివే. ఇందులకా?

మేనక—దేవేంద్ర భోగముకంటె-సోమయాజుల భోగముకంటె-యుద్ధహత వీరుల భోగముకంటె రుక్మాంగదు భోగము నీకంత మెచ్చునకు వచ్చినదియా?

ఊర్వశి—దానితో నేమిమాటలే? ముద్దుముండ. పోదము రండు. దీని బిలుచుకొని

పోయి దేవేంద్రునకుఁ జెప్పి యిదియొనర్చిన యపరాధమునకుఁ గొన్నినాళ్లు యమ యాతనల కొప్పఁజెప్పుదము.

మోహి—అక్కలారా! నను క్షమింపుఁడు. నిక్కముగా నాకు బుద్ధిమాంద్యము గలిగెను. ఇంక మసలను. ఇదే యింక మూఁడుదినములలో నే నేకాదశి గాఁగలదు. ఎట్లయినను కార్య సాధనము గలిగించుకొని వచ్చెద. నన్ను మన్నించి విడిచిపొండు.

ఊర్వశి—ఇంక నీమాటలపై మాకు నమ్మకము గలుగఁగలదా? ఆ రుక్మాంగదుఁ జూచిన వెంటనే నీ కెదలేచి అంగలార్పఁ గలవు నీకుఁ దగినది యమలోకమే? నీ వొనరింప నున్న కార్యమునకు వేఱొకరిని నియమింతమఁట లెమ్ము. కొన్నినాళ్లు నీవు యమ లోకమునందుండి వచ్చిన నీభోగాపేక్ష శాంతమగును.

మోహి—మీకు నమస్కరించి వేఁడికొందును. నామాటైనఁ జూడుఁడు ఇన్నినా ళ్లనిపై నే మసలిన నేర మొప్పుకొందును. ఇంక మూఁడు నాళ్లకదా! నే గడువు గోరుట? అనుగ్రహించి నాకొసంగుఁడు.

మేనక—ఊర్వశీ! ఏమో మిక్కిలి చెప్పుకొనుచున్నది ఈమూఁడు దినములు గడువు నిత్తము. మోహినీ! ఈసారిమాత్రము నీవు కార్యసాధనము గావింపక కాలహరణము చేసితివా నిన్ను యమయాతనలకు నప్పగించుట తప్పదింకఁ గా మేమంద ఱము గలసి నీకొసంగఁగల యవమానమును బాధలును నీ వూహించుకొనఁ జాలవు.

రంభ—రంకునుండ. మేనుండినను జీవ వైకుంఠోత్సవమునఁ దనపని సహితము చేసి బాధపడుమనఁగా సిగ్గులేక తానొక మానవుని ప్రక్కనఁ బరుండి యానందపడు చున్నది. దీనికేటికను నే? ఈ మూఁడు దినములు విడిచిన సాధింపఁగలదనుకొంటివా? చెప్పనఁగొట్టఁ బిలుచుకొని పోవుదము మాపరాధినిని రుక్మాంగద జయమునకై పంపుదము.

తిలో—(మోహినిఁ గాలదన్ని) అవును. దీనింగృపఁజూడరాదు గను వేమిగడువు? దాని పిండము. ఈ మూఁడు నెలలు పనిపాటలులేక సౌఖ్య మనుభవించినది యింక వచ్చునా? పోదము పిలుచుకొని దేవేంద్రు నొద్దకు.

మోహి—(నమస్కరించి) అక్కలారా! నామాటనైనఁ జూడుఁడు. మూఁడు మాసములు బాధపడితినిగదా? ఇంక మూఁడు దినములకేల కక్కసించెదరు. తప్పక కార్యసాధన మొనరించి మీబాధలు మాన్పెద.

ఊర్వ—చెలులారా! పోవనిండు. ఈ మూఁడు దినములలో నేమి చెడఁగలదు. మోహినీ! అందఱి పాదములు ముట్టి యింక రుక్మాంగదునిపై మరులునఁ గార్యహాని గావింపనని ప్రమాణము చేయుము.

మో-హి—(అందఱి పాదములుముట్టి నమస్కరించి).

ఆ. వె. కోపగింపవలదు మీపాదములయాన
మూఁడునాళ్లలోన ముదముమీఱఁ
గార్యసాధనంబుఁ గావింతుమన్నింపుఁ
డరసితప్పులన్ని యక్కలార.

(ముందు యవనిక పడును.)

—— :o: ——

పఞ్చమాఙ్కము-ద్వితీయరంగము.

మోహిని పడకటిల్లు.

మోహిని పండుకొనియుండును.

[ప్ర: తిలోత్తమ.]

తిలో—(లేపి) మోహినీ! ఈ నాఁ డేకాదశి. రంభాదులగు మనవారు నిన్ను హెచ్చరించుటకై నన్ను బంపియున్నారు. అప్పుడే సాయంకాలము కావచ్చె. ఈరాత్రి లోపల నీవొనరింపఁదగిన కార్యము నొనరింపక పోయితివా తత్ఫలమును గుఱించి చెప్పఁ బనియే లేదుగదా? మహోత్సాహమున మేమందఱము విమానములపైనుండి నీకార్యము నిరీక్షించు చుందుమని వచింపుమనిరి. రేపు సాయంకాలమునకు ముందే నీవే తెంచి మమ్ముఁ గలిసికొనవలయునని చెప్పుమనిరి. హెచ్చరిక!

(నిష్క్రమించును).

[ప్ర: రుక్మాంగదుఁడు.]

రుక్మా—(స్వగతము) ఏమికారణమో తెలియకున్నది. హరిభజన మొనర్చుచు జాగరము సేయుటకై వచ్చుచుండిన మోహిని యీనాఁడు రాదయ్యె. పోయి విచారింతుఁగాక (మోహిని యొద్దకువచ్చి) మోహినీ! అదేల శయనించియున్నావు. పద్మనాభ దేవాలయమునకుఁ బోవలసి యున్నదిగదా? ఏకాదశినాఁడు పడకపై శయనింతువే? నీకేమి బాధకలిగె?

మోహి—మనోహరా! నాకుఁ గలిగియున్న బాధ యింతంతనఁజాలుదునా. అదితీర్ప నీ చే నున్నది.

రుక్మా—ఆహా! మోహినీ! నేఁడేమి క్రొత్తమాటవింటిని? నీకుబాధగలిగి నేతీర్ప సాధ్యమున్న యోచింపవలయునా? నీవింత యాజ్ఞాపించినఁ జాలుఁగదా?

మోహి—నాథా! నీవనుటకేమి. ఉపచారమునకిట్లాడెదవుగాక నిక్క-ముగా నీవొనరించుటకు సంశయింతువని బాధపడుచున్నాను.

రుక్మా—తరుణీరత్నమా! నీవిట్లన్న నేనేమన నేర్తును? నీయెడ నాకుఁగల పూర్ణమోహము నెంత సంశయించినట్టులయ్యె. అది యటుండుఁగాక. ఇష్టకామేశు సన్నిధానమున నీమాట యేదియున్నను జవదాఁటువాఁడఁ గానని ఘోరప్రమాణము నొనర్చితినే? దానినెట్లు మఱవసాధ్యము?

మోహి—మోహమునకేమి? ప్రశంసనీయుమగు నీదక్షిణ నాయకత్వము నిను జేపట్టిన యందఱి యెడను నేకరీతిగా మోహ చాతుర్యమే గావించు. ఇంకఁ బ్రమాణమన్ననో పురుషులు రాజులును నగువారికి లక్ష్యముండఁగలదా? వీరెల్ల వారి జాతులందును వైవాహికములందును ప్రాణవిత్తమానములభంగమందును జకిత గోకులాగ్రజన్మగతులయందును బొంకినను నఘము పొందదని వగుర్చుకొని యున్నారే? మీకు బొంకఁగూడని విషయమే లేదు. అన్నియు నిందులోనే యణఁగి యున్నవి.

రుక్మా—దేవీ! ఇదియేమి యీనాఁడిట్లు పరీక్ష చేయసాగితివి. అప్పుడె పదిగడియల రాత్రియయ్యె. ఏకాదశీ పుణ్యకథ వేళ మీఱనయ్యె. చెప్పుము నీయభీష్టమైన నేమి? నాకు సాధ్యమున్న నవశ్యము నెఱవేర్చెద. దేవాలయమునకుఁ బోవు వేళయయ్యె.

మోహి—ఇప్పటికైన నిది ప్రమాణమేనా? నమ్మవచ్చునా?

రుక్మా—నమ్ముము నీయాన-నాయాన, యీయుమేశునాన నెఱవేర్చెదను. ఎట్టి ఘనకార్యమైన నొనరింపఁ బ్రయత్నించెద.

మోహి—ఘనకార్య మొక్క-టికాదు. అఘటన మేమియులేదు, నాథా! చెఱకు విలుకాని బాధకు సహింపఁజాలక యన్యథా శరణముఁ గానక నిను వేఁడవలసి వచ్చియున్నది.

అనుబంధము 16.

రుక్మా—(చెవులు మూసికొని) హా! నారాయణ! నారాయణ! పాపము శాంతమగుఁ గాక, పాపముశాంతమగుఁగాక. మోహినీ! ఇదేమి మొఱకుఁదనము? ఈనాఁ

దేకాదశి యగుట మఱచితివా? దినదినము కాలముగలదే? నేఁడును ఱేపు ద్వాదశియుఁ బోనిమ్ము. ఇష్టవిధానమున ననంగ క్రీడలఁ దేలుదము గాక. తప్పాడితి ననుము. ఈమాట యుజ్జగింపుము.

మోహిని—ఆహా! దైవమా! నే నెంత నమ్మియుంటి? ఇష్టకామేశు నాలయమున నాన యొనర్చినందున కిదిఫలమా? నిమిషమునకుముందు నాయభీష్టమెట్టిదైనను జెల్లింతునని వచించిన సత్యమున కిదిఫలమా? పనికిరాని యొక యేకాదశీ వ్రతమునకే యింత యసత్య మాడవలయునన్న నింక నాయాభీష్టము నీ వెట్లు చెల్లింపఁగలవు? ఎట్టి ప్రమాణ మొనర్చినను సత్యభాషణము నిలుపఁజాలవని నిన్ను సంశయించినది నిర్హేతుకము కాదుకదా? అయ్యో! నే నెంత నమ్మితిని! ఆ యిష్టకామేశుని దర్శింపుకొను బుద్ధి నాకు నాఁడేల పొడమె? పొడమెఁగాక వచ్చినదాన నీరాజన్యు నేల చూచితి? చూచితిఁగాక నాకీ పృథివీపతిపై మోహము జనింపనేల? జనించినంత నే యాఁచుకొని నేసమ్మతింప నంటినే? ఆ పట్టె పూర్ణముగాఁ గొనసఱకు సాధింపక యతని ప్రార్థన నియ్యకొంటి నేల? ఇయ్యకొన్నను నామాట పాటించునని నమ్మితి నేల? ఘనావరుల వృత్తాంతము తెలియుఁ బూర్ణముగా నెఱిఁగియుండియు నీ భూవిభుఁ డొనర్చిన ప్రమాణమును విశ్వసించితి నేల? అకటా! ఎంత బేలనైతిని? ఎంత యాపదకు గుఱియైతిని. ఎంత క్రుంగిపోయితిని? సరివారిలో నెంత పలుచఁదనము దెచ్చుకొంటిని. ఎన్నెన్నో యాజ్ఞము లెన్నెన్నో ఘనకార్యములు ప్రకటించిన మానవులకుఁ గాక చిక్కని నాయట్టి యప్సరస యొక రాజమాత్రునికి సశరీర సుఖమిన్వఁ దలపడి వచ్చినందులకు నాకుఁ దగిన శిక్షయే కదా? రాజేంద్రా! ఇంకానతిమ్ము. నీప్రమాణమునమ్మిన వివేక శూన్యతకు నాకుఁ దగినశిక్ష యొసంగితివి. నీపూర్వ జన్మమున నొనర్చిన తపఃఫలమున నీ మాటలకు బేలపోయి నీకిన్నినాళ్లు చిక్కియుంటి ఇంక నే వెడలిపోయెద. నీమాట నీకొప్పఁ జెప్పెద. మాయప్సరస్త్రీలకెల్ల నీయమోఘ సత్యనియమము వచించి నాయొక్కదాని చేటువలన వారి నందఱి నిట్లు మోసపోవకుండ నొనర్చెద. (లేచును).

రుక్మా—తరుణీజనావతంసమా! నీవిట్లాడుట పాడియా? నాల్గుమాసములనుండి ననుఁ బాలించుచువచ్చితివే? ఒక్కనాఁడైన నాయెడ నపరాధమునకుఁ గారణముండెనే? మీఱరాని యేకాదశీ వ్రతము గాక, నీయభీష్టము చెల్లించకుందునే? నీకుఁ గన్నీ రేల కలిగె? నన్ను మన్నింపుము. నాయపరాధముల క్షమింపుము. ఇది నాకు సాధ్యము కానిపని. చూచితివా! నీకిట్టి ప్రణయకోపము కలిగినవేళ నిన్ను గౌఁగిలించుటకును, నీకన్నీరు ముద్దాడుటకును, నీ చెక్కులంటి-చేతులంటి-చరణములంటి వేఁడుకొని యూఱార్చుటయును నీ యేకాదశీ వ్రతమే యభ్యంతర పఱచుచున్నదిగదా?

సీ. ఘనవేణినీ చెక్కుఁగవనంటినామోహ
మొగిఁదెలుపంగ లేకున్న వాఁడ
వనజాయతాక్షినీ ప్రణయకోపముఁదీఱ
నిన్ను గౌఁగిటఁజేర్పకున్న వాఁడఁ
దరళాక్షినీమోహపరితాపమారసీ
కన్నీరు ముద్దాడకున్న వాఁడ
మానినీమణినన్ను మన్నింపుమనికాళ్ల
నొరఁగివేఁడఁగఁజాలకున్న వాఁడ

గీ. వదలరానియేకాదశీవ్రతముగాక
కారణంబొండుగలుగదు సారసాక్షి
బాసఁజేసెదనింతైనమోసమెఱుఁగ
నన్ను మన్నింపవే మదనాగయాన.

మోహి—నరేంద్రా! నీవుగు, నీయేకాదశియు సౌఖ్యముగానుండుఁడు. నాకేల యింక నీగొడవ? నీవేకాదశి నే పెండ్లిగూడితివి గాక, నాచెట్టపట్టితివా? ఎల్లను బోయెదఁ గదా! నాకేమియుఁ గొదవగలుగదు కాని నిను జూచిన, నత్యంతమగు దుఃఖము గలిగెను. భూరమణా! మీపూర్వికులు సత్యరక్షణమునకై యెన్నినో కార్యము లొనర్చిరి. తమప్రాణములనైత మిచ్చిరి. లోకమున నెందఱు రాజులుండలేదు? ఎందఱు చక్రవర్తులుండలేదు? ఎంతపాటుపడి, యెన్ని దుఃఖములకోర్చి, వారు సత్యధర్మమును రక్షించిరి. నీవు మూఢుఁడవై, యరకాసుచేయని యేకాదశీవ్రతమునకని విడువరాని సత్యవ్రతము నవివేకివై విడిచెదవేయని పరితాప పడుచున్న దాన. ఇది రేఁగుఁబండ్లు కొనుటకు ముత్యములు పోసినట్లయ్యెఁగదా? నీకర్మమునకు నే నేమి చేయుదానని? అసత్యపాపము నొప్పుకొంటివా? ప్రమాణభిక్షదికియ్యకొంటివా? వచింపుము కడమాట. నేఁబోయెద.

రుక్మాం—ఇది నా దుష్ప్రాప్తియనవలయునా? లేక నీ దుశ్చరిత మనవలయునా? నాప్రాణములైనఁ దృణప్రాయముగ విడుతుఁ గాక, యసత్యపాపమునకు నేనియ్యకొందునా?

మోహిని—మాటలాడితివి గాక, కార్యమున నేమి చూపితివి?

రుక్మాం—తరుణీ! ఇంకనూరకుండుము. నాకుఁ గోపమువచ్చును. సభక్తితాత్పర్యమున విష్ణుసేవయొనర్చుచుఁ దిరుగరాని మానసముతో నిశ్చలనిష్ఠ నేకాదశీ వ్రతము జరుపుచున్న

నాకు వ్రతభంగ మొనర్చురీతి నిట్టికోరిక కోరెదవా? అడివలదనిన నాకు సత్యభంగమా? చాలు నీచాతుర్యము. నేనసత్యవాదినైన, హరివాసరమున నీతో రమింప సత్యవ్రతుండగు పతినే కోరుకొనుము ఇంకనైన నేమి?

మోహిని—రాజేంద్రా! నీసాహసమును, నీవాచాలత్వమును నెంతనవలెను. అసత్యమాడియు, నందునకుఁ గుందుటమాని నాపైననే తిరుగుబడి ప్రమాణములు సరకుగొనక, యసత్యముకాదని వాదించెదవే? ఇంక నాపై- నన్నే కోపగించెదవే? ఇది జాణతనము కాదా? పోనిమ్ము. ఇది ప్రమాణమైనదియు నప్రమాణమైనదియు, దీర్చువారు దేంము లేకుందురా? అదితరువాత విచారింతమఁట. ఇప్పుడైన వచింపుము. నామాటయెట్టిదైనను, జవదాఁటనని స్వామికోవెలయందుఁ జేసిన ప్రమాణమును బట్టి సాధించెద. నేను నేఁడే కాదశిగాయైనను, నేమైనను నిన్ను విడువను,

రుక్మా—మోహినీ! నావ్రతనైష్ఠికత నిన్ని దినములు చూచియు, నీ వెఱుఁగవైతివా. ఇది నాకు సాధ్యమగునా?

అనుబంధము 17.

కలసియున్న నా రాజ్యమంతయు నీకొసంగి యడవుఁ జేరుమనుము. నాభార్యలనెల్ల నీకు దాసులంగానొనర్చి యూడిగము చేయింపుము నాకుత్తుకయైనను, నాకొమారు కుత్తుకనైనను, ఖండించి నీయెదుటఁ బెట్టుమనుము. ఏదైననొనర్తుఁగాక, యీ వ్రతోపసంహారము మాత్రము నాచేతఁ గాదు.

మోహిని—నిక్కమా? ఇదితప్ప నీవింకేమైనను నడిగిన నీయఁగలవా? ఇత్తువా? ఇదినైనఁ బ్రమాణవచనమేనా?

రుక్మా—నీవే ప్రమాణము చేయుమన్నను జేసి తప్పక యొసంగుదును.

మోహిని—అట్లయిన కానిమ్ము. నీవు నీకొడుకు తలకోసి యిచ్చెదనని వచించితివి కదా? ఆ కార్యమొనరింపుము.

రుక్మా—హా! దైవమా! (అని మూర్ఛిల్లును)

మోహిని—(రుక్మాంగదునకు శిశిరోపచారములు చేయుచు) రాజేంద్రా! రాజేంద్రా! అహా! ఎంత కార్యమాయెను. సేవకా!

[ప్రః సేవకుఁడు.]

నీవీక్షణమునఁ బోయి రాజుగారు మూర్ఛిల్లియున్నారని చెప్పి తగిన యౌషధములు తీసుకొని రాజవైద్యుని రమ్మనుము. అహా! నే నెంత కూరకృత్యమొనర్చితి. నామనోనాథున కెంత యాపదగలుగునట్లొనర్చితి. అచ్చరలలో నెందఱో యుండిరి గదా! నేనేల యీవ్రతభంగ కార్యమునకుఁబూనితి.

[ప్ర: తిలోత్తమ (పైనుండివచ్చి)]

తిలో—మోహినీ! పైనుండి నేచుంచఱను వినుచున్నారము. మంచిమార్గముఁబట్టితివి. మన కార్య సాధనమునకు నిదియేసమయము. ఇదియేదారి. తిరిగితివా! పనితప్పును. భద్రము. భద్రముసుమా? (నిష్క్రమించును.)

[ప్ర: (శీఘ్రగమనమున) రాజవైద్యుఁడు సంధ్యావళి-కోమల చంద్రకాంత-ధర్మాంగదుఁడు.]

సంధ్యా—అమ్మా! మోహినీదేవీ! ఏల యీరాజన్యున కీమూర్ఛగలిగె?

మోహిని—వైద్యచంద్రమా! ఏదేనిచికిత్సయొనర్పుము. తెలివిగలిగింపుము. అమ్మా సంధ్యావళీ! దాఁప నేలచెప్పెదను. నేనీరాజన్యు నొకస్వల్పకార్యమపేక్షించితి. అదితన యేకాదశీవ్రతమునకు భంగముకలిగించునని యొసఁగఁడయ్యె. నామాటమీఱఁడని యతఁడొనర్చిన ప్రమాణమును నిర్బంధించితి ఏమన్ననుమానక తనకొడుకు కుత్తుకనైనఁగోసియిత్తుఁగాక యీ కార్యమునేఁ జేయనని మనస్వీగా నను గోపగించుకొని మాటలాడె నేనును నీకొడుకు కుత్తుకయేకోసి యిమ్మంటి మూర్ఛిల్లియున్నాఁడు.

కోమల చంద్రి — ఓసి! దురాత్మురాలా! ఓసిగయ్యాళి ఇదెట్టికోరికయే? సుకుమారు కంఠచ్ఛేదన మొనర్చుటకు రాజేంద్రుఁడెట్లొఁర్వఁగలఁడు ఇంతదౌరాత్మ్య మెందైన వింటిమే?

(వైద్యుఁ డుపచారము చేయఁగా రాజునకుఁ దెలివిగలిగి లేచి కూర్చుండును).

రుక్మాం—హా! మోహినీ! నా కెంతటిపెనుగుపాటు గలిగించితివి. సతీమణులారా! మీయవచ్చినయెంత సేపైనది? మోహినీ! నీక్రూరకృత్యము మానితివనుము. తప్పాడితివనుము. నిర్బంధము మానుము. నాపైఁగరుణ రానిమ్ము.

సంధ్యా—మోహినీదేవీ! చేయరాని కార్యములు చేయుమనిపతిని నిర్బంధపెట్టుట పాతివ్రత్యమునకే భంగము కలిగించునదికదా?

సీ. కామినీమణికి మంగళసూత్రమే చాలు
శృంగారముల కెల్లఁ జెలువుచూప
ధవళలోచనకు నైదువతనంబె చాలు
వైభవంబుల కెల్ల వన్నెఁబెట్ట
నంబుజాననకుఁ బుణ్యాంగనాత్వమే చాలు
రాజసంబుల కెల్లఁ దేజమొసఁగ
సతికి నాథుఁడు దృఢస్థితినుండుటే చాలు
భాగ్యలక్ష్ముల కెల్లఁ బ్రభఁ దనర్ప

గీ. నెన్నిజన్మములందుఁ బద్మేక్షణాలకుఁ
బతిహితంబునకంటె శోభనముగలదె
యిహపరములిచ్చు హృదయేశుమహిమ దలియ
కధిపుమదినొవ్వఁ జేయుట యుక్తమగునె

మోహిని—నీధర్మోపదేశము నాకు ననపేక్షితము. పాతివ్రత్యమంతయు నీవేయొంటిఁగొన్న దానవనుకొంటివో! రాజేంద్రా! ఏదైననొకటి నీవొనర్పకున్నఁ దీఱదు. వ్రతము మానెదవా? కొడుకుం జంపెదవా?

కోమల—నాథా! దీనికేలయిట్టియున్నతి? దీనిమాటజరుపకున్న జగత్ప్రళయము కాఁగలదా? తొలఁగింపుము నీయింటినుండి? ఇట్టిక్రూరచింతయొనర్చుదాని నాదరింప వచ్చునా?

చంద్రికా—ఇదికోరినకోరిక జరుప నేవలయుననునంత నిర్బంధమేమి? ఎవతెయైనను, గొడుకుంజంపుమని నిర్బంధపెట్టుదుర్జాతి గలుగునే?

మోహిని—సవతులారా! మీకేమి కావరము హెచ్చినదా? నోటికడ్డులేక మాటలాడుచున్నారు? మిమ్ము న్యాయము తీర్పఁడనియెవ్వరైనఁ బిలిచిరా? పిలువని పేరంటముగావచ్చి, కాలులువల్ల సాగితిరా? ఊరకనాలుక బిగఁబట్టి పడి యుండుఁడమ్మ. మిమ్మెవ్వరునీతులడుగలేదు.

కోమల—వేశ్యా! ఇది నీకులము తప్పితముకాని నీతప్పితముకాదు కన్నవారిఁగలపి మోహమన్నమాట మూలఁబెట్టి మనఁగలసామాన్యకు నెక్కటికముగలదా? సదసద్వివేకము గలదా?

మోహిని—ఛీ నే! సిగ్గులేక పతియెదుటనే వేశ్యతో సరిగట్టుకొని నాట్యమొనర్చినట్టు మాటలాడితివే? నీవు ప్రచ్ఛన్న వేశ్యవు గావా?

సంధ్యా—అమ్మలారా! మీరేలవాదించుకొనియెదరు. నిలువుఁడు.

మోహిని—రాజచంద్రా! నాకుఁ బ్రత్యుత్తరమిచ్చుటకుఁ జేతఁగాక నాసవతులఁ గ్రమ్మించి నను దిట్టింపసాగితివా? నాకేమియువలదు. సత్యముజరుపలేక పోయితివనుము. మాటయిచ్చి తప్పితివనుము. ఆమాటాడుము. నాకింకేమియువలదు. ఇట్టే వెడలి పోయెద.

ధర్మాంగ—జనకా! నీవేలయోచించెదవు? వ్రతభంగమైన నాప్రాణమైనఁగదా మాపిన్న తల్లి మోహినీదేవికోరికొనుట? ఎన్నిదినములనుండియో, యాచరించుచుండిన యీ వ్రతముమానుటకగునా? చెప్పరానిదోషము సిద్ధించుఁగదా? ఇంక నాకొఱకా? నీవేల యోచింతువు. క్షణభంగురమైన యీప్రాణము వ్రతమునిలుపుటకై త్యజించి పరమ పావనమగు హరివాసరమునాఁడు నారాయణచరణసన్నిధికిఁ బోవనెంచుటకు, నాకు

జన్మజన్మాంతరగతపఃఫలముకదా? అదియెట్లులభింపవలయును?, నేసంతసమునన్బొం
దెదద. నీవింతయు యోచింపకుము. ఎత్తుము నీకరవాలము! నన్ను ఖండించి
నాకుఁబుణ్యగతి నొసంగి, వ్రతముస్థాపింపుము మాతల్లులును నీవును సుఖముననున్న
నాయట్టిపుత్రులు నీకెందఱో గలుగవచ్చు. సంశయింపకుము.

రుక్మాం—హా! దైవమా!

మోహిని—కుమారా! అరకాలు చేయని వ్రతమునకై, నీప్రాణములుపోఁగొట్టుకొన
నుద్యమించితివా?

అనుబంధము 18.

ఇదెట్టి వివేకము?

సంధ్యా—రాజచంద్రా! ఈమోహినీదేవిమాట యెట్టిదైనను, జవదాఁటనని ప్రమాణమొ
సంగియుంటివి. ఏమి దైవప్రేరణమో యాయమనీవ్రతభంగమొనర్పనభిలషించినది.
దానికొప్పక నీకొడుకునైనఁ దలకోయుటకు నిశ్చయించితివి. అదియేపట్టుగా నాయమ
నిర్బంధింపఁదొడఁగ వినియుండు ధర్మసూక్ష్మమేదియు లేదు. నీవుసత్యముపరిపాలింప నే
వలయు.

చ. తనువులుఁ గోడరాపుతుదఁ దామరసాక్షులశాశ్వతల్ గరుల్
ధనములు రాజ్యసౌఖ్యము వృథా సహజన్ములు బంధుమిత్రులున్
దనయులు మిథ్య యెంతయు ముదంబునఁ జేసిన ధర్మమొక్కటే
మనుజవరేణ్య నిల్చునది మానవకోటికి నెల్లకాలమున్.

ఈకుమారుఁడును ధీరమానసమునఁ దానొప్పగించుకొనుమ వ్రతమును గాపాడుమని
నిండుయోచనతోఁ బలికె. కావున సత్యపాలనమునకై పుత్రమారణకృత్యమైనఁ
జేయఁదగియేయున్నది. (ధర్మాంగదుని కౌఁగిలించి) తనూజా! నీవుగదా సత్పుత్రుఁడవు.
పుణ్యదినమగు హరివాసరవ్రతము భంగములేకుండనిలిపి పుణ్యలోకగతి వడయుటకు
నీవుద్యమించితివి. ఇంతకంటె భాగ్యముకలదా? చిఱుతవాఁడవయ్యు జ్ఞానాధికత
గలిగి తలిదండ్రులకింత ప్రీతియొనరుత్తే! నీయట్టిసుతుఁగనుటచే, నేవీరమాతనైతి.
ధన్యనైతి. అయిన నీకుఁబెండ్లిమొదలగు కార్యములు గావించి, పెద్దవాఁడవై, కొడుకు
లఁగాంచి సుఖించుచుండునదిచూచి, యానందింపలేక పోయితినేయని యంతమాత్రము
పొక్కుచున్నదాన. (కన్నీరునించి ముద్దాడును).

రుక్మాం—హా! దైవమా! నాకెట్టిపాపిష్ఠిఁదెచ్చితివి.

ధర్మాంగ—జనకా! నీవుపాపకృతునిభంగి నిట్లుయోచింతువేల? లోకమున నెల్లధర్మములు
సత్యమునకంటె నెక్కుడు కాదు? ఎన్నికష్టము లనుభవించియైనను, నెన్నికష్టములు

పడియైనను సత్యము కాపాడకున్నఫలమేమి? నేనెన్నిదినములు బ్రతికినను హరిప్రీతిగాఁ బ్రాణము లొసంగునంతపుణ్యము నాకుఁ గలుగనేర్చునే? జనకా! ఇంతైనఁ బోధింపకుము. నిగ్రహముఁ గలిగి సత్యము పాలించి, నన్ను వధించి నాకును మాపినతల్లికిని సంతసము నింపుము.

మోహిని—

క. కలిమికి రాజ్యవిభూతికి
నిలవ్రతములు సేయుటెల్ల నీగతిఁ బావక్
వలనదు ప్రాణముగల్గిన
బలుసాకులుదినియైనను బ్రదుకఁగవచ్చున్.

చచ్చినపిదప నేటిసద్గతి? నీవుపసివాఁడవు. అరయనేరవు. మేఘములనమ్మి చెఱువు నీటినిజల్లించుకొనువా రెందురా?

ధర్మాంగ—మాతా! దేవవనితవై సర్వశాస్త్రములు నెఱిఁగిననీ వీమాట యాడవచ్చునా?

అనుబంధము 19.

జనకా! లెమ్ము.

మోహిని—సంధ్యావళీదేవీ! నీవైనను జెప్పుము.

కం. అర్కోపైకంబును జేయుని
హరివాసరమునకునై నిజాత్మజుదునుమన్
గరవాలంబునుబూనెడు
కరణి యినుపమొలకు మేడఁగాల్చుటకాదే.

ఈ వ్రతము మిమ్ముద్ధరించునదేమి?

సంధ్యా—మమ్ముద్ధరించుటటుండనిమ్ము. ఆవ్రతము నీకొనర్చినకీడైననేమి? ఇంతదానిపైఁ బగఁబట్టితివి? ఈ పవిత్రము భంగపఱచుటకే నీవు కంకణముకట్టి యిందువచ్చినట్లు తోఁచుచున్నది. నాథా! వ్రతమును, సత్యమును రెండును నిలుపుము.

రుక్మా—ఆహా! నాకిప్పుడు జ్ఞప్తికివచ్చె. ఈమోహిని వచ్చిన యెనిమిది పదిదినములకే, యేకాదశివచ్చె. ఆనాఁడునన్నెంతో నిర్బంధపెట్టె. అప్పటికొకరీతిఁ జాలించి యిపుడింతనిక్కచ్చియొనర్చుటకుఁ బ్రారంభించియున్నది. ఇందేమోయున్నది. నాదుర్విధియేయీమార్గమున, నాకు వ్రతభంగము ఘటించి కీడెంచినట్లున్నది. కానిమ్ము మోహినీ! నీ వూఱడిల్లుము. నేసత్యవాదినగుటయుఁ గాకుండుటయు నీవెఱుఁగఁగలవు. కుమారా! రమ్ము.

ధర్మాంగ—(చేతులుజోడించికొని తండ్రియొద్దకుఁబోయి నిలిచి) పరమేశా! నన్ను నీ సన్నిధికిఁగొమ్ము. మాతండ్రికట్టిపాపమును గలుగకుండ వ్రతస్థాపనము చేయింపుము. స్వామీ! ఇదె నమస్కరించువాఁడ. (నమస్కరించి) అమ్మలారా! మీరెల్ల ధైర్యము వహింపుఁడు. మీ పుత్రునికి సద్గతిగలుగనున్నదే యనియానందింపుఁడు.

అనుబంధము 20.

(బోరగిలఁబండుకొనును.)

రక్షా—(ఖడ్గము చేఁబట్టిలేచి) రమారమణా! ఇదే నేఁబ్రతినచెల్లించువాఁడ వ్రతభంగమునకు మనసొప్పక యసత్యపాపమునకుఁగోసి, నాసుతుని ఖండించువాఁడ. ఇదెంత క్రూరకృత్యమైనను, సత్యభంగమునకంటె మించినది కాదని నమ్మి, యీ కార్యమొనర్చువాఁడ. పరమేశా! నాకు ధైర్యము పుట్టిల్లఁజేయుము. తిరుగుఁబాటు జనించునట్లొనర్పకుము. నీపాదముల నే సభక్తితాత్పర్యమునఁ బూజించువాఁడనేని, నిశ్చలమానసమున నీకుఁ బ్రీతిగా నీయేకాదశీవ్రతము నే సలుపుదునేని, యెల్లవేళల నసత్యమున్నఁ గంటగించువాఁడనేని, మానసమున నెపుడును బరోపకారము చింతించువాఁడనేని, కృత్రిమవిధానము లేక నిష్కళంకపు దైవభక్తి కలవాఁడనేని, యనవరతము భూతదయ నాకుఁ గలదేని, వెలలేని నీయనుగ్రహము నేఁ బడసినవాఁడనేని, నాకేమియుఁ బాపము గలుగకుండ సత్యము నిలిపి వ్రతభంగము లేకుండ ననుగాపాడుము (కత్తియెత్తి) ఆహా! హస్తమా! నీవు నాకెంతయుపయోగకారివైయున్నావు. హరిపాదసరోజపూజ యొనర్చుటకు నీవేకదా నాకాధారమవు? ఆశ్రితతృప్తిగా సర్వదానములొనర్చుటకు నీవేకదా మూలమవు? గోబ్రాహ్మణార్తసంరక్షణార్థమై యరినిధన మొనర్చుటకు నీవేకదా నాకుఁ దోడవు? అతిథులకుఁ బెద్దలకు శుశ్రూషలొనర్చుటకు నీవేకదా నాకు సహాయమవు? నీతో నెన్ని తపములో, యెన్ని యజ్ఞములో, యెన్ని దేవపూజలో, యొనర్చి లేక లేక, పడసిన నాయేకపుత్రుని సంహారమొనరింపింతునని నే కలనైనఁ దలంపనైతిఁగదా? ఇప్పుడా కార్యమొనర్పనుంకించితిని ఇదియంతయు సత్యమునకై యొనర్చుట కావున నీవు శంకింపకుము. ఎన్ని దురవస్థలో, యెన్ని మనఃక్లేశములో, యెన్ని శరీరకష్టములకైన నోర్చి సత్యము పరిపాలింపవలయుఁగదా? ఆసత్యపరిపాలనానంద మేకపుత్రమరణదుఃఖమునకంటె నూఱుమడుంగు లెక్కువయగుఁగదా? కానిమ్ము. నీపని యొనర్పుము. హృదయమా! నీవించుకైనఁ గళవళింపకుము. పూర్ణభావమున సత్యస్థాపనమునకై కడఁగుము. భ్రాంతిమై దారాపుత్రులని సంబంధము లేనివారియెడ మోహమునించి ప్రవర్తింతుముగాక ఇవియంతయుఁ గలలోని నటనములని యెఱుఁగఁజాలక యున్నాము. పుత్రుఁడెక్కడ? జనకుఁడెవ్వఁడు? ఒకరు నిలుచువారు కారు. సత్యమొక్కటియే నిలుచునది. సత్యమొక్కటియే ప్రజ్వలించి ప్రకాశించునది. ధర్మమొక్కటియే పొడమాపునది. కావున నీవింతైన వెనుదీయక నాచేత నీకార్యమొనరింపఁజేయుము.

కన్నులారా! మీరు నీరు నింపకుఁడు. జితేంద్రియత్వమున ధర్మస్థాపన మొనర్చుటకై యెట్టిసంకటములు నించుకార్యమయినఁ జేయఁగల సమయముకాని శోకమునకు సమయముకాదు. మనోహరైక పుత్రసంహార మొనర్చు కార్యమే మే మెట్లు చూడఁగలమని మీ రాలోచింపకుఁడు. నశ్వరమైన యైహికఫలము లభింపకున్న మానెఁగాక యీ కార్యమున ననశ్వరమైన యాముష్మికఫలము తప్పక లభింపనున్నది కావున మీరు జాగరూకతస్మై యశ్రునిర్బంధము లేక చూచి కార్య మొనర్పుఁడు, ఇదే యింకఁ గార్య మొనర్చెద. (ధ్యాన మొనర్చి భగవంతుని చేర్కొని) శ్రీహరీ! (అని యఱచి ఖడ్గ మెత్తును).

[పైనుండి ప్రః విష్ణువు-లక్ష్మి.]

విష్ణు—ఆహా! రుక్మాంగదా! మెచ్చితి. మెచ్చితి. నిలువుము.

మ॥ అరరే మెచ్చితిమెచ్చితిన్ దలఁపఁగా నత్యద్భుతంబయ్యె నీ
చరితం బీగతి సద్వ్రతాచరణముల్ సాధించువారుందు రే
కరుణన్ బూనక దానికై నిజసుతున్ ఖండింప నుంకించితే
సరిమీతెంగద సాహసోద్యమమికన్ జాలింపు రుక్మాంగదా.

(అందఱు సాష్టాంగ నమస్కృతు లొనర్చెదరు)

విష్ణు—రుక్మాంగదా! నీమహిమ మసమానము ఎవరును నీయట్టి సమోదార్య ముగలవారుండుటరిది. వ్రతముకొఱకై యిన్ని నియమములు జరిపిరి పైనఁ బలినోసంగ నాద్యమించితివి మాయురే! నీయట్టి సత్యశీలుఁడున్నే? మీ యెల్లరయెడ నా కత్యంతానుగ్రహము గలిగె. కొన్ని దినములలో నిను నాలోకమునకుంగొని యున్నత పదవి యొసంగెద. ఏడెనిమిదేఁడుల బాలుఁడయ్యు నీకుమారుఁ డొనర్చిన యాత్మత్యాగ సాహస మెంతయుఁ గొండాడఁదగియున్నది. డెబ్బది యేండ్లవారికైన నిట్టి తృణీకృత దేహత్వము సిద్ధించునా? ఇతఁడును బహు సంవత్సరములు రాజ్యమేలి నాయెడ కేతెంచి నీతో నుండఁగలవాఁడు. నీపట్టమహిషి సంధ్యావళి యుదారగుణమును నా పతిభక్తియు వ్రతభక్తియు సత్యాభిలాషమును నింతను గొండాడఁదగియున్నది. కాకున్న తనయొక్క పుత్రు-ముద్దుపట్టి నెనిమిదేఁడుల పాపని దానికై పాకార్చుకొనుట కొప్పియుండునా? ఆమెకు సద్గతియే కలుగఁగలదు. ఈమోహినియు నొకకారణమున నీకు వ్రతభంగముకలిగించు నుద్దేశమున విట్టిపూనిక చూపినదిగాక క్రూర మానసము వహించినదికాదు. నీసంసర్గము కలిగియుండుటఁజేసి యీమెన్వికిఁ బుణ్యము లభింపవలసియే యున్నది. అమరవనితయై నందున నీచెలువకు నా లోకమునకు

సశరీరముగా వచ్చుటకొక్కొక్కవేళ లభించుఁగాన నీసంసర్గమున నీపుణ్యప్రాప్తి చేనొసంగెద. ఏకాదశీవ్రతము సాంతముగా జరిపినవారు ద్వాదశి పగటివేళ నిద్రించినవారికిఁ దద్వ్రతఫలము లభింపకుండుఁగదా? ఆఫలమెల్ల నీ మోహినీ సతికి లభింప ననుగ్రహించెద. తన్మూలమున నాలోకమునకు నిరాటంకముగా వచ్చుటకును నప్పుడప్పుడు నాదర్శనము లభించుటకును స్వాతంత్ర్యము గలియుండుఁగాక. రాజేంద్రా! నీకు శుభమగుఁగాక.

అందఱు—(సాష్టాంగనమస్కారమొనర్చెదరు.)

లక్ష్మి— అనుబంధము 21.

రుక్మాం—దండకము:—జయజయజయలోకనాథా! బుధారాధ్యవేధోనిలింపాదినాథాదివంద్యా-పరబ్రహ్మవీవే-జగత్కర్తవీవే-పరేశుండవీవే-గిరీశుండవీవే-సురేశుండవీవే-దిగీశుండవీవే-జగత్సాక్షివీవే-త్రికాలుండవీవే-త్రిలోకుండవీవే-త్రిరూపుండవీవే-త్రివాచ్యుండవీవే-త్రివంద్యుండవీవే-త్రిదూరుండవీవే-చరాత్ముండవీవే-స్థిరాత్ముండవీవే-సమస్తప్రపంచంబులందున్న జంతుప్రకాండంబులందున్న తేజోవిలాసుండవీవే-జగద్గర్భ నిన్నున్నుతింపంగ నేనెంతవాఁడన్, గుణంబెన్నఁజాలన్, విలోకింపఁజాలన్-నుతింపంగఁజాలన్-

రుక్మాం—మునీశాన సందోహ ప్రేమావలోకా,
మోహి—ఘనశౌర్యచంచన్మహాధైర్యరేఖా,
సంధ్యా—సునిడోద్భవాధీశ దివ్యత్తురంగా,
చంద్ర—అనాయాస నిర్ధూతదైతేయసంఘా,
శోభ—ధనూత్తంస కారిమ్యసిధ్యాతశార్ఙ్గా,
ధర్మ—మనోమాత్రసంసృష్టలోకప్రపంచా,
రుక్మాం—మనోజ్ఞప్రకారాత్తమాయూరపింఛా,
మోహి—దినాధీశమిత్రాది దేవేశపూజా,
సంధ్యా—జనాలోకదుర్గమ్య మహాత్మ్యజంఘా,
చంద్ర—అనాధారలోకాధికాధారవిజ్ఞా,

కోమ—దినేశాన తేజోతి గమ్య ప్రఖేటా,
ధర్మ—అనూచాన సేవావసన్నిలకంఠా,
రుక్మాం—అనాధేయగర్భస్థబ్రహ్మాండభాండా,
మోహి—క్షణాగమ్యవృత్తి ప్రకృష్టప్రగూఢా,
సంధ్యా—అనార్ద్రప్రభారావిరాజత్కృపాణా,
చంద్ర—సునిలా ధరత్రీ రమాసత్సమేతా,
కోమ—ఖనీభూత కారుణ్యాభంగీసనాథా,
ధర్మ—అనాయత్తమాహాత్మ్య వేదాంతపాదా,
రుక్మాం—సునాభీసరోజాతసంభూత వేధా,
మోహి—అనాఖ్యాతదుర్జ్ఞేయలీలావిధానా,
సంధా—సునామప్రభాజాలనిర్ధూతపాపా,
చంద్ర—సునాశీర చేతస్సరోజద్విరేఫా,
కోమ—సునాశద్విషత్కుంభి హర్యక్షశాబా,
ధర్మ—వినాయత్నసీవృత్తసల్లోకగర్భా,
రుక్మాం—సనాథప్రభోపేతవైకుంఠ ధామా,
మోహి—మనీషావిచారప్రనిర్దగ్ధమాయా,
సంధ్యా—వినీలాంచదుత్తుంగదీప్యచ్ఛరీరా,
చంద్ర—అనాదిప్రకారస్వసంబోధలీలా,
కోమ—సునారాయణా కేశవా వాసుదేవా,
ధర్మ—దినాధీశ మధ్యప్రకాంతప్రకాశా,
రుక్మాం—గుణాతీతవాఙ్మానసాతీత వేషా,
మోహి—ఘనానంతసానందశశ్వద్విలాసా,
సంధ్యా—మనోబుద్ధికర్మేంద్రియాతీత దేహా,
చంద్ర—వినాశప్రభాపూరకల్పాంత వేళా,
కోమ—సునిడాయతాకల్పచక్రప్రదక్షా,
ధర్మ—సురారాతిశిక్షా, సురేశానపక్షా,
రుక్మాం—మదేభేంద్రరక్షా, సదాదివ్యమోక్షా, నమస్తే నమస్తేనమః

(మంగళం. యవనికపడును).

—: మోహినీ రుక్మాంగద నాటకము సమాప్తము :—

ఉత్తరరంగము.

———:o:———

[ఒకానొక నటుఁడు ప్రవేశించి]

ద్వి॥ అనఘాత్ములార రుక్మాంగదుచరితఁ
గనుఁగొన్న నాశ్చర్యకరమగుఁగాదె
ఘననిష్ఠసలిపి యేకాశీవ్రతము
వనజాక్షుసత్కృపఁబడసె నీఘనుఁడు 4

నిత్యమహావ్రతనిష్ఠఁ జెన్నారి
సత్యవ్రతమునిల్పుసరణికై యకట
జగతీజనంబులాశ్చర్యంబు జెందఁ
దగఁగుమారునినైనఁ దలగోయఁగడఁగె 8

నెట్టిసత్యవ్రతంబిది జనులార
పుట్టెఁజంపుటకోర్చుభంగియద్భుతము
ఏనిష్ఠయైన మహీజనుల్ జరుప
మానకయడరించు మహితమాయశము 12

ఎల్లనిష్ఠలలోన నిలసత్యనిష్ఠ
విల్లసిల్లెముకీర్తి వెలయించుచుండి
అదియుండుఁగాక మహాజనులార
మదినెంచియొక్కసూక్ష్మమునింతకనుఁడు 16

సత్యవ్రతంబుల సరిలేనిమహిమ
స్తుత్యుఁడై యున్న యీక్షోణీవిభునకుఁ
బట్టినైనఁదెగించివధియింపఁగడఁగు
నిట్టిమహాపదకేమికారణమొ 20

మతినెంతచూచిన మఱివేఱులేదు
అతికృత్యమొక్కటేయగుఁగారణంబు
వడి "నతిసర్వత్రవర్జయేత్తు" నెడి
నుడియింత తలఁపనెందునుదప్పనదియొ 24

అక్కటమంచికార్యం బైనఁగాని
మిక్కిలిచేయుట మేలుగాదరయఁ

జెలువార నేకాదశీవ్రతం బెంత
వెలలేనిదని తానువినియున్న నేమి 28

తానావ్రతముసల్పఁదగు నిందుభక్తిఁ
గాని లోకముపట్టుగాబలవంత

పెట్టంగఁదగునె యీనృత్తంబటన్న
నట్టనికష్టంబుగా నతిశ్రాంత్యవయ్యె 32

భావింపఁజనులకుఫలమయ్యెఁగాని
దేవవేశ్యలకు నెత్తినదుఃఖమయ్యె

నెంతమేలైననా నెవరికోకీడు
ఎంతకీడైననా నెరివకోమేలు 36

జాడగానటుమేలొసంగనికీడు
కీడొసంగనిమేలు క్షితినుండఁబోదు

మితిమీఱంగీడైనమేలైనఁగాని
యతిమాత్రముగఁజేయుటదివిరోధంబు 40

దానసేకాదె యీధరణీవరునకుఁ
గానని యెడనుండిఘనదుఃఖమడరె

హితమారజనులార యెన్నఁడుగాని
యతికార్యమొనరించుటదికీడుసుండి 44

విరిబోణులార సాధ్వీమణులార
యరయరే యిందుసంధ్యావళిచరిత

మిట్టిపతివ్రతలెందైనఁగలరె
యట్టివిచారింప హరిణాక్షులార 48

తెలియంగనీసాధ్వీధీరగుణంబు
వెలయాలికిని నించెనెసనద్భుతంబు

తానింతవలదన్నఁధనపతిమోహి
నీనారిఁగలయుటనిలుచుచునుండెఁ 52

బాడిగాదంచునొప్పకుమన్నయంచుఁ
దోడియాండ్రెల్ల నెంతో వేఁడికొనిరి
యొప్పులాడి నిజేశుఁ బోషరించువాంఛ
తప్పక తీర్చుటే తనధర్మమనుచు 56

ధీరమానసమునఁ దీపారి విభుఁడు
కోరిన వెలఁబూలిఁ గూర్చ దేయకట
యిది యెంత సతిధర్మ మిది యెంత సుగుణ
మిది యెంత యుపకార మిది యెంత ఖ్యాతి 60

యింతటి మాహాత్మ్యమెవయుటఁ జేసి
కాంత సంతసమారఁ గాంచె శ్రీధరుని
మంచి పతివ్రతా మహిమకు నెందు
నెంచి చూడఁగ సాటి యిల లేదటండి 46

బహుసునేయతులార బాలకులార
మహితంబుగాదె ధర్మాంగదు మహిమ
తనతండ్రి సత్యంబు తగ నిలుపుకొనుటకు
తనతలఁ దెగఁగోయఁ దానొడంబడునె 68

యీపసి బాలునకెంతటి త్యాగ
మేపారునే యెందు నింత వైరాగ్య
మహహా సుగుణమ మౌదారత యెంత
రహిమించు నాత్మతిరస్కారమెంత 72

విలసిల్లు సరిలేని పితృభక్తి యెంత
వెలలేని పరమార్థ విజ్ఞానమెంత
యరుదారి యున్న యాహరిభక్తి యెంత
పరఁగిన యుపకార పరతయు దెంత 76

శీలమెంత మహార్ధసిద్ధియదెంత
మేలెంత తత్త్వసమ్మితబుద్ధియెంత
బాలకులకు నెల్లభక్తియటన్న
వాలారు పితృభక్తివరరాజభక్తి 80

ఘనసత్యభక్తియుఁగడు దేవభక్తి
దనరారనివియెకాదాభక్తులవని
కర్తలౌ బాలకశ్రేష్ఠులార
ధర్మాంగదుని మహోదారసద్గుణము 84

లెల్లఁజేకూఱినీకేదియసాధ్య
మెల్లందుఁగీర్తియు నేపారుముదము
గలిగిభూజనులెల్లఁగనిమిమ్ముఁబొగడ
నలఘుదేశక్షేమమలరారుసుండి 88

———:o:———

అనుబంధములు.

—————:o:—————

అనుబంధములు.

1 యమ—రాగము-బిలహరి తాళము.

మేలుగానాకు-నను-కూలమెంత
గల్గెనహా పోలఁగమఱి-చాలసుఖము
లీలనించేఁగాదే-సఖా ॥పల్లవి॥
పొందుగామిత్రతతి-నందమూఱఁజూడఁగా
నిందుగనర-విందనయను-చందమెందుపాడఁగా॥ ౧

2 అందము—రాగము-మోహాన రూపకతాళము.

పాలనసేయవేయోకరి-వరదాకరుణాలవాల ॥పల్లవి॥
ఎనలేని-కరుణజూడు-మనిపిమమ్ముఁ-గాపాడు-మనుచువేడు
వారముశ్రీ-వనజభవా దినుతశౌరీ॥పాలన॥
సురజాలావనకరుణా-కరసుగుణామాధవనీ
చరణసారసములపూజలె-మరువకచే-సెదముదేవా॥పాలన॥

3 మోహినీ—రాగము-హిందూస్తాని బెహాగ్ ఏకతాళము.

వర-నీరజనేత్రకరుణింపవే-నానేరములనుమదిమన్నింపవే
మదిమన్నింపవే-దయనింపవే ॥పల్లవి॥
నీమదినెంతోయాదరము-న్నింపఁగనీవఱుకుఁ బ్రేమజెలంగఁగ
నాయెడఁ-బెంచితిమోహముఁ॥వర-సామాజయానదయ
పోనాడకె-నను-నీమాడ్కి-నరగంటఁ-జూడఁగనేనెటు
కాముబారికిని-దాళుదునే-హాకామినీ ॥వర॥
చాలునునాపైఁగోపమునీ-సమ్మతిఁజూపగదే
బాలరోనాయపరాధముఁ-వారకకావవె॥

అనుబంధములు.

వరళినాళీకముఖినే-నీదాసుఁడనీ-కేలంటికాలంటి
వేడెదఁగానను-బాలించికౌఁగిలియీఁగదవె నీలాలకా ॥౨॥

4 మోహిని—రాగము-బెహాగ్ ఏకతాళము.

నా-మోహన-రారానాకు-మోదము-నింప
నామోహనరారా-నాప్రాణేశ రారా నాకు ॥పల్లవి॥
తాళగలనె కడుదయతో-తగదేనక్కగలసి
యేలరార-బాళిదీర-యిదెంత వింతచలమో
యెలానీ-కీలాగు-శ్రీలోల-తాళనురా
చాలఁగనె-బాలనురా॥నామోహన॥ ॥౧॥
చిన్నతసమున నెనియడ-జెలఁగినమోహమునఁ
జెన్నుమీఱి-యున్ననాఁడి-సిలుగుబెట్టఁదరమా
యున్నతి చెన్నారగ-నన్నేలక-యున్నావుగా
యెన్నాళ్ళునా-విన్నపము॥నామోహన॥ ॥౨॥

5 అందలు—రాగము-పీలు ఆదితాళము.

వాణీనాయక-వైభవదాయక
వరజగత్సృష్టివిధాయకా ॥పల్లవి॥
తుంగవిలాస-మంగళవేషా
సంగతసజ్జనపోషణా॥ ౧
శ్రీమహనీయా-ప్రేమామేయా
కామితఫలసంధాయకా॥ ౨
పాపవిభంగా-తపసంగా
దీపితహంసతురంగమా

6 బ్రహ్మ—రాగము-బిలహరి రూపకతాళము.

ఇందిరావిభుఁడు-నందనునెడ
నందంబగు-చందముదయ-చెందెనుగా ॥పల్లవి॥

అనుబంధములు.

వనరుహాలోచనునకుఁ దెలి
యని యోచన నాకున్న దె
ఘనమగు ననురాగమునన్
మనసారగ-ననుజూచుట
కని కాదె-నినుపంపెను॥ఇంది॥ ౧

7 అప్సరసలు—రాగము-సురటి రూపకతాళము.

శారదామనోజ్ఞ-భృంగవారిజాసనా॥
దేవపాలనందనా-శ్రీవరనందనా
పావనమౌనీంద్రవినుత-పాదపంకజా॥ ౧

8 అప్సరసలు—రాగము మాంఝ్ రూపకతాళము.

ఆహాధాతమాకానె-కూర్చుండగా
మహాకష్టగతిగల్గె-నేమందుము॥
నిరంతర వైకుంఠ-గమనంబున
దురంతంబుగామాకు-దుఃఖంబగున్॥ ౧
పగల్ రాత్రియెడలేని-నాట్యంబునన్
దిగంబారె-బల్లెమెల్ల నేట్లోర్తుము॥ ౨
గతులోప్పనిది యమియేకాదశీ
వ్రతంబయ్యెయో-యెంతవర్ణింతుము॥

బ్రహ్మ—రాగము-కాంబోజి రూపకతాళము.

ఇదినాకుదరమే-తరుణీ
ఇంతటి-కార్యము-సాధ్యమెరమణీ॥
వింతగనను-నింతయడుగ-స్వాంతమునకు
చింతగదా-తలపఁగ-కాంతరో-యింతటి
వంతల-జింతిలి-మెంతకాల మింతదాళసంతోషమా॥

అనుబంధనములు.

10 అప్సరసలు—శ్యామకల్యాణి. ఆదితాళము.

మాకు-వారనిముదమలరారెను
చేకొనిసరసము-లాడుదము॥ ॥పల్లవి॥
విలాస-ములాయె-బలామ-నలాగిది॥
తరుణులకిదెయీ-వెరవునమదిలో
తెరసినముదమిం-పరయగగదిరే॥
సురు-చిర-విధమున-గర-మరు-దగునద॥మాకు॥ ౧
విలసితగతిమా-కలరెనుదగ-నేడలవిగసన
సొం-పలరెనుగదనే-భళి-భళి
విధమున-సలలిత-గతినిటు॥మాకు॥ ౩

11 రాగము-కేదార. ఆదితాళము.

ఉర్వశి—నాగవేణిరమణీ-తరుణీనమదయగనవే-మనుపవెఱుటు ॥పల్లవి॥
మోహి—భూమిపాలతిలకా-తగునే-పురుషులమనుచుం-
బలుకఁగనిటు ॥పల్లవి॥
ఉర్వశి—నీ-వీకరణిందయఁగనవే వేకరికోరిననునీ
నాకులపెట్టఁగఁదరుణీ-భీకరమదనుని-దాళనుసఖ॥ ౧
మోహి—భూ-మీవరచూడవలదెనే-దేవలతాంగినిగానా
నావిధమంతయుఁగనకే-యీవగనీమదిఁదలపోయవె॥ ౧
ఉర్వశి—లేమనీవెల-లేనిరూపము-నామనంబున-నిల్చెగా
ప్రేమతో-విన్నపం-బెన్నుచు-కాముబారిదొలంగగా॥ ౨
మోహి—ధారుణీధవనీకు-జెల్లునే-తారతమ్యముచూడక
వారకీ-దారిదే-వాంగన-గోరుసరసతధర్మమె॥ ౩

12 రాగము-హిందుస్తాని జంజూటి ఏకతాళము.

ఉర్వశి—వరసరోజనయనా-మరాళసుందరగమనా
ఇదికరాళగతితలపఁగదే॥ ॥పల్లవి॥

అనుబంధములు.

మోహి—వర-ధరాధిరమణా-సరోజపుసమవదనా

నిను-వరింపగలదే-దడయఁగదే॥ ॥పల్లవి॥

రుక్మా—కడుఁ-గృపాపరతమన్నింపవే-వర-జపాకు

సుమసామ్యాధరా-నాపైన-గోపము-మానవె కామినీ॥ ౧

మోహి—నామనోరమణాయిటులడయఁగ-గను-వినోదమని

మదిగనక-జానార-నీనారిగా-నెంచినిల్వవే॥ ౧

13 కోమల—రాగము-చక్రవాకము త్రిపుటతాళము.

మనసునదయలేక-వనజాక్షియిట్లుచేసె నేఁడు

మనుజేశుఁగొన్నదయ్యో-ఘనపాపకర్మమాయెగా వె॥ పల్లవి॥

వెరతారనిట్టిరీతి-ధరలోననెందునైన-విన్నారమె

తరళాక్షిపైన నేఁడు-దయజూపనోనెనికు కాంతామణి ౧

14 సంధ్యా—రాగము-ధన్యాసి ఆదితాళము.

పరికింపరే-విరిబోఁడులారా

ధరణీశవరుని-నిరసింపనానె

తరళాక్షులారా-తరమానె-విభుఁగలపగ॥ ॥పల్లవి॥

మననాథుఁడింత-మదినొచ్చెనేని

వనజాక్షులారా-తనవున్ననేమిఫలము॥ ౧

15 రాగము-కాంభోజి ఏకతాళము.

సంధ్యా—మోహినీసతీ-మోదంబగునీచరితకు॥ ॥పల్లవి॥

మోహి—మానినీమణీ-నానేరము-కరుణింపవే॥ ॥పల్లవి॥

సంధ్యా—నీ-కరుణా-లో-కమునకు-మా-కొదువల్

శోకార్చితిగద కామిని॥మోహిని॥ ౧

మోహి—భామినిరో-నీ-మహిమల్ నా-మదిలో

నేమంచునుగొనియాడుదు॥మానినీ॥ ౧

అనుబంధములు.

సంధ్యా—ఎంతో-దయగలుగఁ-గాంతా-మముమనుపఁ

వింతా-ఘనగతిగా-సంతోషముమదిలో-జెందితిమిటు॥ ౨

మోహి—బాలా-నీమహిమల్-చాలా-ఘనములుగా

పలా-ననుబొగడఁ-మేలా-పలుకగనీవిధమున॥ ౨

సంధ్యా—సారసదళసమనయనా-రజనిపవదనా

బిసరుహనేత్రా-యసమముగాదే యసుపుల-బెంపఁ

నీదయనిటు॥ మోహినీ॥ 3

మోహి—కామినినను దయగనుమా-మనవినివినుమా

ఘనమగు నేరం-బొనరెను నాకుఁ-గొనకొని వేఁగ-

వచ్చితినిటు॥ 3

16 మోహి—రాగము-పీలు ఏకతాళము.

భూరమణా-రతిగోరుదాన॥ ॥పల్లవి॥

వాడిశరమ్ముల-వంచన నేయుచున్నాఁడు

బ్రదుకఁగా-నీకుమారుఁడు॥ ౧

17 రాగము-కాంభోజి ఏకతాళము.

రుక్మాం—మానగఁజాలుదునే-నాగవేణీ

కానకవిమలై-కాదశివ్రతము॥ ॥పల్లవి॥

మోహి—తాళఁగజాలుదునే-ప్రాణనాథా

చాలు నేకాదశి-యేలుమురమణా॥ ॥పల్లవి॥

రుక్మాం—కీడును మేలును-జూడక యీలాగున

వేడగనీకును-బాడియెరమణీ ౧

మోహి—మంచియొ చెడ్డయొ-మించెను మోహము

ఎంచివదలగా-వంచనగాదె॥ ౧

18 రాగము-జంజూటి తాళము.

మోహి—కుమారా-యిదేలయీచరిత

చూడవే-చూడవే-ప్రమాదగుఁ ॥పల్లవి॥

అనుబంధములు.

ధర్మా— అసారం-బిదెంతయాతనువు-తల్లిరో
తల్లిరో-తల్లిరో-అసత్యముగుచు-అసత్యమేసిలుగుచు ||పల్లవి||
మోహి— పాపులంబులని-పగిదింబాయ
నానందంబగునో కో-కుమారా||
ధర్మ— శ్రీహరివాసర-సిద్ధితలపసి
దేహం బెక్కువయే-యసారం||కుమారా||
మోహి— ఏకాదశియన-యెంతటిదయ్యా
పోకార్పంగనసువుల్ -కుమారా||

19 ధర్మ—రాగము-సాగిసావేరి ఆది తాళము.

ఈమాటడంగదగునే-జననిరో
భూమిధర్మములువలదే-కడు-ప్రేమ
నించుచునుగనుమా|| ||పల్లవి||
ఈకాయంబది యెంతే-జననిరో
హితవుచూచికనుమా-నాకు
నీ-మృతియే భాగ్యము ౧
ఘనమగుపుణ్యములగలుగున్
జనకుని-కన్నతిముంగొంగగంజేయన్
తనువునుగణనము సేయన్||

20 ధర్మ—రాగము-ఆనందభైరవి ఏక తాళము.

హరినారాయణ-మాధవశౌరి
సురనాథాధర-చక్రిమురారీ|| ||పల్లవి||
గరుడాంచితబహురమ్యతురంగా ౧
పరిపాలిత-సారంగమురారీ||

21 లక్ష్మి—రాగము-కమాచు ఆది తాళము.

అలివలాలక-మెచ్చితిన్|| ||పల్లవి||
భళి-భళియనరె-సంధ్యావళీధరణి|| ||అను||
నీమగని-నేమమును-ప్రేమగని-క్షేమతము
వేమారు మెచ్చితి-భామామణిరో|| ౧
భామిణిని-నీరమణు-ధీరమతి-నారయుచు
ప్రేమమునించితి-భామామణిరో|| ౨

———:o:———

[illegible]

పాదుకాపట్టాభిషేకము

పాంచాలీస్వయంవరం

విషాదసారంగధర

సావిత్రీచిత్రాశ్వము

ప్రమీలార్జునీయము

చిత్రనళీయము

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]